

Incipiunt capitula secundi

Secunda pars continet: De constitutione ecclesie. De oblationibus fidelium. De dedicatione et consecratione ecclesiarum et altarium. De sepultura. De presbiteris et¹ eorum ecclesiis. De decimis. De legitima possessione. De confugientibus ad ecclesiam. De sacrilegio. De libertorum tutela. De alienatione et commutatione rerum ecclesiasticarum. De scriptis et conciliis autenticis et non autenticis. De consuetudinibus. De ieiunio et elemosina.²

Incipit secundus³

¹ de *add.* ph

² Incipiunt cap. (*om.* Qe) sec. Secunda - elem. Tb; Secunda - elem. EbPhQeVm; Incipiunt capitula libri secundi (secunde partis Le) LeVo, *which has an unnumbered capitulatio of rubrics for each canon*, Vo ending Expliciunt capitula, Le *continuing* Secunda pars: De constitutione – et elemosina; *om.* AdBbBdBeCaDbEaEgFbLcLdLgLoMfMgMhMkMmMoMpMqOaObOdOeOfPfPkPtQaRaRbSeSgSITcVaVpVqWc

³ secundus AdBdCaLcLdLeMhMkMmMoMqOaOemgOfPfPhQeSITbTc, PhQe *before capitulatio*; liber secundus DbFb(*mg*)EaLgVoBrant; pars secunda FbMpRa; secunda pars MfMgMjOd(*mg*).RbVmWcWd; secunda Mp; tertius ObPwSg; *an erasure here Pk, but large initial 'Æ' follows*; Hic incipit secundus liber Pt² *in mg*; Hic incipit secunda pars Vp; Inc. sec. *om.* BeLoPtSe

1

[*Quid est¹ ecclesia, quid est² catholica*]³. *Ex decretis Iulii pape, cap. v*

Ecclesia Grecum est⁴ quod in Latinum vertitur convocatio, propter quod omnes ad se vocet⁵. Catholica, id est universalis, ideo dicitur, quia per universum mundum est constituta, vel quoniam catholica, hoc⁶ est generalis in eadem doctrina est ad instructionem⁷.

ID 3.3]

¹ est AdCaMgTcVm; sit Pf

² est AdCaMgRaTcVm; sit Pf; nomen est Ra²; *om.* Qe

³ *in mg.* AdBeCaMgPfPt²QeRb²TcWc; De constitutione ecclesie DbEg(*mg*)Of(*after insc.*)Vp; Quid est ecclesia catholica Ea(*no insc.*)Vo; *om.* FbOaPhSfTb. ix. De constitutione ecclesie *in mg.* Bd²; i *add. in mg.* Be². Hic incipit secundus liber. Quod est ecll. quod est cath. *in mg.* Pt³

⁴ Grec. est DbMqPhPkPtRbTbVmWc; Grec. nomen est AdBd(ss)BeEaPfSI²TcVo²; Grec. est nom. CaFbMgOaVo; nomen est SI

⁵ -et *CaDbFbMgPfTc²Vm; -at TbTc

⁶ *hoc CaFbMgPfTb; id Tc

⁷ Dei *add.* SITcWd, *om.* *CaDbFbMgPfPhRbQaTb

2

[*Quod beneficiis regum et presulum¹ fabricate² sunt ecclesie³. Ex decretis⁴*

Melchiadis pape, cap. xii

Denique reges et presides ac magistratus non solum adiacentia tribuere, sed etiam ipsi⁵ propria largiti⁶ sunt per universa regna terrarum, unde alerentur egentes qui in mundo nihil possidebant, ecclesieque⁷ fabricarentur, atque⁸ restaurarentur⁹, Deoque et ecclesie eius rite¹⁰ famulantium servorumque illius¹¹ supplementa absque necessitate tribuerunt.

ID 3.6b]

¹ presulum AdCaMgPfTcWc; presidum Vm

² fabricate CaMgPfTcVmWc; facte Sf

³ in mg. AdBeCaMgPfRb²Tc, in text VmVo(adding ii); om. FbOaPtTbVp

⁴ decretis *CaMgPfTb; dictis Tc

⁵ et. ipsi *AdCaMgPf; et. ips... Tb; ipse et. Tc

⁶ largiti *CaMgPfTb; largitione Tc

⁷ -que *CaMgPfTcVm; om. Tb

⁸ atque *CaMgPfTb; et Tc

⁹ rest- *CaMgPfTb; inst- Tc

¹⁰ et eccl. eius rite CaPfTbTc; rite et eccl. eius Mg

¹¹ fam. serv. illius (eius Vo) AdBeCaDbMgPfRbTbVo; famulantibus Tc; famulantur servorumque illius *Brant*; famularentur servisque illius *Vosm*.

3

[*Quod¹ auctoritate Constantini Romana ecclesia primatum teneat² totius mundi³. Ex decretis eiusdem, cap. x⁴*

E⁵ quibus vir religiosissimus⁶ Constantinus primus fidem veritatis patenter⁷ adeptus⁸, licentiam dedit⁹ per universum orbem¹⁰ in suo degentes imperio, non solum¹¹ fieri Christianos, sed etiam fabricandas¹² ecclesias et predia tribuenda constituit. Denique idem prefatus princeps donaria immensa et fabricam templi prime

¹ Quod AdBeCaPfMgTc; om. Sf

² teneat CaMgPfRbTcVo(after mundi RbVo)); tenet Sf

³ Quod - mundi in mg. AdBeCaMgPfRb², in text VmVo(adding cap. iii); against Denique below Lg; Quod auct. Const. primatum tenuit totius mundi Romana ecclesia Tc mg.; om. FbPtRaTbVp

⁴ cap. x *BeCaMgMpPfTb; om. LgTc

⁵ E AdBeCaMgMpMqPfTcVp; A MjOaPhQeSfTb; Ex Vo; om. MoPkRb

⁶ religiosissimus *CaMgMpPfTbVo; reliogissimus Ad; religiosus Be; religiosus Tc

⁷ patenter *BeCaMgPfTb; om. Tc

⁸ ad. pat. later reversed Ca

⁹ pauperibus add. and canc. Mm

¹⁰ orbem *MfMjMoPhRaRaRbTbTcVm; mundum

AdBeCaDbFbLgMgMhMkMmMoMqObOdOePfPtVoVpWcBrant

¹¹ modo add. Ca, om. *BeFbMgMpPfTcTb

sedis¹³ beati Petri¹⁴ principis¹⁵ Apostolorum instituit, adeo ut sedem imperialem cui quique Romani principes presidebant, relinqueret et beato Petro suisque successoribus profutura¹⁶ concederet.

ID 3.7] cf +C 12 q 1 c 15 med.

¹² -andas *BeCaMgPfTb; ad fabricandas Mp; -are Tc

¹³ prime sedis *BeCaFbMgPfTb; prima sedis Mp; om. Tc

¹⁴ beati Petri *LgMfMhMjMkMmMoMpMqOePhRaTbTcVm; beati AdBeCaDbFbMgMpOdOfPfPt; om. ObVo

¹⁵ apostolice *and lacuna* Vo

¹⁶ -ura *AdBeCaDbFbMgPfVm; -uram TbTc

4¹

[Quod conditores basilicarum nullam habeant potestatem² in rebus quas ecclesiis contulerunt]³. Ex concilio Toletano, cap. xxxiii⁴

Noverint⁵ autem conditores basilicarum, in rebus quas eisdem ecclesiis⁶ conferunt⁷, nullam potestatem habere, sed iuxta canonum instituta sicut ecclesiam ita dotem eius ad ordinationem episcopi pertinere.

ID 3.255b] +C 10 q 1 c 6]

¹ OaRb *insert c 6 below before c 4*

² *after* contulerunt Be³

³ Quod - contulerunt (-erint Ca, traderunt Tc) *in mg* AdBeCaMgPf(*corr. to here from c 5*)Rb²Tc, *in text* VmVo(*adding* cap. iiiii); De oblationibus fidelium Ea (*no insc.*); Quod cond. nullam pot. habeant in rebus quas eccl. contulerunt *in text* Sf; om. FbOaPtTbVp

⁴ Ex - xxxiii] Ex eodem conc. Rb

⁵ -erint *FbMgPfTbTc; -erunt CaWc

⁶ ecclesiis CaMgPfTb; om. Tc

⁷ conferunt *BeMgPfTbTc; confertur FbCa; contulerunt Vo

5

¹Ex concilio apud Valentiam, cap. iii²

Clerici etiam vel seculares qui oblationes parentum aut donatas, aut testamentis³ relictas retinere persisterint⁴, aut id quod ipsi donaverint ecclesiis vel

¹ Non aufertur laicis ecclesiarum advocatio, set dotis et possessionis earum donatio que ad episcopos pertinet. Dos autem ecclesie est quod ei in dedicatione confertur Ca *mg.*, x. (*om.* Mg) De oblationibus fidelium *in mg.* BdMg (Mg *against c 4 before corr.*), Ut nullus oblationes parentum retinere presumat. *in mg.* Tc, De eodem *in text* Vo; om. AdBeFbOaOePfTbRbSfTbVmVpWc

² iii CaMgPfTb; iiiii Tc; iii. v Vo

³ testamentis *CaPfTbTc; testimoniis Mg

⁴ persisterint *OaPtRbTb; presumpserint Be²CaFbRaTcVo; presumpserunt AdBeMgPf; prestiterunt Mq; persisterunt Vm

monasteriis, crediderint⁵ auferendum, sicut sinodus sancta⁶ constituit velut necatores pauperum, quousque reddant ab ecclesiis excludantur.

ID 3.206] +C 13 q 2 c 11 with added sentence

⁵ -erint *AdCaPfTb; -erunt MgTc

⁶ sin. san. *CaMgPfTb; san. syn. Tc

6¹

[Quod nemo debeat² edificare ecclesiam³, inconsulto episcopo]⁴. Ex concilio

Aurelianensi, cap. iii

Nemo ecclesiam edificet⁵ antequam civitatis episcopus veniat, et ibidem crucem figat publice, et atrium designet, et ante prefiniat⁶ qui edificare vult que ad luminaria et ad⁷ custodiam et⁸ stipendia custodum sufficiant, et ostensa donatione sic domum⁹ edificet. Et postquam consecrata fuerit atrium eiusdem¹⁰ ecclesie sancta¹¹ aqua conspergat¹².

ID 3.8] De cons. D 1 c 9

¹ before c 4 OaRb

² -eat CaPfTcVm; -et AdMg

³ ed. eccl. AdCaMgPfVm; eccl. ed. SITc

⁴ Quod - ep. in mg. AdBeCaMgPFRb²Tc, in text VmVo(adding vi); Nemo instruat ecclesia incons. ep. Sf; om. OaPtTbVp

⁵ eccl. ed. *CaMgPfTb; etiam ed. eccl. Tc

⁶ prefiniat *BeMgPfTbTcVo; prefiniet Fb; presumat Ca

⁷ ad *CaMgPfTb; om. Tc

⁸ ad add. Ca, om. *FbMgPfTbTc

⁹ domum *CaMgPfTb; demum Tc

¹⁰ -dem *CaMgPfTc; om. Tb

¹¹ sancta *CaPfTb²Tc; om. MgTb

¹² conspergat *AdFbMgMqPfTb; aspergat (vel con. add. ss Ca¹) CaRa; aspergatur Tc

7

[Quot¹ partes de decimis et de oblatione² fidelium debeant fieri et quibus³ debeant fieri]⁴. In decretis Gelasii pape⁵, cap. xxxix⁶

Gelasius Romane ecclesie presul universis episcopis. Quatuor tam de redditu quam de⁷ oblatione fidelium, prout cuiuslibet⁸ ecclesie facultas admittit⁹, convenit

¹ Quot AdBePfTcVmVo; Quod CaMg

² -ione AdBeMgPfVm; -ionibus CaTcVo

³ debeant fieri et quibus AdBeCaMgVmVo; debeant et quibus Pf; debeant fieri and ends rubr. Rb²; om. Tc

⁴ in mg. here AdBeCaMgPfPoRb², against c 8 Tc, in text VmVo(adding vii); om. FbOaPtSfTb; De oblationibus fidelium in text and mg. Db, before insc. Ph, after insc. Vp. ii add. Be²

⁵ pape BeMgPfTcVmVo; episcopi Ad; om. CaOaSfTb

⁶ cap. xxxix CaMgPfTb; om Tc

fieri portiones¹⁰. Quarum sit una pontificis, alia clericorum, tertia pauperum, quarta
fabrice¹¹ applicanda.¹²

ID 3.203a] C 12 q 2 c 27a

⁷ de *CaMgTbTc; om. Pf

⁸ cuiuslibet *CaMgPfTb; cuilibet Tc

⁹ adm- *CaMgPfTb; perm- Tc

¹⁰ portiones *CaMgPfTb; partitiones Tc

¹¹ -ice AdBeCaMgPfTc; -icis MqRbTbVmVoWc

¹² De quibus sicut sacerdotis intererit integram ministris ecclesie memoratam rependere quantitatem, sic clerus non ultra delegatam sibi summam insolenter noverit expetendum *add.* Vp

8

¹*In decretis Gregorii pape², cap. i³*

Gregorius papa Romanus Augustino Cantuariorum episcopo. Mos⁴ apostolice
sedis est⁵ ordinatis episcopis precepta tradere. De stipendiis ecclesie, vel de his que⁶
fidelium oblationibus accedunt altario⁷, quatuor debent fieri portiones⁸, una videlicet
episcopo et familie propter hospitalitatem⁹ et¹⁰ susceptionem, alia clero, tertia
pauperibus, quarta in¹¹ ecclesiis reparandis¹².

4L 2.127a] +C 12 q 2 c 30

¹ For Tc see above, c 7; De eadem re *add.* Ca mg.; De eodem *add.* Vo

² pape CaEaMgOaTbTc; om. BePfSf

³ cap. i CaMgPfTbTcVmVo(*adding* viii); cap. ix Ad; om. Ea

⁴ est *add.* Tc, om. CaEaMgPfTb

⁵ est EaFbMgPfTb; om. CaTc

⁶ que AdCaMgTbTcVm; qui Pf

⁷ -ario CaMgPfTb; -ari Tc

⁸ quat. debent fieri port. FbMqOaPfRbTcVm; quat. debent port. fieri AdBeMg; quat. fieri port. Ca; deb. quat. port. fieri Ea; quat. fieri port. debent PhQeSfTb

⁹ hosp. FbMgPfTbTc; humilitatem Ca

¹⁰ et CaMgTc; atque BePfSfTb²Vm; om. Tb

¹¹ in BeCaMgTcVm; om. PfRbTb

¹² reparandis Ca; Ea *adds end of c 9 from* Nullus vero laicus *without break*

9¹

²*In decretis Nicolai³, cap. ix⁴*

Nicholaus episcopus episcopis omnibus. De redditibus primitiarum vel⁵
decimarum seu oblationum, quatuor partes episcopus faciat, quarum sibi unam⁶

¹ Ea has end only, see prev. canon.

² De eodem *add.* in mg. Ca, in text Vo

³ pape *add.* Tc, om. AdBeCaMgPfSeTb

⁴ ix BeCaMgPfPhRbTbTc; xi Ad; ix. viiii Vo; x Vp

⁵ vel BeCaMgPfTb; et Tc

⁶ sibi unam BeCaMgPfTb; unam sibi Tc

retineat, secundam clero, tertiam fabricis vel ornamentis ecclesie, quartam pauperibus distribuat⁷. Nullus vero laicorum sine consensu episcoporum de⁸ talibus habere vel possidere presumat. Quod si fecerint⁹, communione priventur¹⁰.

cf [Simplicius] JK 570, Coll. Turin 4. 88] +C 12 q 2 c 28 is very remote

⁷ distribuat BeFbMgTbTcVm; tribuat CaPf

⁸ de BeCaMgPfTb; ne Tc

⁹ -erint BeCaMgPf; -erit TbTc

¹⁰ -entur AdBeCaFbMgPfVo; -etur EaOaRbTbTcWc. saltem in fine vite. Ubi enim multitudo est in culpa dormiat severitas discipline *add.* Ca

10

[Quod divina auctoritate dedicationes ecclesiarum per octo dies¹ sint² celebrande]³.

Dedicationes ecclesiarum⁴ per octo dies celebrandas⁵. Ex decretis Felicis pape⁶

Solempnitates vero dedicationum ecclesiarum et sacerdotum⁷ per singulos annos solempniter sunt⁸ celebrande, ipso Domino exemplum dante, qui ad festum dedicationis templi omnibus id faciendi dans formam, cum reliquis populis eamdem festivitatem celebraturus venit⁹, sicut scriptum est, Facta¹⁰ sunt encenia in Hierosolimis et hiemps erat, et ambulabat Iesus in templo in porticu Salomonis. Quod autem octo¹¹ dierum sint¹² encenia celebranda, in libro Regum peracta dedicatione templi reperietis¹³.

ID 3.24 a] De cons. D 1 c 16 to celebrande; De cons. D 1 c 17 from ipso Domino

¹ octo dies BePfVmVo; dies octo AdCaTc; dies septem Mg; septem dies Sf

² sint BeCaPfTc; sunt MgVm

³ *in mg.* AdBeCaMgPfRb²SeTc; *in text* VmVo(*adding* cp. x); *om.* FbOaPtPkTb; De dedicatione et consecratione ecclesiarum et altarium *add. in mg.* BdMg, *in text with no insc.* EaPhVp; De dedicatione *in mg.* Db; Quod auct. div. dedic. eccl. per septem dies sint cel. Sf. iii *add. in mg.* Be²

⁴ -esiarum FbMgPfTb; -esie Ca

⁵ Ded. - octo dies celebrandas *in text* CaMgOaPfPkRbVm(*before insc.*); De dedicatione eccl. per viii (septem Sf) dies celebranda MqSf; Ded. - septem dies celebrentur *in text after insc.* Tb; Quod divina auctoritate ded. ecclesiarum per dies octo sint celebrande Tc *mg.*; *om.* AdBePtVoVp

⁶ Felicis pape BdBeMqOaOePfPkSeVmVo; pape Ad; Gregorii pape Ca; Ex - pape *om.* EaMg; Gr' Fb; Felicis RbTb; Nicholai pape Tc

⁷ et sacerdotum *AdBdBeFbMgOePfVo; cancellarum Ca; vel sacellorum *add. ss* Fb; *om.* Rb; a sacerdotibus Tb; et sacellorum Tc

⁸ sol. sunt CaMgPfTb; sunt sol. Tc

⁹ venit *CaMgTbTc; *om.* Pf

¹⁰ Facta *CaPfTbTc; Festa Mg

¹¹ octo *CaMgPfTc; septem Tb

¹² dierum sint *AdFbMgPfTc; dierum sunt Ca; diebus sint Tb

¹³ -erietis *CaMgPfTb; -erients FbRb; -eries Tc

11

[*Quod iteranda sit ecclesiarum dedicatio, si earum nescitur consecratio*¹. *Item*²]

De³ ecclesiarum vero dedicatione quotiens dubitatur, nec certa scriptura nec certi testes existunt a quibus consecratio sciatur, absque ulla⁴ dubitatione scitote eas esse sacrandas⁵, nec talis trepidatio iterationem⁶ incurrit, quoniam non monstratur esse iteratum, quod nescitur esse factum.

ID 3.24b] De cons. D 1 c 16b

¹ Quod – cons. *in mg.* AdBeCaMgPFRb²TcWc, *in text* Vm; Quod sit iteranda – cons. *in text* Rb; Quod ecclesie de quibus dubitatur sacrande sint cp. xi Vo; *om.* OaPhPkPtQeTbVp, PkPq *with no break*

² *Item* QeTb; *om.* AdBdBeOaPfPhPkPtRbVmVo; Ex concilio Toletano IIII cap. xix CaFbMgRa; Ex conc. Tol. cap. xix Oe (*but later moved to c 12 below*); Ex conc. Tol. tertio cap. xxviii Vp; *Item* de eod. Tc

³ He Rb

⁴ ulla *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁵ esse sacr- *CaMgPf; sacr- Tb; esse consec- Tc

⁶ trep. iter. *CaMgPfTb; iteratio trepidationem Tc

12¹

²*Ex concilio Toletano IIII³, cap. xix⁴*

Multi contra canonum constituta⁵ sic ecclesias quas edificaverunt postulant consecrari, ut dotem quam ecclesie contulerunt⁶ censeant ad episcopi ordinationem⁷ non pertinere. Quod factum et preteritum⁸ displicet et in futuro prohibetur, sed omnia⁹ secundum consuetudinem antiquam ad episcopi ordinationem et potestatem pertineant¹⁰.

ID 3.23] C 10 q 1 c 2, but widely var.

¹ *Written in smaller script over erasure* Sf

² Quod nullus dotem quam ecclesie contulit debeat retinere *add. in mg.* CaMg; De consecratione ecclesiarum *add. in text after xix and in marg.* Db. Dotem ecclesie ad episcopum tantum pertinere *add.* Vo

³ IIII CaMgRbSfTbVm; III PfRa; *om.* AdBeTcVo

⁴ xix AdCaMgPfSfTb; viiii Tc

⁵ const- *CaMgOaSfPfvVmVo; inst- AdBdBeTbTcVp

⁶ -erunt BdCaMgPfSfTb; -erint Tc

⁷ et potestatem *add.* Tc, *om.* *CaMgPfSfTbVm

⁸ preteritum *AdBeFbOaPfsfvVmVo; preteritum Ca; in preteritum Mg; in preterito Tb

⁹ omnia *FbMgPfsfTb; sola Ca

¹⁰ quod factum - pot. pertineant *AdCaMgPfSfTb; *om.* Tc

13

¹*Ex decretis Evaristi*² *pape, cap. iiii*³

Omnes basilice⁴ cum missa debent semper consecrari.

ID 3.32] *De cons. D 1 c 3a*

¹ Quod omnis basilica cum missa debeat consecrari *add. in mg. Ca*

² Evaristi *MgRaVp²; Eucharistii AdMqTc; Eucharisti BdBeCaOePfPhRbSfTbVp; Euvaristi Oa; Euristi Vo

³ cap. iiii *CaMgPfTc; iiii BeRb; *om. MqTb; Ecclesias non sine misse sacrandas xiii Vo*

⁴ Dei *add. Tc, om. *CaMgPfTb*

14

¹*In*² *decretis Vigili pape*³, *cap. iiii*⁴

Vigilius papa Romanus⁵ Eleutherio episcopo. De fabrica cuiuslibet ecclesie si diruta⁶ fuerit instauranda, et si in eo loco consecrationis solemnitas debeat iterari, in qua⁷ sanctuaria non fuerint⁸ diruta, nihil iudicamus⁹ officere, si¹⁰ per eam minime aqua exorcizata iactetur, quia consecrationem cuiuslibet ecclesie in qua Spiritus sancti ara non ponitur, celebritatem tantum scimus esse missarum. Et ideo, si qua sanctorum basilica a fundamentis etiam fuerit innovata¹¹, sine aliqua dubitatione cum in ea missarum solemnitas¹² fuerit celebrata, totius sanctificatio consecrationis¹³ implebitur. Si vero sanctuaria que habebat ablata sunt, rursus eorum¹⁴ dispositione¹⁵ et missarum solemnitate reverentiam sanctificationis accipiet.

ID 3.25] *De cons. D 1 c 24*

¹ Qualiter ecclesia dirupta et iterum instaurata consecranda sit *add. Vo*

² In AdCaMgMqPhRbSfTbVm; Ex PfRaTcVo; De eodem *add. in mg. Ca*

³ pape AdCaOaPfRbTcVo; *om. BeMgMqPhSfTb*

⁴ cap. iiii *AdBeCaMgPhSfTcVo(*adding* xiiii); ? Pf; cap. iii MqRb; *om. Tb; no insc. Vp*

⁵ Romanus AdCaMgMqPfTbVoWc; *om. RaRbTcVm*

⁶ diruta *AdCaMgTc; dirupta BeMqPfPhTbVmVo

⁷ qua *PfTcVo; quo BeCaMgTb

⁸ -erint *Tc; -erunt AdCaMgPfTbVmVo

⁹ iudicamus *FbMgPfTbTc; videamus Ca

¹⁰ si *CaMgPfTb; sed Tc

¹¹ fuerit inn. *CaMgTbTc; inn. est Pf

¹² solemnitas *CaMgPfTb; celebritas Tc

¹³ sanct. cons. *CaMgPfTc; cons. sanct. Tb

¹⁴ eorum CaDbMgPf²Tc; earum PfTb

¹⁵ dispo- MgPfTbTc; pos- (vel dis id est disposita ss) Ca; repos- Db

15

[*Quod loca Deo dicata non debent amplius fieri¹ in alios usus nisi ad aliam ecclesiam
construendam*]². *Ex concilio apud Aquisgrani, cap. iiii³*

Ut⁴ loca que semel⁵ Deo dedicata⁶ sunt aut monasteria fuerunt⁷, maneant
perpetuo sic, nec⁸ possunt ultra fieri secularia habitacula.

ID 3.17] C 19 q 3 c 4, but widely var.

¹ ampl. fieri EaPfVm; fieri ampl. AdCaMgTc; fieri Wc

² Quod - in alios usus nisi ad aliam ecclesiam construendam *in mg* AdCaMgMpTc; Quod - fieri
secularia habitacula (hab. sec. Wc) *in mg*. BePfRb²Wc, *in text* Ea(*no insc.*)SfVmVo(*adding xv*); *om.*
OaPtTbVp

³ cap. iiii AdBeMgMpOaPfSeTbTcVo; *om.* Mj; cap. iii Mm; cap. v Sf

⁴ Et OaRa

⁵ semel *CaMgPfTc; semper Tb

⁶ dedicata OePfRbTcVp; dicata AdBeCaMgMpMqOaPhQeTbVm; sanctificata (vel dicata *ss*) Db

⁷ fuerunt *CaDbMgMpPfTb; fuerint Tc

⁸ nec *CaMgPfTc; ne Tb

16

[*Quod ligna ecclesie non debent mitti in alios usus nisi ad aliam ecclesiam¹
construendam*]². *Ex decretis³ Igini pape, cap. iiii⁴*

Ligna⁵ ecclesie dedicate non debent ad aliud opus iungi nisi ad aliam
ecclesiam, vel igni comburenda, vel ad profectum in monasterium⁶ fratribus. In
laicorum⁷ vero⁸ non debent admitti⁹.

ID 3.44] De cons. D 1 c 38

¹ eccl. BeCaEaPf; *om.* Vm

² Quod - construendam (constituendam Vo) *in mg*. CaPf Rb²(Ca runs into rubr. for c 17), *in text* Ea
(*no insc.*)VmVo(*adding xvi*), *om.* AdBeMgMpOaPtTbTcVp

³ -tis MgPf; -to Tb; *decr'* CaTc

⁴ iiii *AdCaMgPfRbVmVo; iiii BeSfTbTc

⁵ Signa CcOaSl

⁶ -erium *CaDbMgPfTb; -erio Tc

⁷ opera *add.* Be; profectum *add.* MgRa², usum *add.* Ca, *om.*

AdBbDbEaFbMfMhMjMkMmMnMoMpPdPhPtObOdOeOfPfRaTbVmVoVp(*in mon. ad prof. Ob*)

⁸ usum (usu *Migne*) *add.* FbBrant

⁹ In laicorum - admitti (habitacula *add.* Ra) *AdBeCaDbEaFbLgMgPfPhRaTbVmVoBrant; *om.* Tc

17

[*Quod presbiter non erigat aliud¹ altare nisi quod episcopus loci² consecravit*]³. *Ex decretis⁴ Ormisde pape, cap. x⁵*

Ut nullus presbiter in⁶ ecclesia consecrata⁷ aliud altare erigat, nisi quod ab episcopo loci vel eius misso⁸ sanctificatum⁹ est, ut sit discretio inter sacrum et non sacrum. Nec dedicationem fingat nisi sit. Quod si fecerit, si clericus est degradetur, si laicus anathematizetur¹⁰.

ID 3.20] *De cons. D 1 c 25*

¹ aliud AdBeCaMgPf; om. Tc

² ep. loci] ipsius loci ep. Rb. loci om. Vo

³ in mg. AdBeCaMgPfRb²Tc, in text VmVo(adding xvii); om. DbOaPtTbVp; Et altarium in mg. Db²

⁴ -tis MgPf; concil' Be; decr' Ca; -to Tb; dec' Tc

⁵ Et altarium xvi add. in text, Et altarium add in marg. Db

⁶ alia add. Tb, om. *CaMgPfTc

⁷ consecrata *CaMgPfTc; sacrata Tb

⁸ misso *CaOePfRbTb; permissu MgTc

⁹ sanct. *CaMgPfTc; significatum Tb

¹⁰ Quod si fecerit - anathem. *AdCaMgOePfTb; Quod si fecerit si (canc.) Rb; om. Tc. Rb places Clericus – anathemat. after rubr. Ex cc Mendensi cap. viii for which cf c 18

18

Ex concilio Meldensi, cap. viii¹

Ut² ecclesie vel altaria que ambigua³ sunt de consecratione consecrentur, et superflua altaria destruantur.

ID 3.11] *De cons. D 1 c 18*

¹ viii AdBeCaMgOaPfRbTb; x Tc; Quod iteranda sit consecratio altaris et ecclesie si nescitur add.

Be(mg.)SfVm; Ut ecclesie vel altaria ambigua consecrentur. De eodem xviii Vo. Rb has the rubric as here, as well as a variant earlier (cf. c 17). In Ad the inscr. are at the end of cc 18-22

² Et Oa

³ ambigua *CaMgPfTcVm; dubia Ph(vel ambigua ss)Tb

120

[*Quod moto altari tota consecretur² ecclesia*]³. *Ex decretis⁴ Igini pape⁵, cap. iiiii*

Si motum fuerit altare denuo consecretur⁶ ecclesia⁷. Si parietes mutantur et non altare, salibus tantum exorcizetur⁸.

¹ For c 19 see after c 24 below

² tota -etur AdBeCaMgObPf; -etur tota Sf; tota -atur TcVm

³ in mg. AdBeCaMgObPfTc, in text Ea (no insc.)SfVmVo(adding xxi); Quod si mota fuerit altare tota consecretur in mg. Rb²; om. OaTbVp

⁴ -tis MgObPfVm; decr' BeCa; -to Tb; dec' Tc

⁵ Ig. pp] eiusdem Rb

⁶ tota add. PhTb, om. *CaMgObPfTc

ID 3.13] *De cons. D 1 c 19a*

⁷ Rb *continues directly* fuerit violata – denuo consecratur *cf end of c 21*

⁸ -etur Ad²BeDbEaOaObPhTbTcVm; -entur Ad²CaMgPfRa

21¹

[Quod propter homicidium vel adulterium tota debeat consecrari ecclesia]². Ex decretis³ eiusdem, cap. vi⁴

Si homicidio vel adulterio⁵ ecclesia⁶ fuerit violata⁷ diligentissime expurgetur⁸, et denuo consecratur⁹.

ID 3.14] *De cons. D 1 c 19b*

¹ hic deest decretum *in mg* Bb² – *see under c 19, cc 21-22 reversed Cc; after c 19 Lf*

² Quod - deb. cons. eccl. *in mg*. AdBeCaMgPfTc, *in text* Ea (no *insc.*)VmVo(*adding* xxi); Quod - consecratur eccl. Sf; *om.* BbOaPfTbVp

³ Ex decr. *AdCaMgPfTb; Item Tc

⁴ cap. vi BeCaMgPfTcVo; cap. vii OaVp; pape Tb

⁵ Rb *om. insc. and all to adulterio* – *see n. to c 20*

⁶ ecclesia *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁷ fuerit viol. MqRaTbTcVm; viol. fuerit AdBeCaMgOaPfVo

⁸ expur- *FbMgPfTbTc; purg- Ca

⁹ reconcilietur *add. ss* Ld²

22¹

[Quod ecclesia in² qua paganus sepultus est non debeat consecrari nec missa in ea cantari]³. Ex concilio Aurelianensi, cap. vii⁴

Ecclesiam ubi paganus sepultus est non liceat⁵ consecrari neque missas in ea celebrari⁶, sed iactari⁷ foras, et mundari oportet.

ID 3.15] *De cons. D 1 c 27*

¹ *here* BdBeCaCcDbLcLgLhMgMhMkMmMnMoMpMq(*after add.*

cap.)OaPdPfPhPqPtQeRaRbSfSITbTcVoVpWc; *after c 23* Fb; *after c 24* MfMj

² eccl. *in* CaMgPfTc; *in* eccl. Ad

³ Quod - *in* ea cantari (cant. *in* ea AdTc) *in mg.* AdBeCaMgPfTcWc, *in text* VmVo(*adding* xxii); Quod ecclesia – sp. est nec missa debet cantare *in mg.* Rb²; Ecclesia *in* qua pag. sep. est non liceat consecrari (liceat consecratur Sf; consecratur Sf²) nec missa *in* ea cantetur Sf; Ecclesia *in* qua pag. – *in* ea celebrare set instare foras et mundare oportet Vo; *om.* MqOaPfTbVp

⁴ viii Vo. Ex – vii] Ex concil' Agripinensi cap. iii (vi Vp) FbVpWc (*cf c 23*); *om.* Mq

⁵ -eat *CaDbMgPfTb; -et Tc

⁶ -ari *DbTbTc; -are BeCaMgPfRaWc

⁷ -ari *DbTc; -are BeCaMgPfTbWc; -uri Ra

23

¹[*Si in ecclesia iam*² *consecrata*³ *sepeliantur mortui, licet in ea*⁴ *missas cantare si tamen*⁵ *fideles fuerint*⁶ *qui sepulti sunt*]⁷. *Ex concilio Agripinensi*⁸, *cap. iii*⁹

Ecclesiam in qua mortuorum cadavera infidelium¹⁰ sepeliuntur sanctificare¹¹ non licet, sed si apta videtur¹² ad consecrandum, inde evulsis corporibus et rasis parietibus vel lignis eius loci¹³, reedificetur¹⁴. [24]¹⁵. Si¹⁶ hec consecrata prius fuit¹⁷ missas in ea celebrare¹⁸ licet, si tamen¹⁹ fideles fuerint²⁰ qui in ea sepulti sunt.²¹

ID 3.43, in IDpvm only] De cons. D 1 c 28

¹ iiii in mg. Be²

² iam AdBeCaMgPfTcVm; om. Sf

³ sacrata Ad

⁴ ea AdBeCaLdMgSfTcVa; eis PfLj

⁵ missas cant. si tamen BeCaMgPfTcVm; cant. missas si Sf

⁶ fuerint BeCaPfTcVm; fuerunt AdMg

⁷ in mg. AdBeCaLjMgPfrb²TcWc, in text SfVm; as rubr. to c 19 in mg. LdWc, in text Mo; De eodem. R'. Si in ecclesias iam consecratas sepeliantur mortui, licet in eis missas cantare, si tamen fideles sint qui sepeliuntur. cap. xxiii Vo; om. BdDbLcOaPtTbVp; De sepultura add. in mg. Lj

⁸ corr. fr. Aurelianensi Be

⁹ Ex – iiii] Ex concil' Aurelianensi c. vii (viii Wc) FbWc (cf c 22); om. Lc

¹⁰ mort. cad. inf. *CaLdLjOePfPtTbVo; inf. mort. cad. Be; cad. mort. inf. MgTc

¹¹ -are *BeCaLdLjMgPfPtTb; -ari Tc

¹² videtur *BeCaDbLdMgPfPtTbTc; fuerit AdBdLj

¹³ loci *BeCaLdLjPfTbTc; lotis Mg

¹⁴ -etur *Ad²BeCaDbMgPfTbTc; -entur AdLdLjPf

¹⁵ no break *AdCaDbLdLjMgPfTbTcWc

¹⁶ Si *AdDbLdLjOePfPtRaTbTc; Sed si CaMgRa²; Si vero Be

¹⁷ prius (ss Be) fuit *BeDbLdTc; prius fuerit AdCaPfPtMg; fuerit prius Tb

¹⁸ -are *CaDbLdLjPfPtTb; -are enim Be; -ari MgTc

¹⁹ si tamen *AdBeLdLjPtTb; si tamen non (apta videtur ad consecrandum add. and canc.) Bb; si tantum PfTc; tamen si CaMg

²⁰ -int *BeCaLdMgPfPtTc; -unt Tb

²¹ Oe mg. adds: Basilion Grece rex Latine. Hinc est basilica - lapidum conditi sunt. Ier'

19¹

²*Ex concilio Aurelianensi*³, *cap. vi*⁴

In ecclesia⁵ in qua⁶ cadavera mortuorum⁷ sepeliuntur, sanctificari⁸ altare⁹ non liceat¹⁰. Si autem consecratum¹¹ prius fuit¹² missas licet celebrari in ea¹³.

¹ c 19 here

AaAbAdBdBeCaCbCcDbEaEbEcFcGcLbLdLeLfLgLhLjLkLmMgMjMkMmMnMpMqOaObOdOeOfPdPfPhPkPoPqPtPwQaQeRaRbSdSeSgTbTcVaVmVpVtWaWbWcWdZa, om. BbLcKa, after c 23, but before c 22 (qv) Fb; after c 18 SIVoBrant

² Quod in ecclesia in qua sepulti sunt cadavera non liceat altare consecrari add. in mg. Ca; Quod in ecclesiis in quibus mortuorum corpora sepeliuntur sanctificari altare non sanctificetur xviii add. Vo. For LdWc see prec. cap.

³ -ianensi BdLdMfMgMhMkMmMjObOePfQaTcVmVoWc; Agripinensi CaFd; Aureliano PhQeTb

⁴ vi *BdCbLdLfLjMfMgMjMkMmOaObOeTbTcVmVoWc; vii Ad; x BeCaPt; xi Pf; Ex - vi om.

CcMo; cap. vi om. EaQa; Ex concilio Agripinensi cap. iii Fb (cf c 23)

ID 3.16]

⁵ ecclesia *AdBdBeCaCbCcLdLfljLmMfMgMhMjMkMmMoMpOePfPtTb; ecclesiis Tc
⁶ qua *AdBdBeCaCbCcLdLfljLmMfMgMhMjMkMMMoMpObOePfPtTbWc; quibus Tc
⁷ sunt *add. and canc.* Oe
⁸ -ari AdBdBeCbDbLdLfljLmMfMgMhMjMkMmMoMpOaObPhPtQeTbTcVmVo; -are
 CaCcLmMgOePfVpWc
⁹ altare *AdBdBeCaCbCcLdLfljLmMfMgMhMjMkMmMoMpObOePfPtTbWc; altaria Tc
¹⁰ -eat *AdBdBeCaCbCcLdLfljLmMfMgMhMjMkMmMoMpObOePfPtTbWc; -et MjTc
¹¹ -atum *AdBdBeCaCbCcLdLfljLmMfMgMhMjMkMmMoMpObOePfPtTbWc; -ata FbTc; -eat Pt
¹² prius fuit *BeEaLmMfMhMjMkMmOaObOePfPhQeVoWc; prius fuerit AdBdCbLdLjMoPtRaVm;
 fuit prius CaCcFbLmMgTb; fuerit prius MpVp; prius fuerint Tc
¹³ lic. celebrari in ea (eis Tc) BdBeCaCbLdLfljMhObOePfPhPtQeTbTcVmVoWc; celebrare licet in ea
 Ad; celebrari liceat in ea CcOa; licet celebrare in ea Ea; celebrare in ea LmMg; celebrari in ea licet Mf;
 si tamen fideles fuerunt qui in ea sepulti sunt *add Mn (cf c 23)*

25

¹Ex concilio Meldensi, cap. x²

Ut³ nemo quemlibet mortuum⁴ in ecclesia quasi hereditario iure, nisi quem episcopus aut presbiter pro qualitate conversationis et⁵ vite dignum duxerit, sepelire presumat, nec quisquam ossa cuiuslibet mortui de sepulcro suo eicere, aut sepulturam cuiusquam⁶ temerario ausu⁷ quoquomodo⁸ violare⁹, sed unumquemque in loco sibi a Deo¹⁰ parato atque concesso adventum sui iudicis prestolari concedat.

ID 3.221]

¹ De sepultura *add. in mg.* DbMg, *and in text* Db, *in text only* Ph; Ut nemo quemlibet in ecclesia hereditario iure speliat aut ossa cuiuslibet de sepulcro suo eiciat *add. in mg.* Ca; Quod nullus in ecclesia sine iussu episcopi vel presbiteri sepeliendus sit, nec ossa de sepulcro suo eicienda xxiii *add.* Vo
² x AdBeCaMgPfTcVmVo²VpWc; vi PhQeSfTb; viiii Vo. Ex – x *om here, but as insc. to c 26* Mo
³ Et Oa
⁴ mortuum *AdBePfPhQeTb; mortuorum CaFbMgPh²TcVp
⁵ conv. et (et *add.* Oa²) *AdCaMgOaPfPhQeVp; conversionis et conversationis et Tb; conv. aut Tc
⁶ cuiusquam *CaMgPfTb; cuiuslibet Tc
⁷ tem. ausu *CaMgPfTb; ausu tem. Pf
⁸ quoquomodo *AdFbMgPfTb; quolibet modo Tc; que quomodo Ca
⁹ aut sepul. – violare *add.* Bb²
¹⁰ sibi a Deo *CaMgPfTb; a Deo sibi Tc

26

¹*Quod non sit exigenda sepultura*²

Postquam³ pretio victus est Ephron ut sepulcrum⁴ venderet et acciperet argentum, licet cogente Abraham, va u littera, que apud illos pro o legitur, ablata de eius nomine est, et pro eo⁵ Ephron appellatus est Ephran, significante scriptura⁶, non eum fuisse⁷ consummate perfecteque virtutis qui potuerit⁸ memoriam vendere⁹ mortuorum. Sciant igitur qui sepulcra vendunt ante¹⁰, et non¹¹ coguntur ut accipiant pretium, sed a nolentibus quicquam¹² extorquent, immutare¹³ nomen suum, et perire quid¹⁴ de merito eorum¹⁵, cum etiam ille reprehendatur occulte qui invitatus acceperit¹⁶.

+C 13 q 2 c 13

¹ Ut nullus aliquid pro sepultura exigat *add. in mg. Ca*

² Quod - sep. AdBdBcCaMgMqOaOePfQaRbSeVmVo(*adding xxv*)Vp; xii. De sepultura *in mg. Bd*²; Ieronimus Ra; Quod - sep. Ex eodem Sf?; Ex eodem Tb; Ex concilio Meldensi, cap. x. Ieronimus Tc; *om. PhPt*

³ Posquam PFTb

⁴ sepulcrum CaMgPfTb; sepulturam Tc

⁵ eo CaMgPfTb; *om. Tc*

⁶ scriptura CaMgPfTb; scriptum Tc

⁷ fuisse Ca³FbMgPfTbTc; fecisse Ca

⁸ potuerit Pf²TbTc; poterit CaMgPf

⁹ mem. vend. CaMgPfTb; vend. mem. Tc

¹⁰ ante MgPf; *om. CaTbTc*

¹¹ non CaPfTbTc; si Mg

¹² quicquam CaMgPf; quoque TbTc

¹³ immutare AdBeCaMgPf; mutari Tb; immutari Tc

¹⁴ quid AdCaMgPf; quidem TbTc

¹⁵ est *add. Ca, om. FbMgPfTbTc*

¹⁶ acceperit CaMgPfTb; accepit Tc

27

¹*Gregorius papa*²

Peti³ vero aut aliquid exigi omnimodo⁴ prohibemus, ne, quod irreligiosum valde est, aut venalis dicatur ecclesia, aut vos videamini de humanis mortibus gratulari, si ex⁵ eorum cadaveribus studeatis querere quolibet modo compendium⁶.

ID 3.101 end] C 13 q 2 c 12 end

¹ De eodem *add. in mg. Ca, in text Vo*

² Greg. papa AdBeCaEaMgOePfPkQaTbVmVo(*adding xxvi*); Greg. (Gelasius Tc) papa Ianuario episcopo Sard' RaTc

³ Peti *AdCaEaMgPfPwSeTbTc; Leti Pk

⁴ omnimodo CaEaMgPfVm; omnino AdBeTbTcVp; omnimodis OaRb

⁵ ex *CaMgPfTb; de *supersc. Tc*²

⁶ compendium *CaMgPfRaTb; commodum Tc

28

[*Quod¹ altaria per revelationes vel per somnia hominum adinventata, reprobentur*]². *Ex concilio Africano, cap. l³*

Item placuit ut altaria que passim per agros et⁴ per vias⁵ tanquam memorie martirum constituuntur⁶, in quibus nullum corpus aut⁷ reliquie martiris⁸ condite probantur ab episcopis qui eisdem locis presunt, si fieri potest evertantur⁹. Si autem hoc per tumultus populares non sinitur, plebes¹⁰ tamen admoneantur ne illa loca frequentent¹¹ ut qui recte sapiunt nulla ibi superstitione¹² devicti¹³ teneantur, et omnino nulla¹⁴ memoria martirum probabiliter accipiatur¹⁵, nisi aut ubi corpus¹⁶ aut reliquie certe sunt, aut¹⁷ origo alicuius habitationis vel possessionis¹⁸ vel passionis fidelissima origine¹⁹ traditur²⁰. Nam que per somnia et per inanes quasi²¹ revelationes quorumlibet hominum ubicunque constituuntur altaria omnimodo reprobentur.

ID 3.57] De cons. D 1 c 26

¹ Quod CaEaMgPfTcVm; om. Sf

² in mg. AdBeCaMgPfRb²Tc; in text Ea(no insc.)SfVmVo(adding xxvii); xiii. De ecclesiis et presbiteris in mg. Bd²; om. OaPtTb

³ cap. 1 *AdBeOePfPkSeTbTc; cap. i CaMg; cap. Vm

⁴ et *AdCaMgPfTb; aut Tc

⁵ vias *BdMqOaOePhRaTbTcVmVo; villas AdBeCaEaFbMgPf; vineas Fb²Rb; id est per vias add. ss. Ad²

⁶ constituuntur *CaMgPfTc; construuntur RaTb

⁷ aut *CaPfTbTc; vel Mg

⁸ martiris *CaMgPfTb; om. Tc

⁹ evert- *CaMgTbTc; convert- Pf

¹⁰ plebes *FbMgPfTbTc; plebs Ca

¹¹ loca freq. *CaMgPfTc; freq. loca Tb

¹² superst- Mg

¹³ sup. dev. *CaMgPfTb; dev. sup. Tc

¹⁴ ibi add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁵ probabiliter accipiatur *BeEaFbMgRa²TbVp; probabitur CaTc; probabiliter AdPf(obsc. corr.)RaVm

¹⁶ aut ubi corpus *BeCaEaMgOeTb; aut corpus ibi Pf; ubi corpus Tc

¹⁷ ubi add. Mg, om. *CaPfTbTc

¹⁸ vel. poss. in mg. Ra²

¹⁹ origine *CaMgPfTb; relatione Tc

²⁰ -aditur *CaMgPfTb; -adatur Tc. Ne quis convertatur add in mg Bb (cf rubr. to c 29)

²¹ quasi *CaMgTbTc; om. Pf

29

[*Quod¹ omnis² qui converti voluerit, in monasterium³ ecclesie cuius parochianus est, medietatem substantie sue relinquat, aliter non convertatur*]⁴. *Decreta⁵ Leonis pape IX⁶. De rapacitate monachorum⁷*

Relatum⁸ est⁹ auribus nostris esse quosdam perverse agentes, qui subvertere atque dividere conantur ecclesie unitatem, videlicet abbates et¹⁰ monachi¹¹, qui non studio caritatis sed zelo rapacitatis invigilant, et docent atque seducere non cessant seculares homines quos illaqueare possunt ut res suas atque possessiones¹² in vita sive in morte in monasteriis illorum tradant¹³, et ecclesiis quibus¹⁴ subiecti¹⁵ esse videntur¹⁶ et a quibus baptismum¹⁷, penitentiam¹⁸, eucharistiam, nec non¹⁹ pabulum²⁰ vite cum lacte carnis acceperunt vel accipiunt, nihil de bonis suis relinquunt²¹. Hanc denique famam²² discordie nos animadvertentes²³ omnibus modis inhibere²⁴ volumus, et ne amplius fiat omnino²⁵ prohibemus, considerantes non esse bonum ut illi qui olim fuerunt²⁶ socii passionum secundum apostolum sint immunes a societate consolationum, et quia operarius dignus est²⁷ mercede sua. Ideoque precipimus atque

¹ Ut Rb²

² monachus *add.* Sf, *om.* AdCaEaMgPfTcVm

³ -erium AdBeCaMgPfTcVm; -erio EaRbSf

⁴ *in mg.* AdBeCaMgMkMoPfRb²Tc, *in text* Ea(*no insc.*)SfVmVo(*adding* xxviii); *monachorum in mg.* Db; Ne quis convertatur nisi medietatem substantie sue ecclesie cuius parochianus fuit vel est relinquat *in mg.* Bb²; *om.* OaPtTbVp

⁵ Decreta AdCaPfTb; Decretum Rb; Dec' Tc; Ex decretis MgRaVm

⁶ IX *CaMgMkMmOePfVm; X Be; *om.* AdOaPhTbTcVo

⁷ De rap. mon. *om.* Vp; cap. x *add.* Ph

⁸ Relatum Be?FbMgMqPfPtVoWc; Delatum LcMjMoRb

⁹ autem *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc; *erasure here* Bb

¹⁰ et CaPfTbTc; aut Mg

¹¹ *corr. to* -achos Pf¹

¹² suas *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

¹³ ill. trad. Ca³FbMgOePfTb; trad. Tc; trad. ill. Ca

¹⁴ eccl. quibus] quibus eccl. Db

¹⁵ subiecti *BeDbMhMkMmMnMoMqPfPtTbVo; subditi CaFb²MfMgMjMpRaTc

¹⁶ videntur *CaDbMgPfRaTb; videbantur Tc

¹⁷ et *add.* RaTc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁸ et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfRaTb

¹⁹ et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfRaTb

²⁰ -ulum *CaMgTbTc; -ula Pf

²¹ suis relinquunt *OaRaTb; relinquunt suis AdCaEaTcVo; suis relinquunt Be; relinquunt suis FbMgPf

²² denique famam *BeMqTb; denique fidem AdCaFbMgPfRaVoWc; denique fraudem Ea; denique formam Oa; fraudem Tc

²³ -vertes Ca

²⁴ inhib- FbMgPfTbTc; prohib- Ca

²⁵ omnino MgPfTbTc; *om.* Ca

²⁶ -erunt *CaMgPfTb; -erint Tc

²⁷ dignus est op. *Tc; op. dignus est AdCaEaMgMqPfRaTbVmVoVp; op. est dignus Oa

iubemus²⁸ ut quicumque amodo in monasterio converti voluerit, sive in vita sive in morte, ut omnium rerum et possessionum quas pro salute anime sue disponi²⁹ decreverit, medietatem ecclesie cui ipse pertinere dinoscitur relinquat, et sic demum in monasterium prout sibi libitum fuerit³⁰ eundi convertendique licentiam habeat. Quicumque autem huius nostri decreti contradictor³¹, convulsor³² ac³³ temerator exstiterit gladio anathematis subiaceat³⁴.

ID 7.150]

²⁸ atque iub. *CaMgPfTb; om. Tc

²⁹ disponi *CaMgPfTb; disponere Tc

³⁰ fuerit *DbLgMfMhMjMkMmMnMqPtRaTbTcVmVo; est

AdBeCaFbMgMoMpObOdOe²OfPfvPbrant; om. Oe

³¹ vel add. Tc, om. *CaMgPfTb

³² conv- *CaMgPfTb; ev-Tc

³³ ac *CaMgPfTb; et Tc

³⁴ -aceat *AdCaDbMgTbTc; -acebit Pf; -iceat Rb

30

[*Quibus in locis debeat missa cantari¹ quibus non². Ex concilio Triburiensi, cap. iv³*

Missarum solempnia non ubicumque sed in locis ab episcopo consecratis, vel ubi ipse permiserit, celebranda esse censemus⁴.

ID 3.59a] *De cons. D 1 c 12*

¹ in add. Sf, om. AdCaMgPfTcVm

² in mg. AdBeCaMgMpPfTc, in text SfVmVo(adding xxviii); De missa in mg. Sg; Quibus in locis liceat missam cantari in mg against end of c 29 Bb; In quibus locis deb. – non in mg. Rb²; om.

CbOaPtTb

³ No insc. Pt; Relatum est auribus nostris add. in mg. Sg²

⁴ Concedimus etiam - peccatis nostris (beg. of c 31) added here Cb

31¹

Ex concilio Triburiensi cap. iiii²

Concedimus etiam et³ sicubi quod⁴, peccatis nostris⁵ exigentibus, per plurimum est factum a Normannis et⁶ Flavis⁷, et a⁸ Bulgaris⁹, et a malis Christianis seu alio

¹ Mm lacks beginning

² Ex concilio Triburiensi (Triburiensi Pt) cap. iiii *LdPt; Item in eodem BeCaCbFbLjMgRaVo(adding cp. xxx); om. CcLmOaRbVm (CcRb running c 31 into c 30); Quibus in locis debeat missa cantari, quibus non Ea (cf c 30); Idem in eodem Ad(mg.)LfPfvP; In eodem PfQeSfTb; Item Leo in eodem concilio Triburiensi TcVt?

³ et AdCaCcLdLmPf; ut BeTbTc; om. MgPt

⁴ pro add. CbLj, om. *AdBeCaEaFbLdLfMgPfTbTc

⁵ Cb begins c 31 here, with blue initial O in mg.

⁶ a add. CaCbCcFbLfLjMg, om. *AdBeLdLmOaPfTbTcVo

qualicumque¹⁰ modo¹¹ ecclesie fuerint¹² incense et combuste, in capellis cum tabula consecrata¹³ missas¹⁴ interim¹⁵ celebrare permittimus¹⁶, donec ipse ecclesie restaurari queant¹⁷. In itinere vero positus¹⁸, si ecclesia defuerit ut¹⁹ sub divo seu in tentoriis²⁰. Item.²¹ Si tabula altaris consecrata ceteraque sacra misteria²² ad id²³ officium pertinentia ibi adfuerint, missarum solempnia celebrare concedimus²⁴. Aliter omnino interdicimus.²⁵

ID 3.59b] De cons. D 1 c 30, there with added sentence

⁷ Flavis *AdBeCaCcLdLmOaPfPhPtQeRaTbVmVo; Sclavis EaLjMgTcVp; Sclavis, ab Ungaris Fb; Clavis Lf; Flaviis Mq; vel a Sclavis *in mg.* Ra²; Mm *begins cap. here.*

⁸ a *AdBeFbLdLjLmMfMgMhMjMkMmMoMpOaPfPtTbVo; *om.* CaCbTc; aut Cc; ab EaLf

⁹ Bulg- *Ad²BeCaCbCcFbLdLjLmMkMmPfPhPtQeTbTcVo; Bug- Ad; Ung- Ea; Bung- MgMj; Hungaris Mo²

¹⁰ qualicumque *CbCcFbLdLjLmMgPfTbTc; quocumque (vel quali *ss*) Ca

¹¹ modo *CaLdMgPfTbTc; *om.* Cc

¹² *in mg.* Ld²

¹³ cum tabula consecrata *AdBeCaCbCcLdLjLmMgPfPhPtQe; (et *add.* Tc) cum tabulis consecratis RaTcVm; cum tabella consecrata Tb

¹⁴ missas *CaLdMgPfTbTc; missa Lf

¹⁵ interim *MgRaTcVo; iterum AdBeCaCbCcLdLjLmMgPfTbTc

¹⁶ permittimus *CaLdMgPfTbTc; *om.* Tb

¹⁷ queant *CaCbCcLdLjLmMgPfTbTc; valeant Tc

¹⁸ -itis *CaLdMgPfTbTc; -itus Cc

¹⁹ ut *CaCbCcLdLjLmMgPfTbTc; a' Pt; *om.* Pf²Tc

²⁰ In itinere - tentoriis (temptoriis Cc) *CaCbCcLdLjLmMgObPfPtTbTc; *om.* Od

²¹ Item *CaCcLdLjLmMgPfTbTc; *om.* Tc

²² sacra misteria CaCcFbLdLjLmPfTbTc; misteria sacra CbMg; sacra ministeria Tc

²³ id *CaCbCcLdLjLmMgPfTbTc; *om.* Tc

²⁴ cel. conc. *CaCbCcLdLjLmPfTbTc; conc. cel. Mg

²⁵ Tc² *here inserts two leaves of canons from elsewhere*

32

[*Qualia debeant esse altaria*]¹. *Ex concilio Epaonensi*², cap. x³

⁴Altaria si non sint⁵ lapidea chrismatis unctione non consecrentur. Ad celebranda autem divina officia⁶ ordinem quem metropolitani⁷ tenent comprovinciales eorum observare debebunt⁸.

ID 3.30] De cons. D 1 c 31

¹ *in mg.* AdBeCaMgMpPfRb²Tc, *in text* Ea(*no inscr.*)VmVo(*adding cap. xxxi*); Ne consecrentur altaria nisi lapidea *in mg.* Bb; *om.* OaPtTbVp

² Epaon- Be?CaPfVm; Epan- AdTc; Apon- MgSfTb; Apaon- Ph; Epon- Vo; Epen- Vp

³ cap. x *Mg; cap. vi AdBeCaPfPhRaSfTcVmVp; cap. vii Oa; *om.* TbVo

⁴ Ut *add.* Ra

⁵ sint *AdCaEaMnMpPfVmVo; fuerint Tc; sunt MgTb

⁶ divina officia *AdCcEaFbMgMpPfTb; divina misteria Tc; officia Ca

⁷ metropolitani *AdCaEaMgPfTcVm; in metropoli Tb

⁸ observare debebunt *AdBeCaFbMgMoMpOaPfVm; observare debent CcEaPhTbVpWc; observabunt Tc

33

[Quod unctionem altaris habemus¹ a veteri lege]². Ex decretis Felicis pape omnibus episcopis directis³

De ecclesiarum enim⁴ consecratione et de missarum celebrationibus non alicubi quam in sacratis Domino locis absque magna⁵ necessitate fieri debere liquet omnibus⁶ quibus sunt nota Novi⁷ et Veteris Testamenti precepta. Tabernaculum vero Moisen⁸, Domino precipiente, fecisse et sacrasse⁹ cum mensa et altari eius, et certis¹⁰ vasis et utensilibus¹¹ ad divinum cultum explendum¹² legimus, et non solum divinis precibus eas sacrasse¹³, sed etiam sancti olei unctione¹⁴ Domino iubente perlinisse novimus.

ID 3.60 med.] De cons. D I cc 1-2a var.

¹ altaris hab. AdBeCa²PfVm; hab. Tc; hab. alt. CaMg

² in mg. AdBeCaMgPfRb²TcWc(*against prec. cap.*), in text VmVo(*adding x*); om. OaPtTbVp

³ omn. epis. dir. (direptis Ad) *AdCaMgOaPfTbVm; ad omnes episcopos Pt; om. Sf; omn. dilectis epis. Tc

⁴ enim *CaMgPfRa²Tc; om. RaRbTb

⁵ magna *CaMgTbTc; om. Pf

⁶ in sacratis – omnibus *at foot of leaf* Mo²

⁷ Novi *CaMgTbTc; Novis Pf

⁸ Moisen *CaMgPfTc; Moisi Tb

⁹ sac- *OaTbVm; consec- AdBeCaMgPfTc

¹⁰ vel ceteris *add. ss* Ca²

¹¹ utensibus Ca

¹² explendum *Ca³FbMgPfTb; om. Ca

¹³ cum mensa et altari - sacrasse *AdCaMgPfTb; om. Tc

¹⁴ et *add.* Tb, om. *CaMgPfTc

34

[Quod non debeant¹ consecrari altaria², nisi reliquie apponantur]³. Ex concilio Africano, cap. i⁴

Altaria in quibus sacra corpora vel reliquie martirum non⁵ esse probantur, ab episcopo eiusdem loci⁶ destruantur.

ID 3.270a]

¹ -eant AdCaMgPfTcVm; -eat Pt; -ent Sf.

² altare Pt

³ in mg. AdBeCaMgPfRb²Tc, in text PtVmVo(*adding xxxiii cap.*); om. EaOaTbVp

⁴ Ex – i om. EaPtRb

⁵ non *CaMg Pf²TbTc; om. Pf

⁶ loci CaMgTbTc; om. Pf

35

Ex concilio Urbico¹

Nec² in altari³ quo missam episcopus⁴ cantavit⁵, presbiter eo die⁶ missam celebrare presumat.

ID 3.270b] De cons. D 2 c 97 var.

¹ Ex conc. Urbico *AdBeCaMgPfVo; om. EaPtRb; Ex Urbico conc. PhSfTb; Ex conc. urbis Tc; Non debere presumere presbiterum post episcopum in eodem altari cantare cap. xxxiiii *add.* Vo

² Ut Pk

³ in *add.* Tb, om. *CaMgPfTc

⁴ missam ep. *CaMgPfTc; ep. missam Tb

⁵ -avit *CaPfTbTc; -averit Mg

⁶ *ss* Be

36

¹Ex concilio Magontiensi, cap. li²

Deinceps vero corpora sanctorum de loco ad locum nullus transferre presumat sine consilio principis vel episcoporum sancteque sinodi licentia.

ID 3.273] De cons. D 1 c 37 var.

¹ De translatione reliquiarum *add. in mg.* Be; Ut corpora sanctorum nullus transferat sine episcoporum consilio *add. in mg.* Ca; De non transferendis irrationabiliter sanctorum corporibus cap. xxxv *add.* Vo; De tr' reliq' *add. in mg.* Vm²

² li *AdFbMgPfRbTb²Tc; iii Be; ii Ca. Ex – li om. Pt

37

¹Ex registro Gregorii pape² ad Iohannem Bellitranensem episcopum³

Temporum qualitas admonet episcoporum sedes antiquitus certis civitatibus constitutas ad alia que securiora putamus eiusdem⁴ dioceseos loca transponere, quo et habitatores securius degere⁵, et barbaricum⁶ possit⁷ periculum facilius declinari⁸.

Propterea te Iohannem fratrem coepiscopumque⁹ nostrum Bellitranensis civitatis

¹ De translatione *add. in mg.* Mg; Quod episcopales sedes de loco ad locum quo securius maneant possunt mutari *add. in mg.* Ca

² Gregorii pape *BeCaOaRbVoVp; Gregorius papa MgPfTb; Gregorius Tc; Gg pp Vm

³ *no inscr. but ploughed instruction to rubricator in mg.* Ad; Greg. Iohanni ep. Bellitranensi Pt; Quod pro necessitate sedes episcopales mutari possint cap. xxxvi *add.* Vo

⁴ eiusdem *FbMgPfTbTc; om. Ca

⁵ sec. deg. *AdTbTcVm; deg. sec. CaMgPf

⁶ -aricum *CaMgPfTc; -arum Tb

⁷ possit *CaMgPfTb; possint Tc

⁸ -ari *CaMgPfTb; -are Tc

⁹ fratrem coepiscopumque *AdBeMgOaVmVoVp; coepiscopum fratremque Ca; fratrem coepiscopum Pf; fratrem et coepiscopum Tb

sedem tuam in loco qui¹⁰ appellatur Renati, ad Sanctum Andream apostolum precipimus exinde transmigrare, quatenus ab hostilitatis¹¹ incursu liberior existere valeas, et illic consuetudinem solemniū festorum¹² disponas.¹³

ID 3.79] C 7 q 1 c 44 var.

¹⁰ qui *MgTbVo; que CaFbPf

¹¹ hostilitatis *CaFbPfTb; hospitalitatis Mg

¹² dierum Vo

¹³ Propterea a te Iohannem - disponas *AdCaFbMgPfTb; om. Tc

38

[*Quibus de¹ causis debeat fieri translatio*]². *De mutandis sanctis³ locis Augustinus dicit⁴*

Tribus⁵ causis loca sanctorum transmūtanda sunt. Primo⁶ cum necessitas persecutorum⁷ loca eorum⁸ gravaverit; secundo⁹ cum difficultas locorum fuerit; tertio¹⁰ cum malorum societate gravantur.

ID 3.80] De cons. D 1 c 36

¹ de AdCaEaMgTcVm; om. PfSfTb

² in mg. AdBeCaMgPfRb²TcWc, in text Ea(no inscr.)SfVmVo(adding xxxvii); om. LcOaPtTbVp

³ sanctis CaMgPfTb; om. Oa; sacris Tc; sanctorum Wc

⁴ dicit CaMgPfTbTcVm; ait Sf; om. AdWc. De mut. – dicit] om. Lc; Augustinus Pt

⁵ Tribus *AdBeEaEgOaPkPtPwQaRaSeVmVoVpWc; Pluribus BdMgMqPfVq; []ribus Ca; Pluribus de Lc; Quibus PhQeTb; Tribus de RbSe²Tc

⁶ Primo *AdBeEaFbMgMqPfPhVmVo; Prima CaOaQeRaRbTb; Prima est Tc

⁷ persecutorum *CaMgPfTb; persecutionum Tc

⁸ eorum *CaMgPfTb; sanctorum Tc

⁹ -undo *MgVo; -unda AdBeCaPfTbTcVm

¹⁰ tertio *MgVo; tertia AdBeCaPfTbTcVm

39

¹*Ex concilio Aurelianensi, cap. iii²*

Unicuique fidelium in domo sua oratorium licet habere, et ibi orare; missas autem ibi³ celebrare non licet.

ID 3.76] De cons. D 1 c 33

¹ Quod unusquisque in domo sua oratorium habere sed non missas celebrare potest *add. in mg* Ca; Quod licitum sit oratorium fieri in domibus, sed non sacrificare cp. xxxviii *add. Vo*

² cap. iii *AdCaMgPfTcVm; lib. iii Sf; om. EaTb

³ ibi *CaEaMgPfTc; om. Tb

40

[*Qua hora celebranda sit missa*]¹. *Ex epistola Thelesphori*² *pape, cap. vi*³

Missarum celebrationes ante horam⁴ diei⁵ tertiam minime sunt celebrande, quia eadem hora et⁶ Dominus crucifixus est et super apostolos Spiritus sanctus descendisse legitur, excepta nocte Nativitatis.

ID 3.65] De cons. D 1 c 48b var.

¹ *in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text* Ea(no inscr.)SfVmVo(*adding* cp. xxxviii); *Qua hora debeat missa celebrari in mg.* Rb²; *om.* OaPtTbVp

² Theophili Ad

³ cap. vi *CaMgPfTc; *om.* Tb

⁴ horam *FbMgPfTbTc; *om.* Ca

⁵ diei *CaMgPfTb; die Tc

⁶ et *CaMgPfTb; *om.* Tc

41¹

²*Ex concilio apud Valentiam, cap. xvi*³

Ut nullum episcopus prohibeat ingredi ecclesiam et audire verbum Dei, sive gentilem, sive hereticum, sive Iudeum⁴, usque ad missam⁵ catechumenorum.

ID 3.33] De cons. D 1 c 67 var.

¹ *cc 41-2 reversed Cc*

² Nulli esse prohibendam ecclesiam <ad> audiendum verbum Dei usque ad missam Cathecuminorum *add.* Vo

³ cap. xvi BeCaMgPfRbTbTc; cap. vix AdOa; cp. xl Vo; *om.* Ea

⁴ sive her. sive Iud. *CaMgPfTc; sive Iud., sive her. Tb

⁵ secreta *add. supersc.* Tc

42

[¹*Quod*² *unusquisque presbiter una contentus sit ecclesia*³]⁴. *Ex concilio Dionisii pape, cap. iiii*⁵

Ecclesias singulas singulis presbiteris dedimus, et unicuique ius proprium habere statuimus, ita videlicet ut nullus alterius parochie terminos aut ius invadat, sed unusquisque suis terminis sit contentus, et taliter ecclesiam et plebem sibi commissam

¹ De presbiteris et eorum ecclesiis *add. in mg.* CaDbQa, *and in text* Db

² Quod EaMgPfTbTcVm; *om.* Sf

³ sit eccl. CaPfTc; eccl. sit AdMg; sit missa Rb²

⁴ *in mg. here* AdBeCaMgPfRb², *in text* Ea(no inscr.)SfVmVo(*adding* xxxix); *om.* QaPtTbVp; *before c 43 Tc mg;* v *add. in mg.* Be²

⁵ iiii AdBeFbMgTbTcVmVo; iii CaPf; vi OaRb

custodiat, ut ante tribunal eterni iudicis ex⁶ omnibus sibi commissis rationem reddat, et non iudicium sed gloriam pro suis actibus⁷ accipiat⁸.

ID 3.47 med.] C 13 q 1 c 1

⁶ ex *CaMgPfTb; de Tc

⁷ actibus *MgPfTbTc; auctibus Ca

⁸ accipiat *CaPfTbTc; recipiat Mg

43

De eadem re¹. Ex concilio Remensi, cap. iii²

Unusquisque presbiter ecclesia una ad quam ordinatus est contentus sit, et nullus in duabus ecclesiis ministrare presumat.³

ID 3.48]

¹ De ead. re AdBe(after insc.)EaOaPfPhRbTbTcVmVoVp; De eodem. Item Ca; Item FdMg; om. Pt. Quod unusquisque sua sit contentus ecclesia *add. in mg. Tc*

² iii AdBeCaPfTbTc; iiiii MgVp; ii OaRbVm; *no insc.* EaPt; Non licet presbiterum ministrare in duabus ecclesiis cp. xxxii *add. Vo*

³ que pena maneat presbiterum—ambitione *add. Pq (see c 45)*

44

¹Item ex eodem². Ex concilio Remensi³, cap. viii⁴

Sicut in unaquaque ecclesia presbiter debet esse, ita ipsa que sponsalis⁵ eius dicitur, non potest dividi inter plures⁶ presbiteros, sed unum tantummodo habebit sacerdotem qui eam caste et sinceriter regat⁷. Unde interdicimus ut nullus presumat ecclesiam inter duos vel⁸ plures dividere, quia Ecclesia Christi uxor et sponsa esse debet non scortum sicut Calixtus papa testatur.

ID 3.49] +C 21 q 2 c 4

¹ De eadem re *add. in mg. Ca*

² Item ex eodem OaRb; Item AdBeCaEaMgTbTcVo; Idem Pf; *om. Pt*

³ Ex conc. Rem. AdBe²CaMgPfTbVo; Ex conc. Meldensi Be; Ex (In Vm) eodem conc. EgTcVm; Ex concilio quo supra Oa; Conc. ex quo supra Rb

⁴ cap. viii AdBeCaMgPfRbTbTcVmVo; *om. Ea*; cap. iiiv Oa; cap. iii PhSf; *no insc. Pt.* Non posse dividi ecclesiam inter plures presbiteros cap. xliii *add. Vo*

⁵ sponsalis CaMgPfTb; sponsa Tc

⁶ plures *CaMgPfTb; duos Tc

⁷ regat *before* caste Tb, *not* *CaMgPfPhTc

⁸ inter *add. Ca, om. *FbMgPfTbTc*

45

[Que pena maneat presbitero¹ qui suam reliquerit² ecclesiam melioris ambitione]³.

Ex concilio Meldensi, cap. x⁴

Si quis de ordine sacerdotali contemptu minoris ecclesie, ambitiose et improbe ad potioem aspiraverit, canonica erga eum diffinitio conservetur⁵, hoc est ut utraque careat.⁶

ID 3.52] +C 7 q 1 c 32

¹ Que pena man. presb. (presbiterum AdBeCaSfVmVo²) AdBeCaEaMgPFRb²SfVmVo²; Quod man. pena presbitero Tc

² reliquerit BePFRbVmVo; relinquit CaMgTc; reliquit Ad

³ in mg. AdBeCaMgMpPFRb²Tc, in text Ea(no inscr.)SfVmVo(adding xliiii); om. MoOaPq(but see c 43)PtTbVp

⁴ no inscr. MoPt

⁵ conservetur *CaMgPFRb; servetur Tc

⁶ Nemini ecclesiam presbitero dare vel auferre absque consensu episcopi sui licet add in mg with tie mark Ra

46

[Quod nullus debeat ecclesiam dare vel auferre absque consensu episcopi sui]¹. Ex concilio Cabillonensi, cap. xlii²

Inventum est quod multi arbitrii sui temeritate et³, quod est gravius, ducti⁴ cupiditate presbiteris quibuslibet absque consensu episcoporum suorum ecclesias dant vel auferunt. Unde oportet ut canonica regula⁵ servata⁶ nullus absque consensu episcopi sui cuilibet presbitero ecclesiam det. Quam si iuste adeptus fuerit hanc non nisi culpa gravi⁷ coram⁸ episcopo canonica severitate amittat.

ID 3.88] +C 16 q 7 c 38

¹ Quod nullus debeat (debet Sf) - cons. ep. sui (ep. sui cons. Sf) in mg. AdBeCaMgMpPFRb²Tc, in text SfVmVo(adding xlv); Quod nullus debeat dare aut auferre eccl. absque cons. episcopi sui Ea(no inscr.); om. OaPtTbVp

² xlii *AdCaPFRbTcVo; corr. fr. xl to xlvii Mg²

³ et *CaTbTc; vel Be; om. AdEaMgPFRb

⁴ ducti *OaTb; deducti AdBeCaEaMgMpPFRbTcVo

⁵ corr. fr. ecclesia Mo

⁶ servata *CaMgPFRb; servetur ut Tc

⁷ culpa gravi *AdEaMgMpPFRbTc; culpam gravi Ca; gravi culpa Tb

⁸ cora Ca

47

¹Ex concilio Magontiensi, cap. xxviii²

Ut³ laici presbiteros non eiciant de ecclesiis neque constituent sine consensu episcoporum suorum.

ID 3.87] C 16 q 7 c 37 is widely var.

¹ Quod laici presbiteros non eiciant neque constituent *add in mg.* Ca

² xxviii AdBeCaMgPfPhQeVm; xxiii OaRb; v Tb; xxvii Tc; xxxviii Vo, *adding* Non posse laicos eicere presbiteros de ecclesiis suis cp. xlvi

³ *om.* Ra

48

Ex eodem concilio¹

Ut nullus omnino munera exigit a presbiteris propter² commendationem³ ecclesie.

ID 3.89]

¹ Ex eod. concilio AdBdBeEgMgTbTcVmVo; Ex concilio eodem cap. v Ca; Ex concilio eodem Cc; Ex concil' Mag' Ea; Ex conc. Magintiensi (Magunt- Rb) OaRb; Ex eod. capitulo Pf; Eodem concilio Sf. Que - ecclesia *add. in mg.* Ca (*cf c 49*); Non debere munera exigi a presbiteris pro adipiscendis ecclesiis cp. xlvii *add.* Vo

² *preter add. ss Mg²*

³ *commend- *BeOaPhQeTcTb; emend- AdCaEgPfMgMqRbVmVo*

49

[Que¹ pena danda sit² presbiteris munera dantibus vel³ pro sua vel pro⁴ alterius ecclesia]⁵. Ex concilio Rothomagensi, cap. v⁶

Sancitum est atque omnibus modis prohibitum ut si quis presbiter inventus fuerit alicui clerico vel laico munera dare aut dedisse, aut aliam⁷ pecuniam tribuere, ut alterius presbiteri ecclesiam vacantem⁸ pretio redimat, pro hac cupiditate seu rapina seu presumptione turpis lucri gratia deiciatur⁹ a clero, et alienus existat a regula¹⁰.

¹ Que BeCaEgMpPf Rb²Vm; Quod MgTc

² danda sit BeCaMgPf Rb²TcVm; sit danda EaSf

³ dantibus vel BeCaEaMgPf Rb²TcVm; dedisse Sf

⁴ pro BeEgPfTcVm; *om.* AdCaEaMgSf

⁵ *in mg.* AdBeEgMgMpPf Rb²Tc (*in mg. to c 48 Ca*), *in text* VmVo(*adding* cap. xlviii); *om.*

MoOaPtTbVp

⁶ Ex conc. - v *AdBeCaEgMgPf RbTbVo; *om.* EaMo(*with no break*)PhTc; Ex conc. Romagensi cap. v Oa; Ex concilio Vp

⁷ aliam BeCaPfTbVo; aliquam AdEaEgMg RbTc

⁸ vac- *CaMgTbTc; vag- Pf

⁹ deic- *CaMgPfTc; eic- Tb

¹⁰ sacerdotum *add.* MoTc, presbiterorum *add. ss Eg²Mg², om.*

*AdBbBeCaCcDbEaEgLeLgMfMgMhMjMkMmMpObOdOeOfPfPhPt RbTbVaVmVoBrant

ID 3.90] +C 7 q 1 c 33

50

[Quod presbiter sive quilibet clericus, quecumque¹ post diem ordinationis sue adquisierit, proprie relinquat ecclesie, nisi ei evenerit, vel alicuius² dono vel iure hereditario]³. Ex concilio Remensi, cap. vi

Investigandum est si nihil patrimonii habens presbiter quando proventus est ad ordinem ecclesiasticum postea emerit predia, cuius⁴ iuris sint⁵, quoniam ecclesie ad quam de nihil⁶ habenti promotus est debent iuxta canonicam auctoritatem esse.

ID 3.94] X 3.25.1

¹ quec- AdCaMgPfTcVm; quodc- Sf

² alicuius AdCaMgPfVm; alio Tc

³ in mg. AdBeCaMgPf Rb²(against c 51)Tc, in text Pq²VmVo; om. OaPtTbVp. vi add. in mg. Be²

⁴ cuius *CaMgPfTb; eius Tc

⁵ sint *AdCaMgTbVm; sunt Pf; non sint Tc

⁶ nihil *AdMgMqPf; nihilo BeCaTbTcVm

51

¹De eadem re². Ex concilio Arausico, cap. liiii³

Presbiter⁴ cum diocesim tenet, de his que emerit ad ecclesie nomen scripturam faciat, ut ab eius quam tenet ecclesie⁵ ordinatione non discedat.

ID 3.95] C 12 q 4 c 3

¹ De eodem add. in mg. Ca

² De eadem re AdBeCaMgOaPfTcVmVp; De eodem Vo; om. PhPtTb

³ liiii *MgPf RbTcVmVo(adding xlviiii); lvii Be; viii Ca; liii SfTb; cap. liiii om. Ad

⁴ Resbiter Mn

⁵ eius quam ten. eccl. *AdBeOaTbTcVm; eius eccl. quam ten. CaMg; eiusdem eccl. quam ten. Pf

52

De eadem re¹. Ex concilio Carthaginensi, cap. xlvii²

Placuit ut episcopi, presbiteri, diaconi vel quicumque clerici qui nihil habentes ordinantur, et tempore episcopatus vel clericatus sui agros vel quecumque predia sui nominis³ comparant, tanquam rerum dominicarum invasionis crimine teneantur

¹ De eadem re AdBeCaEaMgOaPf RbTcVmVp; De eodem (after corr.) Vo; om. PhPtSfTb

² cap. xlvii BeCaMgOaPf RbVmVo(adding li); om. AdEa; cap. xlv Tb; cap. xxxviii Tc; cap. xlviii Vp

³ sui nom. *AdBeCaPfTbTcVmVo; suo nomini Ea; suo nomine Eg²Mg

obnoxii, nisi ad ecclesiam ad quam titulati sunt, eadem ipsa contulerint. Si⁴ autem ipsis propria liberalitate⁵ alicuius vel successione cognationis⁶ aliquid evenerit, faciant inde quod velint.

ID 3.96a] C 12 q 3 c 1a, var.

⁴ Si *AdCaMgPfTc; Sin Tb

⁵ liberalitate *Eg²MgMp; libertate AdBeCaEgMqPfPhQeRbTbTcVmVo; largitate Oa

⁶ cognationis *AdCaEgPfTbTcVo; cognationis Mg; cogitationis Vm

53

De eadem re¹. Eodem concilio cap. xlviii²

Ut³ unusquisque presbiter res quas post diem consecrationis adquisierit proprie ecclesie relinquat⁴.

ID 3.96b] X 3.25.3

¹ et *add.* vO

² De ead. re. Eod. conc. cap. xlviii Tc; De eadem re. Eod. conc. xliii Ad; De eadem re. Ex conc. Carthag. cap. xlviii (xlvii Vm) BeCaVm; Ex concilio Cartag' cap. xlviii. De eadem re Mg; De eadem re. Ex (et VoVp) eodem (concilio *add.* RbVo) cap. xlviii OaRbVo(*adding* cp. lii)Vp; Item idem Pf; Ex concilio Cartag' cap. xlviii PhPtTb

³ Et Oa

⁴ eccl. rel. *CaMgPfTc; rel. eccl. PhQeTb

54

[Ut canticum turpe circa ecclesias¹ non fiat]². Ex concilio Cartaginensi³

Canticum turpe atque luxuriosum circa ecclesias atque in atriis ecclesie omnino contradicimus⁴, quod ubique⁵ vitandum est.

ID 3.77]

¹ -esias Ad²BeCaMgTcVm; oculos Ad; -esia Pf

² Ut - fiat *in mg.* AdBeCaMgPf Rb²Tc, *originally against c 53 Mg, in text Ea(no inscr.)Vm*; Turpe canticum non fiat circa ecclesiam Sf; Circa ecclesias canticum turpe vel luxuriosum non debere fieri *add.* Vo; *om.* OaPtTb

³ Ex conc. Cart. AdBeCaMgRbTbTcVo(*adding* liii); De eadem re et de eadem concilio, cap. xlviii Pf (*cf* Tc c 53); Ex conc. Eliberitano cp. i Vm (*cf* c 55)

⁴ fieri *add.* AdBeCaMgTc, *om.* *OaMqPf PhRbTb

⁵ est *add.* TbTc, *om.* *AdBeCaMgPfPhVm

55

[*Quod pictura in¹ ecclesiis² debeat et non debeat fieri diversis respectibus³]⁴. Ex concilio Eliberitano, cap. i⁵*

Placuit picturas in ecclesiis fieri non debere, ne quod colitur et adoratur in parietibus depingatur⁶.

ID 3.40]

¹ in AdCaMgTcVm; om. Pf

² -iis CaMfPfTcVm; -ia Sf

³ et non debeat fieri diversis respectibus AdCaMgVm; et non debeat fieri diversis de causis Be; et non debeat fieri PfTc; fieri diversis respectibus Rb²; fieri et non debeat diversis respectibus Sf

⁴ in mg. AdBeMgPf Rb²Tc; against c 56 Ca mg.; in text Vm; as rubr. to c 56 Vo; om. OaPtTb

⁵ Ex - cap. i AdBeCaMgPfTcVo(adding liiii); om. Pt; Ex – Elib. Tb; Ex conc. Cartag' Vm (cf c 54)

⁶ -atur *BeCaMgPfTc; -uatur AdTbVo

56

Item de pictura¹. Ex epistola² Gregorii pape Secundino Dei recluso directa³

Aliud est enim⁴ picturam adorare, aliud per picture historiam quid sit adorandum addiscere. Nam quod legentibus scripturam⁵ hoc idiotis patet⁶ picturam cernentibus⁷, quia in ipsa ignorantes vident quod⁸ sequi debeant, in ipsa legunt qui litteras nesciunt. Unde et precipue gentibus pro lectione pictura est. Quod magnopere tu qui inter gentes habitas attendere debueras ne, dum recto zelo incaute succenderis, ferocibus animis scandalum generares. Frangi ergo non debuit quod non ad⁹ adorandum in ecclesiis sed ad instruendas solummodo mentes fuit nescientium¹⁰ collocatum¹¹, et quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historias¹² non sine ratione vetustas admisit, si zelum discretionem condidisses¹³, sine dubio et ea que

¹ Item de pictura *AdMgMqOaPf RbVm; De pictura CaVa; om. BePtTb; Idem de pictura Tc

² Ex epistola *AdEgMqOaPf RbTbTc; Epistola Be; Exempla MgVm; om. CaPt

³ Secundino Dei (om Mg) recluso directa AdBeCaMgMqPfVmVo; Sereno episcopo assiensi Eg; servo Dei Secundino recluso directa PhSf; Secundino servo Dei recluso Pt; Sec. servo Dei recluso dir. OaRb; servo Dei directa recluso before corr. Tb; Sereno episcopo Massiliensi directa Tc [recte; cf JE 1800, Reg. XI. 10]; Quod pictura in ecclesiis debeat et non debeat fieri diversis respectibus lv add. Vo

⁴ enim BeCaMgPfTcVoVq²; om. TbVq

⁵ -uram *CaMgPfTb; -ura Tc

⁶ patet *BeCaPfTb; prestat MgTc

⁷ picturam cern. *AdBeCaPfVm; pictura cern. MgTc; cern. picturam Tb

⁸ quod *MqPfTbVm; quid AdBeCaMgTc

⁹ ad *TcTb; om. AdBeCaMgMqPfVm

¹⁰ fuit nesc. BeMgPfVm; nesc. Tc; nesc. fuit CaTb

¹¹ collocatum *BeMgMqTcVm; collatum AdCaPfTb

¹² -rias *CaMgPfTb; -riam Tc

¹³ condidisses AdBeCaPhTbTcVo; credidisses MgPf; condidisses Vm

intendebas salubriter obtinere¹⁴, et collectum gregem non dispergere sed potius poteras congregare, ut pastoris intemeratum excelleret nomen, non culpa dispersoris incumberet.

ID 3.41] De cons. D 3 c 27 med. has Aliud enim est – pictura est

¹⁴ poteras *add. Mg, om. CaPfTbTcVm*

57

[Quod debeat dari decima et¹ de peccoribus et de omnibus terre fructibus²]³. Ex concilio Magontiensi, cap. xxxviii

Admonemus⁴ atque precipimus ut decimas⁵ omnino Deo dare⁶ non negligantur⁷ quas Deus⁸ dare⁹ constituit¹⁰, quia timendum est ut quisquis Deo suum debitum abstrahit, ne forte Deus per peccatum suum auferat ei necessaria sua¹¹.

ID 3.197] +C 16 q 2 c 2 Palea

¹ et AdMgPfCm; *om. Tc*

² omn. terre fruct. MgPfTcVm; terre fruct. omn. Be; fruct. terre Sf

³ *in mg. AdBeMgPfTc, in text SfVmVo(adding lvi); xiiii. (om. Lj) De decimis in mg. Bd²DbLj, and in text Db, in text Ph; Ut decime dentur in mg. Ca; Quod debeat decimari et de peccoribus et de omnibus terre fructibus in mg. Rb²; om. OaPtTbVp. vii add. in mg. Be²*

⁴ Admon- *AdBeCaMgPfTbVo; Dein mon- Oa; Ammonuimus Rb; Mon- Tc

⁵ decimas *AdBeCaMgTb; decime PfTc

⁶ omnino Deo dare Vm; omn. dare AdBeCaTb; omn. dare Deo Mg; Deo omn. dare Mq; omn. dari Pf²Vo; omn. dari Deo Tc

⁷ -antur PfTc; -ant AdBeCaMg; -atur Mq; -atis Tb

⁸ ipse *add. *Mg, om. AdCaMqPfTbTcVm*

⁹ dare CaMgPfTb; dari Tc

¹⁰ const- *CaMgPfTc; inst- Tb

¹¹ sua *AdBeRbTbTcVmVo; *om. CaMgPf*

58

¹Ex concilio Rothomagensi, cap. iii²

Omnes decime terre sive de frugibus³ sive de pomis arborum, Domini sunt, et illi⁴ sanctificantur. Boves et oves et capre que sub virga pastoris transeunt⁵, quicquid decimum venerit, sanctificabitur Domino⁶. Non eligetur nec bonum nec malum nec

¹ Quod debeat dari decima de pecoribus et de omnibus terre fructibus *add. in mg. Ca; De decimis dandis in text Ea; De eodem add. Vo*

² cap. iii *AdBeCaMgOaPfTcVo(adding lvii); *no insc. EaPt; cap. xxx Ph; cap. xxxviii Ph²SfTb; om. Vm*

³ frugibus *CaEaMgPfTb; fructibus Tc

⁴ illi *CaMgPfTc; ipsi Tb

⁵ et *add. CaTb, om. *BeMgPfTc*

⁶ sanct. Dom. *CaPfTbTc; Dom. sanct. Mg

altero⁷ commutabitur. Si quis mutaverit et quod mutat et quod mutatum est sanctificabitur Domino, et⁸ non redimetur. Sed quia multi inveniuntur modo decimas dare nolentes, statuimus ut secundum Domini nostri Iesu Christi preceptum⁹ admoneantur semel et secundo et tertio. Si non emendaverint anathematis vinculis¹⁰ constringantur usque ad satisfactionem et emendationem congruam.

ID 3.196] +C 16 q 7 c 5, incl. Palea

⁷ altero *CaMgPfTb; aliud Tc

⁸ et CaMgTbTc; om. Pf

⁹ preceptum *CaMgPfTc; imperium Tb

¹⁰ anat. vinc. *CaPfTbTc; vinc. anat. Mg

59¹

[Quod episcopi et abbates debeant² dare decimas]³. Ex concilio Cabilonensi⁴, cap. xviii⁵

Questi⁶ sunt preterea⁷ quidam sancti⁸ quod⁹ essent aliqui episcopi et abbates qui decimas non dare sinerent¹⁰ ad ecclesias ubi illorum coloni missas¹¹ audiunt. Proinde decrevit sacer iste¹² conventus ut episcopi et¹³ abbates de agris et de¹⁴ vineis, que ad suum vel fratrum stipendia¹⁵ habent, decimas ad ecclesias deferri¹⁶ faciant. Familie vero ibidem decimas suas ferant ubi infantes eorum baptizantur et ubi per totum anni circulum missas audiunt.

ID 3.198] C 16 q 1 c 46

¹ after c 61 LeMqVc, after c 60 Mk; inserted in mid- c 61 without a break at end Mh

² -eant AdBeCaMgPfTcVm; -ent EaSf

³ in mg. AdBeCaMgMpPf Rb²Tc; in text Ea(no inscr.)SfVmVo(adding lviii); om. OaPtTbVp

⁴ Capuan' Pt

⁵ This is the last rubric in Rb, which still has mg. rubrics for a while

⁶ Questi *CcMfMjMpMqOaPhPtQeRaRbTbVm; Conqu- AdBbBdBeCaEgMgPdPfPqRaQaTcVoVpWc

⁷ presbiteri Mn

⁸ sancti *OaRbTbVm; fratres EaMfMgMjMpPhQaRa; om. AdBeCaEgMoMqPdPfTcVoWc; facti Pt; quid. sancti om. Mn

⁹ facti add. Tc, om. *BeCaEaEgMfMgMjMoMpPfPtQaTb

¹⁰ non dare sin. AdEaEgPfVm; non sin. dare BeCaMgMq; dare non sin. OaPhQeRbTbTc

¹¹ misas Tb

¹² add. ss Be²

¹³ et *BeCaMgPfTc; om. Tb

¹⁴ de *BeCaMgPfTb; om. Tc

¹⁵ suum vel fratrum stip. *MgOaPhQeRbVm; usum et stip. AdBeVo; usum vel stip. CaEgPfTbTc; usum suum vel fratrum stip. Ea; (usum et fratrum ss) stip. Mo; usum suum vel stip. fratrum Mq; usum vel fratrum stip. Qa; usum fratrum stip. Vp

¹⁶ def- *BeCaMgPfTc; aff- Tb

60

[*Quod auctoritate veteris legis danda sit¹ decima*]². *Ex concilio Magontiensi, cap. viii*³

Decimas Deo et sacerdotibus Dei⁴ dandas Abraham factis Iacob promissis insinuat. Deinde⁵ lex statuit et omnes doctores sancti commemorant, et profecto dignum⁶ erat, ut Israhelite decimas pecorum et frugum⁷ et omnium primitiarum Domino⁸ darent, qui eos⁹ liberaverat a decem plagis quibus percussit Egiptios¹⁰, et in novissima plaga primogenita cunctorum disperdidit, gratiamque suis¹¹ prestitit, ut impetratis pecuniis spoliarent Egiptum. De quibus decimis Augustinus doctor venerabilis¹² dicit¹³, Decime ex debito requiruntur. Quid¹⁴ si diceret Deus, nempe meus est homo¹⁵, mea est terra quam colis, mea sunt semina que spargis, mea animalia que fatigas, meus est solis calor, et cum omnia¹⁶ mea sint tu qui minus accommodas, solam decimam vix merebaris, sed reservo tibi novem, da mihi decimam. Si non dederis mihi¹⁷ decimam auferam tibi novem. Si¹⁸ dederis mihi¹⁹ decimam multiplicabo novem. Cum itaque Iudaicus populus preceptum decimarum tanta diligentia observaret ut²⁰ de quibusque²¹ minimis rebus, ruta videlicet et mentha et cimino²², ut ipse Dominus testatur²³, decimam daret, cur non maiori studio plebs evangelica eandem impleat iussionem, et cui maior numerus est²⁴ sacerdotum et

¹ sit AdBeCaEaMgPfTcVm; est Sf

² *in mg.* AdBeCaMgMpPf Rb²Tc; *in text* Ea(*no inscr.*)SfVmVo(*adding* lviii); *om.* OaPkPtTbVp. Tc *adds:* Abraham, victis quinque regibus, obtulit Melchisedech decimas

³ Mag. cap. viii *AdCaMgPfTbVm; Toletano Tc

⁴ Dei MgPfTbTc; *om.* Ca

⁵ et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁶ profecto dignum *MgOaRbVmVp; preceptum Ad²BeCaEaTb; profectum (preceptum *ss*) Eg; profectum MqPf; profecto dignum et preceptum Tc; prophetatum Vo, profectus Vo²

⁷ et frugum *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁸ Domino *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁹ qui eos *CaMgPfTb; quia eos Deus Tc

¹⁰ perc. Eg. *CaMgPfTb; Eg. perc. Tc

¹¹ suis *CaMgPfTc; *om.* Tb

¹² doct. ven. *CaMgPfTb; ven. doct. Tc

¹³ dicit *CaMgPfTc; ait Tb

¹⁴ Quid CaMgPfTb; Quod Tc

¹⁵ est homo *CaPfTc; es o homo Mg; es homo Tb

¹⁶ omnia *CaMgTbTc; *om.* Pf

¹⁷ mihi CaMgPfTbTc; *om.* Ad

¹⁸ non *add.* Ca, vero *add.* Tc, *om.* *AdBeMgPfTbVm

¹⁹ mihi *CaMgPfTc; *om.* Tb

²⁰ ut *CaMgPfTb; et Tc

²¹ quibusque Ad²Mq²PfTb; quibus Ad; quibuslibet Be; quibuscumque CaMgMqTc

²² cim- *BeCa²Tb; cum- AdCaMgMqPfTcVm

²³ Dom. test. *Ca³MgPfTbTc; test. Dom. Ca

²⁴ num. est TbTc; est num. AdBeCaMgPf

sincerior cultus sacramentorum? Ideo ergo dande sunt ut hac devotione Deus placatus largius prestet que necessaria sunt, sicut superius ostendimus²⁵. Et ut sacerdotes ac²⁶ ministri²⁷ ecclesie cura et sollicitudine necessitatum corporalium, sine quibus hec vita transigi non potest, relevati liberiores fiant ad meditationem divine legis et doctrine administrationem atque spiritualis servitutis voluntariam²⁸ expletionem²⁹, et ut munus³⁰ populi in cotidiana oblatione Domino imoletur, nec non³¹ statuta canonica³² in sustentatione³³ pauperum et restauratione³⁴ ecclesiarum proficiant. Quatuor enim partes iuxta canones fieri³⁵ de fidelium oblationibus debent³⁶, ut una sit episcopi, altera clericorum, tertia pauperum, quarta restaurationi ecclesiarum servetur³⁷.

ID 3.199] +C 16 q 7 c 6 has first two lines only

²⁵ ostendimus *BeCa²MgPfTb; diximus CaTc

²⁶ sacerdotes ac Ad²BeCaMgPf; sacerdos ac AdVm; sacerdos et Tb (*after corr.*); sacerdotes et Tc

²⁷ ministri *BeTcVm; magistri AdCaMgPfPh(vel ministri ss)Vo; magister Tb (mag. et sacerdos *before reversal*)

²⁸ voluntariam *BePhTbVm; *om.* AdCaMgPfTcVo

²⁹ sp. serv. exp. *over erasure* Ca

³⁰ ut munus *BeCa²EgTc¹; ut minus CaMgTc; ut unius Ad²Pf?Vo; ut in unius Mq; munus PhTb; ut non minus Rb

³¹ nec non *AdBe²CaMqPfVo; nec non iuxta Ad²PhTbTc; secundum Ca²; nec non secundum Mg

³² stat. can. *CaMgPfTc; can. instituta Tb

³³ -atione CaPfTbTc; -ationem Mg

³⁴ -ione CaPfTbTc; -ionem Mg

³⁵ iuxta can. fieri PfTbTc; fieri iuxta can. CaMg

³⁶ obl. deb. CaMgPfTb; deb. obl. Tc

³⁷ quarta restaurationi ecclesiarum (ecclesie Rb) servetur OaPhQeRbTb; quarta ad restaurationem ecclesiarum AdCaCcLgMfMgMjMpPdPtTcVmVoVpWc; quarta ad restituendam ecclesiam BdEgMoObOeOfPfRaVaWd; quarta ad restaurationem ecclesie BeOdSIVoBrant; et restaurationem ecclesiarum proficiant Ea; quarta ad restaurationem ecclesiarum (eccl. rest. Mm) fabrice applicanda LeMhMkMmMq; quarta edificandum Mn

61¹

[Quod tres partes debeant fieri de² decimis, due clero, tertia episcopo]³. Ex⁴ concilio

Toletano⁵

De his⁶ que ad ecclesiam a parochianis offeruntur in terris, in vineis, in mancipiis, peculiis, antiquorum canonum instituta serventur, ut omnia in episcopi

¹ *after c 62 Vp*

² de AdBeCaMgPfTcVm; *om.* Sf

³ *in mg.* AdBeCaMgMpPf Rb²Tc, *in text* VmVo(*adding lx*); De legitima possessione Ph; *om.* OaPfTbVoVp. Fabrice applicande *in mg.* Bb

⁴ Ex AdBeCaMgPfTb; De MoTc

⁵ cap. viii *add.* SfTb, *om.* *AdBeCaMgOaPfTcVmVo; *no insc.* Pt; Mk runs this on without a break from c 59 (*qv*)

⁶ his *MgPfTbTc; illis Ca

potestate consistant. De his autem que altaribus offeruntur, tertia pars fideliter episcopis⁷ deferatur⁸, due clericis⁹. Decime autem secundum quosdam singulis annis tertia pars, aut in tertio tota. Sed tamen nos¹⁰ sequentes Romanos¹¹, singulis annis quartam partem, aut in quarto anno totam episcopi recipiant¹².

ID 3.202] C 10 q 1 c 7 var. to episcopis deferatur

⁷ fid. ep. CaMgPfPhQeTc; ep. fid. Tb

⁸ Le ends cap. here, but adds episcopis deferatur. Due clericis – recipiant to end of c 59

⁹ due clericis *CaMgMkMoPfTb; due clerici Mh; om. Tc

¹⁰ Sed tamen nos] Si non Oa

¹¹ precipimus ut add. QeTb, ut statuimus add. Ph, om. *AdCaMgMoMpPFTcVm

¹² due clericis – rec. in mg. Vc²

62

Ex concilio Mediomatricis, cap. iii¹

Decime² quas populus dare non vult, nisi quolibet munere ab eo³ redimantur, ab episcopis prohibendum est ne fiat.

ID 3.200] +C 16 q 7 c 7

¹ Med. cap. iii (xiii Be, iiii Oa) *Be²CaMgOaPfTbVmVo; Med. cap. Ad; Toletano Pt; Mediolanensi MoTc. Ne munera pro decimis dandis exiguntur cp. lxi add. Vo

² Decime AdBeCaMqOaPfPtTcVmVo; De decimis MgMpQe²Tb; []ecime Ph; Decimis QeVp; De his Rb; Decimas Vq

³ ab eo *MqOaPhRbTcTbVm; om. AdBeCaMgMpPfVp

63

[Quod res ecclesie duplici iure possideantur, divino et humano]¹. Augustinus super Iohannem, parte prima, tractatu vi²

Quo iure defendis villas ecclesie, divino an humano? Divinum ius in scripturis habemus, humanum in legibus regum. Unde quisque³ possidet quod possidet?⁴ Nonne iure humano? Nam iure divino Domini est terra et plenitudo eius. Pauperes et divites Dominus ex uno limo fecit, et⁵ pauperes et divites una terra subportat. Iure ergo humano dicitur, Hec villa mea est, hec domus mea est, hic servus meus est. Iura ergo⁶

¹ in mg. AdBeCaMgPf Rb²Tc; in text EaSfVmVo(adding lxii); in mg. against Item. Tolle below Lj; xv. De legitima possessione ecclesiarum in mg. Bd²; De decima possessione in text, De legitima possessione in mg. Db; Quod tres partes debeant fieri de decimis Pt; De legitima possessione Vp; om. OaTb

² tractatu vi *CaMgPfVmVo; Aug. – Ioh. only Ad; tractatu vii BePhSfTb; Aug. only Ea; om. Eg; tractatus Tc. No insc. Pt

³ quisque *AdBeMgPfTb; unus quisque Tc; quis Ca

⁴ quod poss. in mg. Ph

⁵ et *CaPfTbTc; om. Mg

⁶ sunt add. Tc, om. *AdCaMgPfTb

humana, iura imperatorum. Quare? Quia ipsa iura humana⁷ per imperatores et reges seculi Deus distribuit⁸ generi humano. Item. Tolle iura imperatoris, et quis audebit dicere, Mea est illa villa, meus est iste servus, mea est ista domus? Si autem ut teneantur ista ab omnibus⁹, iura acceperunt regum, vultis ut¹⁰ recitemus leges ut gaudeatis?¹¹ Item. Relegantur leges ubi manifeste¹² preceperunt imperatores eos qui propter ecclesie catholice¹³ communionem usurpant sibi nomen Christianum, nec volunt in pace colere pacis auctorem, nihil nomine ecclesie audeant possidere. Sed quid nobis et imperatori? Sed, etiam ut¹⁴ dixi, de iure humano agitur¹⁵, et tamen apostolus voluit serviri¹⁶ legibus¹⁷, voluit honorari¹⁸ reges et dixit, Regem veremini¹⁹. Dicere noli, Quid mihi et regi? Quid tibi ergo et possessioni? Per iura regum possidentur possessiones²⁰. Dixisti, Quid mihi et regi? Noli dicere possessiones tuas, quia ad²¹ ipsa iura renuntiasti²² humana, quibus possessiones possidentur²³.

ID 3.194] D 8 c 1

⁷ iura hum. *RbTbTcVm; hum. iura AdBeCaMgPf

⁸ Deus dist. *AdTbTcVm; dist. Deus CaMgPf

⁹ omnibus MgPFTbTc; hominibus Ca

¹⁰ ut CaMgPFTc; om. Tb

¹¹ gaudeatis *MgPFTbTc; audiatis Ca

¹² ubi man. *CaMgPFTc; ibi (man. in mg.) Tb

¹³ eccl. cath. *MgTbTc; cath. eccl. CaPf

¹⁴ ut CaMgTc; om. Pf

¹⁵ Sed quid - agitur *CaMgPFTc; om. Tb

¹⁶ -iri *Tb; -ire AdCaMgPFTcVm

¹⁷ legibus BeMgMqPFTbTcVo; regibus Ad²Ca

¹⁸ -ari *MgPFTbTc; -are Ca

¹⁹ veremini MqPFTbTcVm; veneremini AdBeCaMgTc; uremini Rb; reveremini Vo

²⁰ possid. possess. *CaMgPFTc; possess. possid. Tb

²¹ ad *TbVm; om. AdCaMgPFTc

²² iura ren. *CaMgPFTb; ren. iura Tc

²³ possess. possid. *CaMgPFTb; possid. possess. Tc

64

[*Quod est legitimum tempus ecclesiastice possessionis*]¹. Ex concilio Chalcedonensi, cap. xvii²

Per singulas ecclesias³ rusticanas, parochias⁴ sive possessiones manere immobiles apud eos⁵ qui eas⁶ retinent episcopos et maxime qui eas sine violentia⁷ iam

¹ Quod - poss. in mg. AdBeCaPf Rb²Tc, in text LeMqVmVo(adding lxiii) (Mq has rubrics inserted in text from here on, in black, having had very few indeed beforehand); Quod - poss. De legitima possessione (no inscr.) in text Ea; De legitima possessione quod est legitimum tempus ecclesiastice possessionis in mg. Mg; om. OaPtTbVp

² viix Ad; xlviix Pt

³ Per sing. eccles.] Singularum ecclesiarum Pt

per triginta annos tenentes gubernaverunt⁸. Si vero intra triginta annos⁹ facta fuerit aut fiat de his altercatio¹⁰, licere¹¹ eis qui se dixerint lesos propter eas¹² movere¹³ apud sinodum provincie certamen¹⁴.

ID 3.106a] C 16 q 3 c 1

⁴ placuit *add.* Pf, *om.* *AdCaMgTbTc

⁵ eos *CaMgTbTc; eas Pf

⁶ *ss* Ad

⁷ vel molestia *add.* *in mg.* Ph

⁸ decernimus *add.* *ss* Eg

⁹ tenentes – annos *in mg.* Ad²

¹⁰ de his alt. *CaMgPftb; alt. de his Tc

¹¹ licere *MgTb; licet CaPftc

¹² eas *CaMgPftb; eos Tc

¹³ *here* *CaMgPftb, *before* certamen PtTc

¹⁴ decrevimus *add.* MgVp, *om.* *AdBeCaCcMqPftbTcVmVo

65

¹*De tricennali possessione*²

Gelasius Romane ecclesie episcopus fratribus qui in Sicilia sunt constituti. Illud etiam annecti placuit, ut si, quod absit, facultates ecclesie nec non et dioceses ab aliquibus³ possidentur episcopis⁴, iure sibi vindicent quod tricennalis lex conclusit⁵, quia et filiorum nostrorum principum ita emanavit auctoritas, ut ultra triginta annos nulli liceat pro eo appellare quod legum tempus exclusit⁶.

ID 3.144, cf 147b, 212A] C 16 q 3 c 2, as here in earlier version, cf C 13 q 2 c 1 from Facultates

¹ De eodem *add.* *in mg.* Ca

² De tric. poss. AdBeCaMgMqOaPftcVmVo(*adding* lxiiii)Vp; Gelasius papa capitulo ii Pt; *om.*

PhRbTb. Ex decretis Gelasii pape *add.* Tc

³ aliquibus *AdBeCaEgMqOaPftbVo; vel aliis quibusque Eg²; aliis quibusque MgQa; aliis quibus Tc

⁴ -opis *AdBeMgPftb; -opi CaTc

⁵ -usit *AdBeCaMgVo; -udit PftbTcVm

⁶ -usit *AdBeCaMgPf Rb²Tb; vel exclusit vel eduxit Pt; -udit RbTc

66

¹*Gregorius*² *Petro subdiacono*³

Si monasterium⁴ sancti Theodori fines, de quibus causatio commota est, inconcussis⁵ quadraginta annis possedissee⁶ reppereris, nullam deinceps, etiamsi quid

¹ De eadem re *add.* *in mg* Ca

² papa *add.* Tc, *om.* *AdCaEaMgPftbVm

³ -onus Pt; De eodem cp lxxv *add.* Vo

⁴ prephatum *add.* Pt

⁵ inconcussis *AdMgPftcVm; incussis Ca; inconcusse Tb

⁶ possedissee *CaMgPftb; possidere Tc

sancte Romane ecclesie competere⁷ potuit, patiaris sustinere calumniam, sed quietem eorum modis omnibus procurare⁸.

ID 3.146; for the version of Pt cf AL 5.57, Deusdedit 3. 92] C 16 q 4 c 2 has more at beginning and end, as IIII

⁷ utiliter conferre *add. ss* Eg

⁸ sed quietem - procurare *AdBeCaCcEaPhQaTbVmVoWc; sed quietem - procurare (studeas *ss*) inconcussam Eg; sed quietem - procura MgMqPf; sed quietem - procurare studeas OaRb; Si vero monstratum fuerit intra tempora hec aliquam motam fuisse questionem eorumdem finium electis arbitris tranquille et legaliter sopiatur Pt; sed quietem - procurare inconcussam debes Tc; sed quietem - procurare debes VpWd

67

¹*Ex concilio Avernensi*² *de*³ *diocesi per triginta annos*⁴ *possessa*⁵

Quicumque episcopus alterius episcopi diocesim⁶ per triginta annos sine aliqua interpellatione possederit, quamvis⁷ secundum ius legis eius videatur⁸ esse diocesis admittenda non est contra eum actio⁹ reoscedendi¹⁰, sed hoc intra unam parochiam, extra vero nullo modo, ne dum diocesis defenditur, provinciarum termini confundantur.

ID 3.131, 5.175] C 16 q 3 c 4

¹ Quod tricennalis possessio firma sit *in mg. Pf (cf c 68); no rubr. or inscr.* Ea; De eadem re Ca *mg.*

² Avernensi MgTcVp; Ariminensi Ad; Arruensi BePfTb; Arrunsi Ca; Tolet. IIII cap. xxxii Eg;

Arrunensi MqVm; Advernensi Oa; Arimensi Ph; Arvernico Qa; Arruensi Sf; Arunensi Vo

³ de BeCaMgMq²PfTcVm; *om.* AdMqTb

⁴ annos AdCaMgPfTbVm; annorum spacia Tc

⁵ lxvi *add.* Vo

⁶ id est parochiam *add. ss* Ln²

⁷ quamvis CaPfTbTc; quia Mg

⁸ -eatur CaPfTbTc; -etur Mg

⁹ actio *MgPfTbTc; auctio Ca

¹⁰ reoscedendi *BeCcEaEgMgMqOaPhQaTbVmVoVp²Wc; respondendi (vel reoscedendi *add. ss* AdCa) Ad CaPfRbTc; poscedendi Vp

68

*[Quod tricennalis*¹ *possessio firma sit]*². *Ex concilio Toletano, cap. xxv*³

Sicut diocesim⁴ alienam tricennalis possessio tollit, ita territorii conventum non admittit⁵. Ideoque basilice que nove condite⁶ fuerint⁷, ad eum procul dubio episcopum pertinebunt cuius conventus esse constiterit.

¹ tricenna Ad

² Quod - sit *in mg.* AdCaRb²Tc; *in text* EaLeMgMqOaVmVo(*adding* lxvii); *against* c 67 Pf; *om.*

BePfTbVp

³ Ex - xxv AdMgPfTbTcVm; *om.* Ea; Ex eodem concilio cap. xxxv Eg; Ex - Tol. Qa

⁴ dicesim Mg

ID 3.212] C 16 q 3 c 3 to adimit only

⁵ admittit CaEg(vel adimit ss)MgPfTb; amittit Tc

⁶ condite *CaMgTbTc; om. Pf

⁷ -erint *MgPfTb; -erunt CaTc

69

[*Quod ecclesia que possidet¹ iuramento probare debeat²]³. *Gelasius Iusto⁴ episcopo**

Dilectio tua⁵ quesita omnium fidelium⁶ fideliter⁷ rerum veritate⁸, si de spatiis quibus memoratur orta contentio⁹, definitio¹⁰ dudum certa processit¹¹, intemerata servetur. Alioquin, si nihil unquam constiterit terminatum, nunc de perscriptione¹² temporum, si qua pars fudit¹³ prebeat sacramentum, ut tamen¹⁴ que hactenus possedissee perhibetur iusiurandum sinatur afferre¹⁵.

ID 3.135, cf 6.105] C 16 q 3 c 7

¹ possidet AdCaMgPfTcVm; tenet Sf

² prob. deb. AdCaMgPfTcVm; proset Sf

³ in mg. AdBeCaMgPf Rb²Tc; in text SeSfVmVo(adding lxvii); om. MqOaTbVp

⁴ Iusto *AdBeCaMgPfSeTcVm; Iustino SfTb

⁵ studeat add. MgMoTcVo, om. *AdBeCaDbMqPfRbSeTbVm

⁶ om. BeVo

⁷ fideliter *BeDbMgMq²OaSeTbVmVo; firmiter AdCaPfTc; fidelium Mq

⁸ ut add. MgTc, om. *CaDbPfTbVm

⁹ et add. Mg, om. *CaDbPfTbTc

¹⁰ tua add. Pf, om. *CaDbMgTbTc

¹¹ -essit *CaPfTbTc; -esserit Mg

¹² persc- PfRbTb; presc- BeCaMg; prosc- AdTc

¹³ fudit AdBeMgTb; fidei CaPfTc

¹⁴ ut tamen *CaCcMgTbTc; de his Pf

¹⁵ aff- AdBdCaCcEgMgMoSeTbTc; off- Ad²Pf; offerre Rb

170

[*Que penitentia sit danda incenioribus ecclesiarum*]². *Ex decretis³ Iulii pape*

Si quis ecclesiam comburit, quindecim annos peniteat, et eam sedule restituat, et pretium suum pauperibus tribuat.

ID 3.127] +C 17 q 4 c 14, *Palea*

¹ Mn resumes; added at head of leaf Vc²; LeMq have rubric but neither insc. nor text for c 70

² Que pen. – incen. (incenioribus AdMg) eccles. in mg. AdBeCaMgTc, in text Ea(no inscr.)LeMq(in black)SfVm; Que pen. sit danda Pf; Que pen. incenioribus ecclesiarum sit danda Pt; Que pen. danda sit incendiariis Rb² in mg.; Que pen. sit danda crematoribus lxviii Vo; om. OaTbVp

³ -etis AdCaMgPfTb; -eto TcVm

71¹

²*Ex concilio³ Magontiensi, cap. vii⁴*

Quisquis fastu⁵ superbie elatus domum Dei ducit contemptibilem, et possessiones Deo sacratas atque ad⁶ honorem Dei sub regie munitatis⁷ defensione constitutas, inhoneste tractaverit vel infringere presumpserit, aut incendia vel vastationes ausu temerario perpetraverit, quasi invasor et violator ecclesie Dei, que est domus Dei vivi, communione omnium fidelium abscidatur.

ID 3. 125] +D 30 c 9 widely var.

¹ whole canon in upper mg. Tc

² De invasoribus ac vastatoribus rerum ecclesiasticarum *add.* Ea(*no insc.*)Vo

³ decreto Ad

⁴ lxxviii *add.* Vo; cap. vii *om.* Be

⁵ Quisquis fastu] Si quis fatu (*after corr.*) Pk; Si quis fastu Rb

⁶ ad CaMgTbTc; *om.* Pf

⁷ regie munitatis AdCaEaMqPfTcVoVp; rege mun. Mg; regie emunitatis BeOaPhTbVm; regie eternitatis Rb

72

¹*[Quid faciendum sit de² raptoribus ad ecclesiam confugientibus]³. Ex⁴ concilio Calcedonensi⁵, cap. iii⁶*

De raptoribus autem feminarum⁷ id⁸ constituendum esse censuimus⁹, ut si ad ecclesiam raptor¹⁰ cum rapta¹¹ confugerit¹², et feminam ipsam violentiam pertulisse constiterit, statim liberetur de potestate raptoris, et parentibus reddatur, et raptor

¹ viii in mg. Be²

² ss Be²

³ in mg. AdBeCaLdPf Rb²Wc, in text Ea(*no inscr.*)LeLmMqSfVmVo(*adding lxx*); *om.* LfOaPtTbTc; (xvi *add.* Bd) De confugientibus ad ecclesiam in mg. (*also in text* Db, with De rapt. conf. ad eccl. quid fac sit below Lj) BdBdLj, in text PhVp; De fugientibus ad ecclesiam. Quid - confug. Mg mg, in text MmMo

⁴ Ex AdBeCaCbLdLfLjLmMgPfPtTbWc; De Tc

⁵ Calc. BeCaCbLdLfLjLmMoOaPfPhPtRaTbTcVmWc; Caldonensi Ad; Aureliani Eg; Aureliano Mg; vel Aurelianensi *add.* ss Ra²; Aurelianensi Vp

⁶ iii BeLmMoMqOaPfPhTbTc; iiii AdCaCbLdLfLjPtVoWc; ii Eg?MgVm; Ex - iii *om.* Cc. Calc. conc. only Qa. Qe fo. 113v (*end of quire*) ends. After the loss of a leaf it resumes in c 85 below

⁷ De—feminarum *om.* Pq

⁸ De rapt. – id] Ad Pq

⁹ const. esse cens. *Ad²BeCa²EgLdMgPfPtQaVmWc; const. esse censeamus Ad; const. cens. Ca; constituimus Tb; constitutum esse cens. Tc

¹⁰ ad eccl. raptor *AdBeCbCcLdLfLjLmMgPfTbTcWc; raptor ad eccl. Ca

¹¹ rapta *AdBeCaLdMgPfPtQaTbTc; raptura Lf

¹² confugerit AdBe²CaCcLdLjLmMfMgMhMjMkMmMnMoPdPfPhPtQaRaTbWc; fuerit Be; fugerit CbDbLfTc

mortis vel penarum¹³ impunitate concessa, liberam habeat eundi facultatem¹⁴. Si vero parentes mulieris ecclesiasticis viris obedire noluerint, excommunicentur.¹⁵

ID 3. 108] C 36 q 1 c 3 is widely var.

¹³ vel penarum *AdBeCaEgLdMgMoPfPtTcWc; penarum Lm; om. Tb

¹⁴ lib. hab. eundi fac.

AaAbAdBdBcCaCbCcDbEaEbEcFcGcKaLbLdLeLfLgLjLmMfMgMhMjMkMmMqOaObOeOfPdPfPhPkPtPwQaRaRbSdSeSgTbVaVmVpWaWbWcZa; lib. hab. abeundi fac. Mn; lib. eundi hab. fac.

OdVoVosm.; aut serviendi conditione subiectus sit aut redimendi se (liberam habeat *add. Eg*²) facultatem EgTcVt(*with Hispana, C. Orleans [511], c 2, against BD 3.191, ID*). lib. eundi fac. hab.

*Brant, Migne. Eg*²Ra *continue*: Si vero que rapitur patrem habere constiterit, et puella raptori consenserit, potestati patris excusata reddatur et raptor a patre superioris conditionis satisfactione <vel non> teneatur obnoxius. *For* liberam habeat eundi fac. Mo *has* aut serviendi conditionem subtilisset (? *add. ss*) aut redimendi se (et sic *add. ss*) liberam habeat (eundi *add. in mg.*) facultatem. Si vero que rapitur patrem habere constiterit, et puella raptori consenserit, potestati patris excusata reddatur, et raptor a patre superioris conditionis satisfactione non teneatur obnoxius.

¹⁵ Si vero - excommunicentur *at foot of leaf with tie mark* Mo²

73

[*Qua ratione sint*¹ *reddendi*² *ad ecclesiam confugientes*]³. *Ex eodem concilio*⁴, *cap.*

*iiii*⁵

Servus qui ad ecclesiam confugerit pro qualibet culpa, si a domino pro commissa culpa⁶ ecclesiasticum⁷ sacramentum suscepit, statim ad servitium domini sui redire cogatur, et postquam dato sacramento domino suo⁸ fuerit consignatus⁹, si aliquid pro eadem culpa qui accusatur probatus fuerit¹⁰ pertulisse, pro contemptu ecclesie et prevaricatione fidei a communione¹¹ catholicorum, sicut superius comprehensum est, extraneus habeatur. Si vero servus pro culpa sua ab ecclesia defensatus, sacramentum domini sui clericis¹² exigentibus, de impunitate perceperit, exire nolentem a domino liceat¹³ occupari.

ID 3. 109] + C 17 q 4 c 36b is var.

¹ sint AdCaMgPfTcVm; sunt EaSf

² servi *add. Pf*; *om. AdBeCaEaMgSfTcVm*; sint redd. *after* confug. Vo

³ *in mg. AdBeCaMgPfTc*; *in text Ea(no inscr.)LeMnMqSfVmVo(adding lxxi)*; *om. OaPtRbTbVp*

⁴ eod. conc. BeCaPfTcVo; concilio Calcedonensi AdMqOaSeSfTbVm; conc. eod. Mg

⁵ *iiii AdBeCaMqPfTb*; *iii MgSeSfTcVm*; *vii Vo. Ibidem only Pt*

⁶ si a domino – culpa *in mg. Mq*²

⁷ -icum *CaPfTbTc; -ici Mg

⁸ dato sac. dom. suo*CaMgPfTb; dom. suo dato sac. Tc

⁹ restitutus Ra; vel consignatus *in mg Ra*²

¹⁰ fuerit *CaMgPfTb; *om. Tc*

¹¹ communione *CaMgPfTb; communicatione Tc

¹² clericis *BeTbTcVm; cleris AdCaMgMqPf

¹³ -eat *CaMgPfTb; -et Tc

74

¹*Gelasius*² *Bonefacio episcopo*³

Servus post sacramentum sibi prestitum reddatur invitus⁴.

ID 3.115 end] +C 17 q 4 c 32 at end

¹ De eodem *add. in mg. Ca, in text Vo*

² papa *add. PtTc, om. *AdCaMgPfTb*

³ ex concilio apud Theodonisvillam cap. ix (xi LeOa) *add. LeOaSe, apud villam Theodonis cap. x add.*

Tc, Ex concilio apud Theodonis *add. Vm (cf c 75), om. *AdBeCaMgPfTbVp, lxxii add. Vo*

⁴ Servus - invitus *om. Se*

75

¹*Ex concilio apud Theodonis villam, cap. xi*²

Servum³ confugientem ad ecclesiam, seu in atrium ecclesie, aut in officinas regularium fratrum vel in curtem, aut in domum episcopi, quia hec in antiquis canonibus pro emunitate tenentur, nemo abstrahere audeat, neque inde donare aut⁴ ad penam vel ad⁵ mortem, ut honor Dei et sanctorum eius pre omnibus conservetur. Sed rectores ecclesiarum pacem et vitam ac membra ei⁶ cum iuramento obtinere studeant. Tamen legitime componat⁷ quicquid inique fecerat, et si insecutor magistris ecclesie obedire noluerit, canonicè constringatur.

ID 3.111] +C 17 q 4 c 9 is very remote

¹ De eodem *add. in mg. Ca; De eadem re add. Vo*

² Ex - xi (xl Be) **AdBeCaMgMqPfTbVm; Item Ea; Apud – cp. xi. lxxiii Vp; om. OaRb(with no break)SeTc, cf c 74.*

³ Reum Vo

⁴ aut MgTbVm; *om. BeCaPfTc*

⁵ vel ad **CaMgPFVm; aut ad Tb; vel Tc*

⁶ ei CaMgTbTc; *om. Pf*

⁷ componant, *with* vel *compreciant in mg. Ph*

76

¹*Hilerdensi concilio*², *cap. vi*³

Nullus clericorum servum aut discipulum suum ad ecclesiam fugientem extrahere audeat vel flagellare presumat⁴. Quod si fecerit, donec digne peniteat a loco cui honorem non dedit⁵ segregetur.

¹ Ut nullus clericorum servum suum aut discipulum ab ecclesia vi extrahere presumat *add. in mg. Ca. Item (no inscr.) Ea; De eodem add. Vo; Ex add. AdBePf, om. CaMgTbTcVo*

² Hil. conc.] conc. Ilerbensi Be

³ vi CaMgPfTbTcVo(*adding lxxiii*); vii Vm

⁴ presumat **CaMgPfTb; om. Tc*

⁵ dedit **BeEaMgMqOaPfTbTcVmVp; dederit BdCaCc; ?? Ad*

ID 3. 117] +C 17 q 4 c 19a

77¹

[*Qua ratione sint reddendi inimici ad ecclesiam confugientes*²]³. *Ex concilio*⁴

*Chalcedonensi*⁵, *cap. v*⁶

Similiter in Maticensi⁷ sinodo decretum est, ut⁸ hi qui fugiunt suos⁹ inimicos, aut in¹⁰ ecclesiam, aut in¹¹ atrium ecclesie, aut in domum episcopi, aut in claustrum regularium, non inde abstrahantur, nisi prius supra sacra securitate accepta a persecutore, de morte, de¹² debilitate et omnium penarum genere sint securi, etiam si servi sint¹³ illorum qui eos insequuntur, ita ut ei¹⁴ cuius rei criminosi fuerint, de satisfactione conveniat¹⁵. Quod si is¹⁶ qui supra sacra prius iuraverat¹⁷ convictus fuerit iuramentum¹⁸ violasse, reus periurii a communione privetur quousque satisfaciat.

ID 3. 110] +C 17 q 4 c 32 is very remote indeed

¹ after c 78 Vp

² inim. ad eccl. conf. AdBeMgPfTcVm; ad eccl. conf. inim. Ca; inim. ad eccl. fugientes Vm

³ in mg. AdBeCaMgPf Rb²Tc, in text LeMqVmVo(adding lxxv); om. OaPtTbVp

⁴ concilio CaMgPfTbTc; eodem Vm

⁵ Calcedonum Tb; Maticense Vo

⁶ v *AdCaMgPfTb; vi BeTc

⁷ Maticensi BeTb; Maticensi AdVoVp; Maticense CaMgMqPhRb; Maticensi Pf; Matizensi Tc

⁸ ut *MgPfTbTc; aut Ca

⁹ suos *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁰ in *CaMgPfTb; ad Tc

¹¹ in *CaMgPfTb; ad Tc

¹² de MgTbTc; om. Pf; et Ca

¹³ servi sint *MgPfTbTc; sint servi Ca

¹⁴ ei *CaMgPfTb; eis Tc

¹⁵ -iat *CaPfTb; iant MgTc

¹⁶ is *MgTb; his CaPfTc

¹⁷ iuraverat *CaPfTbTc; intraverat Mg

¹⁸ iuramentum *AdCaMgTbTc; sacramentum Pf

78

[De his qui ad ecclesiam confugientibus iniuriam faciunt¹]². Ex concilio Toletano,
cap.³ xii⁴

Pro his qui quolibet⁵ metu vel terrore ecclesiam appetunt, consentiente pariter ac iubente domino nostro Ervigio rege, hoc sanctum concilium definivit ut nullus audeat confugientes ad ecclesiam⁶ residentes inde abstrahere, aut quodcunque nocibilitatis vel dampni seu spoliationis residentibus in loco sancto inferre, sed esse potius his ipsis qui ecclesiam petunt per omnia licitum intra triginta passus⁷ ab ecclesie ianuis progredi, in quibus triginta passibus uniuscuiusque ecclesie in toto circuitu reverentia defendantur⁸. Sic tamen ut hi qui ad eam confugiunt, in extraneis vel longe separatis ab ecclesia⁹ domibus nullo modo abscedant¹⁰, sed in hoc sancto triginta passuum numero absque domorum extranearum receptaculo progredientes, aditum obtinebunt, ut adquisite¹¹ nature usum debit¹² exeant locis, et nullo teneantur eventu necessitudinis¹³, qui se dominicis defendendos commiserunt claustris. Si quis autem hoc decretum violare temptaverit, ecclesiastice excommunicationi subiaceat, et severitatis regie feriatur sententia. Ipsos tamen qui ad ecclesiam confugium fecerunt, si iuxta priscorum canonum¹⁴ instituta hi qui eos repetunt¹⁵ sacramenta reddiderunt¹⁶, et sacerdos ecclesie ipsius ab ecclesie non abstraxerit¹⁷ foribus, aut fuga talium si evenerit sacerdoti¹⁸ querenda est, aut dampnorum¹⁹ sententia, secundum electionem principis huiusmodi²⁰ sacerdotibus irroganda.

¹ faciunt Mg; fugiunt Pf

² in mg. MgPf Rb²; De his qui confugium ad ecclesiam faciunt in text Ca(after cap. xii)VmVo(adding lxxvi); De his qui ad – faciunt et de his qui ad ecclesiam confugiunt in text Ea(no inscr.); De his qui ad ecclesiam confugiunt Be(mg.)Sf; De his qui ad eccl. confugientibus nocte in black, with De his qui ad eccl. confugientibus again in red after insc. Mq; om. AdOaPtTbTcVp

³ cap. PfTbTc; om. AdCaMgOaVo

⁴ cap. xii om. Be

⁵ quolibet *CaMgTbTc; quoslibet Pf

⁶ conf. ad eccl. *AdCaMgPf; ad eccl. conf. Tb; conf. ad eccl. vel Tc

⁷ trig. pass. *CaMgPfTb; pass. trig. Tc

⁸ -antur *MgPf; -atur CaTbTc

⁹ -esia CaMgTbTc; -esie Pf

¹⁰ abscedant *BeMgPfTb; accedant CaCcTc

¹¹ adquisite AdBeOaPfPh(vel consuete ss)Vo; ad requisite CaCc; ad exquisite Mg; ad quesite Mq; ad cogentis Tb; ad Tc

¹² debit¹² *MgPfTbTc; debeant Ca

¹³ necessitudinis *CaMgPfTc; necessitatis Tb

¹⁴ prisc. can. *CaMgPfTb; can. prisc. Tc

¹⁵ corr. fr. ? in mg. Ad

¹⁶ -erunt MgPfTb; -erint CaTc

¹⁷ abstr- *CaMgPfTb; extr- Tc

¹⁸ sacerdoti *CaMgPfTb; om. Tc

ID 3.121] +C 17 q 4 c 35, with beg. abbreviated

¹⁹ dampnorum *BeCaMqOaRbTbVm; dampnatorum AdMgPfTc; dominorum Vo?

²⁰ in mg. Tb

79

[*Quod modis fiat sacrilegium*]¹. Iohannes VIII² in libro Gotice³ legis

⁴Sacrilegium enim committitur si quis infregerit ecclesiam vel triginta ecclesiasticos passus⁵ qui in circuitu ecclesie fuerint, vel in domibus que infra predictos passus fuerint⁶, aliquid inde diripiendo⁷ vel auferendo, seu qui⁸ iniuriam vel ablationem⁹ rerum intulerit¹⁰ clericis arma non ferentibus vel monachis sive Deo devotis omnibus ecclesiasticis personis. Non¹¹ enim capelle que infra ambitum murorum castellorum sunt, mittuntur vel¹² ponuntur in hac observatione. Similiter etiam sacrilegium committitur, auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro¹³, sive sacrum de non sacro¹⁴. Non sacrum vero de non¹⁵ sacro¹⁶, quia¹⁷ non potest computari in crimine sacrilegii, secundum mundanarum legum censuram debet emendari, vel secundum morem¹⁸ patrie.

ID 3. 98c] +C 17 q 4 c 21 med., var.

¹ Quod (Quot AdTc) – sacr. in mg. AdBePf Rb²Tc; in text Ea(no inscr.)LeMgSfVmVo(adding lxxvii); xvii. De sacrilegio in mg. Bd²; De sacrilegio. Quod modis - sacr. in mg. CaMg; De sacrilegio LjPhVp; om. OaPtTb. viiii in mg. Be²

² VIII *AdBePfPtTbTc; IX Ca; XI Mg; VII Vm; nonus octavus Vp

³ Gotice *AdCaMgPfTbVm; Cotire PkSf; Geotice OaTc

⁴ Sic add. Pk

⁵ eccl. pass. *CaMgPfTb; pass. eccl. Tc

⁶ vel in domibus - passus fuerint *AdCaCcMgPfTb; om. Tc

⁷ inde dirip. *CaMgPfTb; dirip. inde Tc

⁸ qui *CaMgTbTc; om. Pf

⁹ abl- CaMgTbTc; obl- Pf

¹⁰ -erit *CaMgPfTb; -erint Tc

¹¹ Non *CaMgPfTb; Neque Tc

¹² mittuntur vel *CaMgPfTb; om. Tc

¹³ non sac. de sac. *MgPfTbTc; sac. de non sac. Ca

¹⁴ sac. de non sac. *MgPfTbTc; non sac. de sac. Ca

¹⁵ non CaMgPfTbTc; om. Vm

¹⁶ non sacrum – sacro ss Ad²

¹⁷ quia *BeCaTcVo; quia quod AdMgMqTbVm; quod Pf

¹⁸ morem *CaMgPfTb; legem Tc

80

[Que¹ sit lex sacrilegii]². Idem in eodem libro³

Inspectis legibus Romanis ubi habebatur de sacrilegiis, invenimus ibi a Iustiniano imperatore legem compositionis sacrilegii constitutam, scilicet in quinque libras auri optimi. Sed nos leviolem legem precipimus esse tenendam, que a Carolo est⁴ constituta pio principe de compositione sacrilegii⁵, videlicet in triginta libras argenti examinati, id est sexcentorum solidorum summam⁶ argenti purissimi. Ideoque quisquis inventus fuerit reus sacrilegii, istam leviolem⁷ compositionem emendet⁸ ipsis episcopis vel abbatibus, sive personis⁹ ad quos querimonia sacrilegii iuste pertinuerit. Et si ipse reus sacrilegii¹⁰ facere noluerit, tandiu excommunicationi subiaceat usque quo¹¹ predictam compositionem sexcentorum solidorum persolvat. Et si¹² in hac obstinatione mortuus fuerit, corpus eius cum psalmis et himnis non deferatur ad sepulturam. Et precipimus ut in fine codicis mundane legis scribatur hec lex¹³.

Hucusque lex pape.

ID 3. 98b]

¹ Que AdCaMgPFTc; Quid Vm

² in mg. AdBeCaMgPf Rb²Tc, in text LeMqPtVmVo(adding lxxviii); om. TbVp

³ Idem in eod. lib. EgPfvO; Iohannes VIII in libro Gotice legis AdCaMgMqPhSfTb; Item in eodem Be; Idem ibidem Pt; Item in lib. eod. Tc; Idem in eodem Vp

⁴ a Carolo est *CaMgPFTb; est a Carolo Tc

⁵ sacrilegii *MgPFTbTc; om. Ca

⁶ summam *CaMgPFTb; om. Tc

⁷ leviolem AdCaPfTb; levem Tc; leniolem Mg

⁸ et add. Mg, om. *CaPFTbTc

⁹ personis *Ca²MgPFTc; perponis ? Ca; sanctis Tb

¹⁰ reus sac. *CaMgPFTb; sac. reus Tc

¹¹ usque quo *AdMgPFTb; quousque Tc; usque post Ca

¹² ss Tb

¹³ que sic incipit add. Vp

81

*[Quot¹ passus habeat atrium maioris ecclesie, quot² minoris]³. Ex concilio
Antioceno⁴, cap. v⁵*

Nicholaus episcopis omnibus. Sicut antiquitus a sanctis patribus statutum⁶ est, statuimus ita ut maior ecclesia per circuitum sexaginta⁷ passus habeat, capelle vero

¹ Quod Mg

² quod Mg

³ in mg. AdBeCaMgPf Rb²Tc; in text Ea(no inscr.)LeMqSfVmVo(adding lxxviii); De libertorum tutela after insc. Ph; Quot (corr. fr. quod) passus habeat atrium ecclesie Pt; om. OaTbVp

⁴ Antioceno *AdBeCaEgMgPhTb; Agatensi PfTc; Anticeno Sf

⁵ v *AdBeCaEgMgPFTbVo; x Tc (this is properly the insc. to ID 3.103); i Vm. cap. v om. Pt

vel⁸ minores ecclesie, triginta. Qui autem confinium eorum⁹ confringere¹⁰ temptaverit, aut personam hominis vel bona eius inde abstraxerit, nisi publicus latro fuerit, quousque emendet¹¹ et quod rapuerat¹² reddat¹³, excommunicetur.

ID 3. 104] +C 17 q 4 c 6

-
- ⁶ statutum *CaMgPfTb; constitutum Tc
⁷ sexaginta *CaMgPfTb; quadraginta Tc
⁸ vel *CaMgPfTb; et Tc
⁹ eorum *MgPfTbTc; earum Ca
¹⁰ confringere *CaEgPfTbTc; constringere Mg
¹¹ quousque em. *suppl.* Ca²
¹² -erat *CaMgPfTc; -erit Tb
¹³ et quod rap. redd. *ss* Be²

82

[Quod ecclesia debeat¹ tueri liberos legitime factos]². Ex Agatensi concilio³, cap⁴.

xxviii

Liberos legitime a dominis suis factos⁵ ecclesia⁶, si necesse fuerit, tueatur⁷.

Quod si quis ante audientiam aut pervadere eos aut exspoliare⁸ voluerit vel presumpserit, ab ecclesia repellatur⁹.

ID 16. 51] +D 87 c 7

-
- ¹ -eat CaPfTcVm; -et SfVo
² *in mg.* AdBeCaPf Rb²Tc, *in text* LeMqSfVmVo(*adding* lxxx); (xviii *add.* Bd) De libertorum tutela *in text* Ea(*no inscr.*)Ph, *in mg.* Bd²Vp; De libertorum tutela. Quod - factos Mg *mg.*; *om.* PtTb. x *add.* *in mg.* Be²
³ Ex Agat. conc. PfTc; Agat. conc. BeCaPhTbVmVo; Conc. Agat. Mg; Agantense conc. Sf
⁴ cap. *BeMgPfTbTc; *om.* Ca
⁵ a dom. suis factos *AdCaMgPf; factos a dom. suis Tb; a dom. suis Tc
⁶ ecclesia *CaMgTbTc; *om.* Pf
⁷ ecclesia *add.* Pf, *om.* *CaMgTbTc
⁸ ex- *ss* Tb
⁹ repell- *AdBeCaDbMgMqPFRbTc; pell- SITb; expell- Vo; depell- Wd

83

¹Toletano concilio IIII, cap. lxxiii²

Liberti³, quibuscunque manumissi sunt atque ecclesie patrocinio commendati existunt, sicut regule antiquorum patrum constituerunt⁴, sacerdotali defensione a

-
- ¹ De eodem *in mg.* Ca, *text* Vo. Ex *add.* AdPfTc; *om.* BeCaMgSfPtTbVmVoVp
² Tol. - lxxiii (lxxviii Vp) *AdBeCaDbMgTbTcVmVp; Tol. conc. *only* Ea; Tol. - lxxii Pf; Ob *has here* Vita - xlvii (*from 83A below*); Tol. concil. cp. lxxviii Vo
³ quia *add.* Db, qui a *add.* Eg², a *add.* TcVo, *om.* *BeCaMgPfTb
⁴ sicut regule - const. *AdCaDbMgPfTb; *om.* Tc

cuiuslibet insolentia protegantur, sive in statu libertatis eorum sive in peculio quod habere noscuntur.

ID 16. 52] +D 87 c 8

83A¹

²Vita beati³ Gregorii, libro III⁴, cap. xlvii⁵

Libertatem cuiusque⁶ hominis Gregorius contra iudicum insolentias liberis nichilominus vocibus defendebat.

ID 16.53]

¹ in

AbAdBdBcCaCbCcDbEaEbEcEgFcHaKaLcLdLeLfLgLhLjLkLmMfMgMhMjMkMmMnMoMpMqObOdOePdPpPhPkPqPtPwQaRbRfSdSeSkSgSITbTcVaVmVoVpWaWbWcW; om. AaLbOaOf Brant

² De eodem in mg. Ca, in text Vo. In add. Tc, om. *BeCaMgMqObPFTbVm

³ beati *Ad(before Vita)CaCbMgMqOdPpPkTb; om. Ea; sancti TcVp

⁴ II Be

⁵ xlvii *AdBeCaCbMgOdPpPkPtTbVmWc; clvii Fc; clvi Tc; lvii. lxxxii Vo after corr.. ObPw have insc. of c 84 here; lib. – xlvii om. Ea; Vita – xlvii om. Mo; Petrus diaconus vel vita – xlvii Ra mg.

⁶ cuiusque *AdCaCbEaMgOdPpPhPkTbWc; quibuscumque Be; cuiuslibet Cc; quoque FcOe; cuiuscumque RbTc

84

¹Ex concilio Arausico, cap. vi²

In³ ecclesie manumissos vel per testamentum ecclesie commendatos, si quis in servitutum⁴ vel in obsequium vel ad colonariam conditionem imprimere temptaverit, animadversione ecclesiastica cohercebitur⁵.

ID 3. 154] +D 87 c 6b

¹ De eodem in mg. Ca, in text Vo

² Ex - vi here BeCaMgOaPFTbTcVmVo(adding lxxxiii); om. Mo; as insc. of c 83A ObPw; Ex conc. Toletano cap. iii Sf (cf c 85)

³ In CaMgPFTc; om. BeOa; []n SFTb

⁴ servitutum *CaMgPFTb; servitium Tc

⁵ coherceatur SIWd

85

[*Quod episcopi res ecclesie alienare, donare, mutare¹ non debeant absque concilio clericorum suorum*]². *Ex concilio Toletano III*³

Hec sancta synodus nulli episcoporum licentiam tribuit res ecclesie alienare, quoniam et antiquioribus canonibus hoc prohibetur. Si quid vero quod utilitatem non gravet ecclesie, pro suffragio⁴ monachorum vel ecclesiis⁵ ad parochiam suam pertinentium⁶ dederint, firmum maneat. Peregrinorum⁷ vel clericorum et⁸ egenorum necessitati salvo iure ecclesie prestare permittuntur pro tempore que potuerint⁹.

ID 3. 167]

¹ don. mut.] commutare Rb; mut. don. Vo

² Quod – conc. (om. Mq) cl. suorum (suorum cl. Ca) in mg. AdBeCaPf Rb²Tc, in text MqPtVmVo(adding lxxxiii); (xix. add. Bd) De alienatione et commutatione ecclesiasticarum rerum (rerum eccl. BdLj) in mg. Bd²LeLjVp, in text Ph; De commutatione et alienatione in text Ea(no inscr.); Quod episcopi ecclesie – absque consensu cl. suorum Le; De commutatione et alienatione. Quod – suorum in mg. DbMg, and in text Db; Quod – mutare non debent sine clericorum suorum consensu in text Sf; om. Tb. xi add. in mg. Be²

³ III AdCaMgPfVm; cap. iii MqPhSfTbTc; cap. iiii Oa; II Vo; om. Be

⁴ eccl. pro suff. AdBeCaMgOaTcVm; pro suff. eccl. Pf; pro suff. Tb

⁵ ecclesiis *BeCaMgTb; ecclesiarum PfTc

⁶ -entium PfTc; -entibus BeCaMgTb. Qe resumes

⁷ vel laicorum add. Mg, om. *CaCcPfTbTc

⁸ et *TbTcVm; vel AdBeCaMgPfVo

⁹ -erint *Mg² Rb²TbTc; -erunt AdBeCaMgPfRb; ecclesie prestare perm. – potuerint in mg. Mq²

86¹

²*Ex concilio apud Valentias*³, cap. l⁴

Irrita erit⁵ episcoporum donatio vel venditio vel commutatio rei ecclesiastice absque collaudatione et subscriptione⁶ clericorum⁷.

ID 3. 231] C 12 q 2 c 52b var.

¹ cc 86-87 reversed Le(before corr.)Lm

² De eodem add. in mg. Ca, in text Vo; Quod res que inconsulte facte sunt licite a successoribus emendentur in mg. Mq² (repeated before c 87 in main hand)

³ -tias MgPfTb; -tiam BeCaTc

⁴ l AdBeMgPfTbTcVm; i CaVo(adding lxxxv)Vp; whole inscr. in mg. Mq²

⁵ Irrita erit in mg. Mq²; Mq originally ran c 86 from episcoporum donatio onto end of c 85.

⁶ subscriptione *AdBeMgPfRbTbTc; susceptione Ca; subiectione Oa

⁷ et commutationes rerum add. Rb (cf c 86)

87

[*Quod res¹ que² inconsulte³ facte⁴ licite⁵ a successoribus emendentur*]⁶. *Ex⁷ concilio apud Belvacum*⁸

¹ obsc. corr. Mm

Ut⁹ commutationes rerum¹⁰ ecclesiasticarum valde caveantur et subtilissime, si aliquando fieri debent, inspiciantur. Que autem inconsulte facte¹¹ sunt, iuxta decretum canonicum¹² Hilarii pape, quas illicite decessor episcopus admisit, vel ab aliis illicite commisse sunt, ab eo qui successor est emendentur¹³.

ID 3. 232] X 3.19.2

² que AdBeCaEaMfMgMhMmSfTcVm; om. Pf

³ sunt add. AdCaEaMq(after facte)TcVmVo, om. MgMhMkMmPfSf

⁴ et add. AdTcVo, sunt consulte et add. MgSfVm, consulte et add. Sf; om. CaPf

⁵ illicite Vo

⁶ -entur CaPfTcVo; -etur MgSf. Rubric in mg. AdBeCaMgPfTc, in text Ea(no inscr.)LeMhMkMmMqSfVmVo(adding lxxxvi); om. MjOaPtRbTbVp

⁷ De Mf

⁸ apud Belv. BeCaMfMgMjMkMmMnPtTbTcVm; Belvagensi Pf; Apud Belvacensem Vo; Quod – Belv. om. Mo

⁹ Ut AdBeMgMkMqTcVmVo; Et CcEaMoOaPfRaTbVp; []t Ca

¹⁰ Rb begins cap here (cf end of prev. cap.)

¹¹ autem inconsulte facte *MqOaTbVm; inconsulte facte AdTcVo; <non> inconsulte facte Ad²; non consulte facte BeCa(facte over erasure)EaMgPf; non consulto Vp

¹² canonicum *CaMgPfTb; canonum Tc

¹³ emendentur *AdBeEaMgPf²RbTcVm; emendetur CaTbVo; emendantur OaPf

88

¹Ex concilio Bracarensi², cap. xxxi³

Quicumque⁴ presbiter de iure tituli sui quolibet modo aurum⁵, argentum, vel gemmas, vestes quoque⁶ si sunt⁷, vel si accesserint⁸ aliqua mobilia ad ornamenta divina aliquid in perpetuum alienare temptaverit, donator, alienator ac⁹ venditor honoris sui amissione multetur.¹⁰

ID 3. 241]

¹ Ut nullus presbiter de iure tituli sui aliquid alienare presumit add. in mg. Ca; Item de eadem re in text Ea(no inscr.); De eodem add. Vo

² conc. Bracarensi AdBeCaEgMgOaVm; Bracanensi conc. PfTc; conc. Cartaginensi SfTb; Bracacensi concil' Vo

³ xxxi *AdMgPfTbTcVmVo(adding lxxxvii); xxi Ca

⁴ Quodcumque Rb

⁵ et add. Tc, om. CaMgPfTb

⁶ vestes quoque *CaMgPfTb; vestesque Tc

⁷ sunt *PfTbTc; sint CaMg

⁸ -erint *CaMgTbTc; -erunt Pf

⁹ ac *CaMgPfTc; om. Tb

¹⁰ multetur amiss. SIVo. A considerable space is left before c 89 in Mn

89¹

[*Qui² libri in ecclesia sint³ legendi, et quamdiu et quando legendi*]⁴. *Ex concilio Aurelianensi, cap. iii*⁵

Nihil aliud in ecclesia legatur aut cantetur nisi⁶ que auctoritatis divine sunt, et patrum orthodoxorum sanxit auctoritas. Nec falsa angelorum nomina colantur⁷, sed ea tantum⁸ que prophetica et evangelica docet scriptura, id est, Michael, Gabriel, Raphael⁹.

ID 3.250]

¹ to Raphael only Ea

² Qui AdBePfTcVm; Quot CaMg

³ in eccl. sint BePfVm; sint (sunt Ad) in eccl. AdCaMgTc

⁴ Qui - quando legendi (*om.* Pf) in *mg.* AdBeCaPfSITc, in *text* VmVo(*adding* lxxxviii); De scripturis in *mg.* Db; De scripturis et conciliis autenticis et non autenticis Ph; De script. et conc. aut. et non aut. Qui libri - quando legendi in *mg.* Mg; Quid sit legendum in ecclesia, et quid non in *mg.* Rb²; *om.* EaMqOaPtSfTbVp. xii *add.* in *mg.* Be²

⁵ Aurel. (-ensium Mg, -iano Sf) cap. iii *AdCaMgPfPtTcVo; Cartaginensi, cap. xxxi Tb; Ex - iii *om.* SI ea *add.* Tb, *om.* *AdCaMgPfTc

⁷ ang. nomina colantur BeCaEaMg; ang. nomina colant AdPt; ang. coluntur nomina Eg; ang. colantur nomina Eg²Tc; ang. colant nomina MqOaPfrbVm; nomina angelica colant SIVo; ang. nomina Tb

⁸ ea tantum *CaMgPfTb; eorum Tc

⁹ Raphael *CaMgTbTc; Tobial Cc

¹*De ordine librorum veteris testamenti*²

Genesis liber unus³. Exodus⁴ liber unus. Leviticus liber unus. Numerus⁵ liber unus. Deuteronomii liber unus. Iesu Nave liber unus. Iudicum⁶ liber unus. Regum liber unus⁷. Ruth liber unus. Paralipomenon liber unus⁸. Psalmorum⁹ CL liber unus¹⁰. Salomonis liber unus¹¹. Iob liber unus. Thobie liber unus. Hester liber unus. Iudith liber unus. Machabeorum liber unus¹².

¹ Ex decretis Gelasii papae *add* in *mg.* Mg

² De ordine librorum veteris (et novi *add.* Tc) testamenti *Ad(*mg*)BeCaMgOaTcVmVo; De ordine - test. De libris autenticis Mq; Ordo librorum veteris testamenti PfPhPtQeSfTb; Ex decretis Gelasii pape. Quando et quo tempore libri veteris et novi testamenti legantur Vp (*cf c 90*)

³ lib. unus BeCaMgPf; unus liber (*and so passim*) Tb; libri quatuor Tc

⁴ -odus *CaMgPfTb; -odi Tc

⁵ -erus *CaMgPfTb; -eri Tc

⁶ Deut., Ies. Nave, Iud. *CaMgPfTb; Ies. Nave, Iud., Deut. Tc

⁷ lib unus BeCaPf; libri quatuor MgTc; unus liber Tb

⁸ lib. unus CaPf; libri duo MgTc; unus liber Tb

⁹ David *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁰ lib. unus CaMgPf; unus liber Tb; *om.* Tc

¹¹ liber unus AdBeCaPfVo; libri v Mg; unus liber Tb; libri tres Tc; Vm *inserts here from below* Osee - Malachie lib. i. Be *places* Paralipomenon - Sal. lib. i *after* Hester

¹² liber unus BeCaPf; libri duo MgTc; unus liber PhQeTb

*Ordo prophetarum*¹³

Isaie liber unus. Ieremie cum Cinoth, id est Lamentationibus suis¹⁴ liber unus¹⁵. Ezechiel liber unus. Daniel liber unus. Osee liber unus. Amos liber unus. Michee liber unus. Iohel liber unus. Abdie liber unus. Ihone liber unus. Naum liber unus. Abbacuc liber unus. Sophonie liber unus. Aggei liber unus. Zacharie liber unus. Malachie liber unus.

*Ordo librorum novi testamenti*¹⁶

Evangeliorum libri quattuor. Secundum Matheum liber unus. Secundum Marcum liber unus. Secundum Lucam liber unus. Secundum Iohannem liber unus. Actuum Apostolorum liber unus. Epistole Pauli numero quatuordecim¹⁷. Ad Romanos epistola una. Ad Corinthios¹⁸ due. Ad Galathas¹⁹ una. Ad Ephesios²⁰ una. Ad Philipenses²¹ una. Ad Colosenses²² una. Ad Thessaliconenses²³ due. Ad Thimotheum due. Ad Thitum una. Ad Philemonem una. Ad Hebreos una. Apocalipsis Iohannis²⁴ liber unus.

*Ordo septem epistolarum canonicarum*²⁵

Petri apostoli epistole²⁶ due. Iacobi apostoli²⁷ epistola una²⁸. Iohannis apostoli²⁹ epistole³⁰ tres. Iude Zelotis apostoli epistola³¹ una

ID 4.61-2]

¹³ Ordo proph. PfTb (*after* Ysaie unus liber) ; De ordine prophetarum AdCaMgVm; *om.* BePtTcVoVp

¹⁴ cum Cinoth - suis *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁵ Ieremie cum Cin. - lib. unus (unus liber Tb) *MgPfTbTc; *om.* Ca

¹⁶ Ordo lib. novi test. MgPfTb; De ordine librorum novi testamenti Ad²BeCaVm; Liber novi testamenti Sf; *om.* PtTcVoVp

¹⁷ num. quatuordecim *MgTbTc; xiiii Ca; num. duodecim Pf

¹⁸ epistole *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁹ epistola *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

²⁰ epistola *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

²¹ epistola *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

²² epistola *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

²³ epistole *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

²⁴ Ioh. *CaMgPfTc; *om.* PhTb

²⁵ Ordo - can. *AdBeCaMgPfTb; Septem - can. Sf; Ordo epist. can. Vm; *om.* PtTcVoVp

²⁶ Petri ap. epp. *CaMgPfTb; Epp. Petri ap. Tc

²⁷ ss Tb

²⁸ Iac. - una *before* Petri CaCcTc, *after* due *BeMgPfTb

²⁹ apostoli *CaPfTbTc; *om.* Mg

³⁰ epistole *CaMgPfPh; *om.* TbTc

³¹ epistola *CaMgPfTb; *om.* Tc

90¹

[Ordo librorum qui legendi sunt a Septuagesima usque ad Epiphaniam]². Quando et quo tempore libri veteris et novi testamenti leguntur³

In Septuagesima ponunt⁴ Eptaticum⁵ usque in quindecim dies⁶ ante Pascha, quinta decima die ante Pascha ponunt⁷ Iheremiam usque in cenam Domini. In cena Domini legunt tres lectiones⁸ de Lamentatione Iheremie, Quomodo sedet sola civitas etc⁹. Et tres lectiones de tractatu sancti Augustini in psalmo LXIII, Exaudi Deus orationem meam cum deprecor, et tres de apostolo ubi ait ad Corinthios, Convenientibus vobis in unum. Secunda lectio sic incipit, Similiter¹⁰ postquam cenavit. Tertia, De spiritualibus autem nolumus¹¹ ignorare, fratres. In Parasceven¹², tres lectiones¹³ de Lamentatione Iheremie, et tres de tractatu sancti Augustini in psalmo¹⁴ LXIII, et tres de Apostolo ubi ait in epistola ad Hebreos, Festinamus ingredi in illam requiem¹⁵. Secunda lectio, Omnis namque pontifex. Tertia, De quo¹⁶ nobis grandis sermo¹⁷ est. In Sabbato sancto, tres lectiones de Lamentatione Iheremie, et tres de tractatu sancti Augustini in psalmo LXIII, Exaudi Deus orationem meam cum deprecor¹⁸, et tres de apostolo, ubi ait¹⁹ in Epistola ad Hebreos, Christus adsistens pontifex, secunda lectio ubi ait²⁰, Testamentum enim, tertia²¹, Umbram enim habens

¹ *We has a widely variant version:* In Septuagesima cantatur et legitur In principio, id est Pantatheucum Moysi usque ad passionem Domini –

² Ordo - usque in Epiphaniam *in mg.* BePf Rb²Sl, *in text* Ad²BeCaSf; xx. De scripturis et conciliis autenticis *in mg.* Bd; Ordo – usque in Epiphania Domini *as second rubric in text* Vm; Ordo - ad Sept. *in text* EgMgTc; *om.* LeMqTbVoVp

³ Quando (Qualiter Pf) - leg. (*leg. om.* Oa, legantur LeMqVo) BeLeMgMqOaPfsITbTcVo (*adding* lxxxviii); *as second rubr. in mg.* Ad³, *as first rubric* Vm; *before c 89* Vp; Quo tempore libri – legantur et quo ordine Pt; *om.* Ca

⁴ In Sept. ponunt *MgPfPhTbTc; A Sept. Ca; In Sept. Qe

⁵ Eptaticum AdBeMgPfPh (*obsc. corr.*)TbVmVo; Epatiticum Ca; Eptategum Ca²; Enptaticum Oa;

Emptaticum Qe; Eptateucum Tc. Epta v theos divinus v. libri Moysi et Iudicum et Iosue *add. in mg.* Ad⁶ quindecim dies *AdBeCaTbTc; quinta decima die Pf; quintam decimam diem Mg

⁷ ponunt *CaMgPfTb; cant' Tc

⁸ -iones *MgPfTbTc; -ione Ca

⁹ etc CaMgPf; plena populo etc Tb; *om.* Tc

¹⁰ et calicem *add.* Tb, *om.* CaMgPfTc

¹¹ vos *add.* CaMg, *om.* PfTbTc

¹² -even PfTb; -eve CaMgTc

¹³ tres *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁴ psalmo CaMgPfTb; ipso Tc

¹⁵ in illam requiem *MgPfTbTc; *om.* Ca

¹⁶ quo *MgPfTbTc; qua Ca

¹⁷ gr. sermo est CaMgTc; sermo gr. est Pf; gr. est sermo Tb

¹⁸ Exaudi Deus orationem meam cum deprecor (de Vo, *om.* Be) AdBeTbVo; *om.* CaPf; Exaudi Mg;

Exaudi Deus orationem Tc

¹⁹ ait *CaMgPfTb; dicit Tc

²⁰ lectio ubi ait *MgPfTc; *om.* Ca; ubi ait Tb

²¹ enim *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

lex bonorum futurorum²². In Pascha Domini omelias ad ipsum²³ diem pertinentes. Infra hebdomadam²⁴ homilias. In octava²⁵ Pasche²⁶ ponunt²⁷ Actus apostolorum, et epistolas canonicas, et Apocalipsim usque in octavis²⁸ Pentecosten²⁹. In octava³⁰ Pentecosten ponunt librum³¹ Regum et Paralipomenon, usque in Kalendis Augusti. In dominica prima mensis Augusti ponunt Salomonem usque in Kalendis Septembris, et tunc³² ponunt Iob³³, Tobiam, Hester, Esdram, Iudit³⁴, usque in Kalendis Octobris. In dominica prima mensis Octobris ponunt Machabeorum³⁵ usque in Kalendis³⁶ Novembris. In dominica prima mensis Novembris ponunt Ezechiel et Daniel³⁷, et minores prophetas, usque in³⁸ Kalendis Decembris.³⁹ In dominica prima mensis Decembris ponunt Isaiam prophetam usque in⁴⁰ Nativitatem Domini. In vigilia Natalis Domini legunt primum⁴¹ de Isaia⁴² tres lectiones. Prima lectio, Primo tempore alleviata est⁴³, secunda, Consolamini⁴⁴, tertia, Consurge. Deinde leguntur sermones vel omelie ad ipsum diem pertinentes. In Natali⁴⁵ sancti Stephani, omelias⁴⁶ de ipso die, in Natali⁴⁷ sancti Iohannis, similiter, in Natali⁴⁸ Innocentum, similiter, in Natali⁴⁹ sancti Silvestri, similiter. In octava⁵⁰ Domini⁵¹ omelias de ipso die. In dominica prima

²² lex bon. fut. MgPfTc; lex fut. bon. Tb; om. Ca

²³ ipsum *CaMgPfTb; ipsam Tc

²⁴ Infra hebd. *CaMgTbTc; In hebdomada Pf

²⁵ -ava Pf; oct' Ca; -avis Mg; -abas Tb; -avas Tc

²⁶ *From here Wc is widely variant and much fuller; see note below.*

²⁷ ponunt *CaMgPfTc; Pentecosten Tb

²⁸ -avis Mg; oct' CaTc; -av' Pf; -abas Tb

²⁹ -ten Pf; -tes CaTb; -t' MgTc

³⁰ -aba Pf; -abas TbTc; -avis Mg; oct' Ca

³¹ librum CaMgTc; om. PfTb

³² in Dominica mensis Sept. add. MgTc, om. *AdBeCaPfTb

³³ et add. Tb, om. *CaMgPfTc

³⁴ Iudit CaMgTc; om. BdPfTb

³⁵ Mach. CaPfTb; librum Mach. Tc; Mach. lib. Mg

³⁶ et tunc ponunt Iob – Kalendis in mg. Bd

³⁷ -iel, -iel *CaPfTb; -ielem. -ielem MgTc

³⁸ in *CaMgPfTb; ad Tc

³⁹ ponunt Actus apostolorum -in kal' Septembris] leguntur Actus apostolorum quidecim diebus et cantatur apocalipsis, id est - apostolus concorditer predicavit Wc

⁴⁰ in *CaMgPfTb; ad Tc

⁴¹ legunt primum *CaMgPfTb; leguntur primo Tc

⁴² de Isaia *CaMgPf; de Ysaia propheta Tb; om. Tc

⁴³ est CaMgTc; est terra Be; est terra Za. et terra Nep. Tb; om. Pf

⁴⁴ consol' add. Pf, consolam' add. Ca, om. *MgTbTc

⁴⁵ -ali *Ca; nat' Mg; -al' Pf; -ale TbTc

⁴⁶ -ias CaMgPfTc; -ia Tb

⁴⁷ -ali *Ca; nat' Mg; -al' PfTc; -ale Tb

⁴⁸ -ali Ca; nat' Mg; natal' Pf; -ale Tb; -ale sanctorum Tc

⁴⁹ -ali *Ca; nat' Mg; -al' Pf; -ale Tb; -al' Tc

⁵⁰ -ab' Pf; -abas Tb; oct' CaMgTc

⁵¹ Domini *MgPfTbTc; Dominum Ca

post Nativitatem Domini ponunt epistolas Pauli, usque in Septuagesimam. In Epiphania lectiones tres de Isaia. Prima lectio sic incipit⁵², Omnes sitiētes⁵³, secunda, Surge illuminare, tertia, Gaudens gaudebo in Domino⁵⁴. Deinde leguntur sermones vel omelie ad ipsum diem pertinentes.

ID 4. 63] cf +D 15 c 3 end, Palea

⁵² sic inc. *CaMgPftb; om. Tc

⁵³ etc add. Tc, om. *CaMgPftb

⁵⁴ in Domino MgPftbTc; om. Ca

91

[Quos libros,¹ quos auctores sancta recipiat ecclesia]². Ex decretis Gelasii pape³

⁴ Sancta Romana ecclesia, post illas veteris vel⁵ novi testamenti quas regulariter suscipimus⁶, etiam has suscipi non prohibet⁷ scripturas, Sanctam sinodum Nicenam CCCXVIII patrum, mediante maximo Constantino augusto, in qua Arius hereticus⁸ condempnatus est, sanctam sinodum Constantinopolitanam, mediante Theodosio seniore augusto, in qua Macedonius⁹ hereticus debitam dampnationem excepit¹⁰, sanctam sinodum Ephesinam¹¹, in qua Nestorius dampnatus est, cum consensu beatissimi¹² Celestini pape, mediante Cirillo Alexandrine sedis antistite et Archadio episcopo ab Italia destinato, sanctam sinodum Chalcedonensem, mediante Martiano¹³ augusto, et Anatolino Constantinopolitano episcopo, in qua Nestoriana¹⁴ et Eutichiana heresis simul cum Dioscoro eiusque complicibus dampnate sunt. Sed et si qua sunt concilia¹⁵ a sanctis patribus hactenus instituta preter istorum quatuor

¹ et add. Tc, om. AdCaMgPftVm

² Quos – s. rec. (rec. s. Mq) eccl. in mg. BePftc, in text CaLeMqVo(adding De libris autenticis et apocrifis lxl)Vp(which adds De libris autenticis); Quos libros - susc. s. eccl. Ad in text; De libris autenticis et apocrifis. Quos – rec. ecclesia (eccl. rec. Vm) in text MgVm; Que scripture recipi debeant et que non in mg. Rb³; De libris autenticis et apocrifis ex decreto Gelasii. Quos libros auctores sancta recipiat ecclesia in text Sf; De libris autenticis et apocrifis in text *OaPhPtTb, in mg. Ad²; De libris autenticis et apocrifis ex decreto Gelasii in text Pk

³ See prev. note for Sf

⁴ Cum add. Oa

⁵ vel *BeCaMgOa ; et PftbTc

⁶ -ipimus *CaMgPftb; -epimus Tc

⁷ non prohibet CaMgPftb; iubet [? and over erasure] Tc

⁸ Ar. her. *CaMgPftb; her. Ar. Tc

⁹ Macedonius *CaPftc; Mazedonius Mg; Nic<h>edonius Tb

¹⁰ exc- *CaPftb; acc- MgTc

¹¹ -inam *CaMgPftb; -ianam Tc

¹² beatissimi *CaMgPftb; om. Tc

¹³ Martiano *CaPftbTc; Martiniano Mg

¹⁴ -iana CaMgPftb; -ia Tc

¹⁵ sunt conc. *MgPftc; conc. Ca; conc. sunt Tb

auctoritatem, et custodienda et recipienda decrevimus. Iam nunc subiciendum¹⁶ de opusculis sanctorum patrum que in ecclesia catholica recipiuntur: Opuscula beati Cipriani martiris et Carthaginensis episcopi, item, opuscula beati Gregorii Nazanzeni episcopi, item, opuscula beati Basilii Capadoceni episcopi, item, opuscula beati Athanasii¹⁷ Alexandrini episcopi, item, opuscula beati Iohannis Constantinopolitani episcopi, item, opuscula beati Theophili Alexandrini episcopi, item, opuscula¹⁸ beati Cirilli Alexandrini episcopi¹⁹, item²⁰, opuscula beati Hilarii Pictavensis episcopi, item²¹, opuscula beati Ambrosii Mediolanensis episcopi, item²², opuscula beati Augustini Ypponensis episcopi, item²³, opuscula beati Ieronimi presbiteri, item²⁴, opuscula beati²⁵ Prosperi viri religiosissimi²⁶, item²⁷, epistola²⁸ beati Leonis pape ad Flavianum Constantinopolitanum episcopum destinata, cuius textum si quispiam usque²⁹ ad³⁰ unum iota disputaverit, et non eam in omnibus venerabiliter receperit³¹, anathema sit. Item, opuscula atque³² tractatus omnium patrum orthodoxorum qui in nullo a sancte Romane ecclesie consortio deviarunt³³, nec ab eius fideli³⁴ predicatione seiuncti sunt, sed ipsius communionis per³⁵ gratiam³⁶ Dei usque ad ultimum diem vite sue fuere participes, legendos decernimus³⁷. Item, decretales epistole quas beatissimi pape diversis temporibus ab urbe Roma pro diversorum patrum consolatione dederunt venerabiliter suscipiende sunt. Item, gesta sanctorum martirum que multiplicibus³⁸

¹⁶ est *add.* CaMgPftc, *om.* *Tb

¹⁷ Athanasii CaMgPftc; Anastasii Tb

¹⁸ item opuscula *CaMgTb; Item Tc; opuscula Pf

¹⁹ Alex. ep. Pftb; ep. Alex. MgTc; ep. Ca; item opuscula beati Cir. Alex. ep. *om.* Be; Item op. b. Hier. presb. Item op. b. Prosp. viri rel. *add. here from below* Tb

²⁰ item *CaMgTbTc; *om.* Pf

²¹ item *CaMgTbTc; *om.* Pf

²² item *CaMgTbTc; *om.* Pf

²³ item *CaMgTbTc; *om.* Pf

²⁴ item *CaMgTbTc; *om.* Pf

²⁵ beati *CaPftbTc; *om.* Mg

²⁶ viri rel. *CaMgPftb; rel. viri Tc; Ambr. *and* Prosp. *before* Hilarius Tb

²⁷ item *CaMgTc; *om.* Pf

²⁸ epistola *MgPftc; opuscula CaTb

²⁹ *ss* Tb

³⁰ ad *CaMgPftb; *om.* Tc

³¹ rec- *MgPftb; acc- Tc; suscepit Ca

³² atque *CaMgPftb; et Tc

³³ deviarunt *CaPftb; deviaverunt MgTc

³⁴ fideli *CaMgPftb; fidei Tc

³⁵ per *Pf²Tc; *om.* CaMgPftb

³⁶ gratiam *CaPftbTc; gratia Mg

³⁷ decernimus *CaMgTb; decrevimus Pftc

³⁸ que multiplicibus *CaMgTb; que multipliciter Pf; qui multiplicibus Tc

tormentorum cruciatibus et mirabilibus confessionum triumphis irradiant. Quis ista³⁹ esse catholica dubitet et maiora eos in agonibus fuisse perpessos, nec suis viribus sed Dei gratia et adiutorio⁴⁰, universa tolerasse, sed ideo⁴¹ secundum antiquam auctoritatem vel consuetudinem⁴² singulari cautela in sancta⁴³ Romana ecclesia non leguntur, quia et eorum qui scripsere⁴⁴ nomina penitus ignorantur, et ab infidelibus aut dictis superflua aut minus apta quam rei ordo fuerit scripta esse putantur. Sicut⁴⁵ cuiusdam Cirici et Iulitte, sicut Georgii aliorumque huiusmodi passiones que ab hereticis perhibentur conscripte⁴⁶, propter quod, ut dictum est, ne vel levis subsannandi⁴⁷ oriretur occasio, in sancta Romana ecclesia non leguntur. Nos tamen cum predicta ecclesia omnes martires et eorum gloriosos agones, qui Deo magis quam hominibus noti sunt, omni devotione veneremur⁴⁸. Item, vitas patrum Pauli, Antonii, Hilarionis et omnium heremitarum quas tamen⁴⁹ vir beatissimus scripsit Hieronimus⁵⁰, cum omni honore suscipimus⁵¹. Item, actus beati Silvestri apostolice sedis⁵² presulis, licet eius qui scripsit nomen ignoremus⁵³, a multis tamen in urbe Roma catholicis legi cognovimus, et pro antiquo usu multe hec imitantur ecclesie. Item, scriptura de inventione crucis dominice⁵⁴, et alia scriptura de inventione capitis beati⁵⁵ Iohannis Baptiste, novelle quidem revelationes sunt, et nonnulli eas catholici legunt. Sed cum hec ad catholicorum manus advenerint⁵⁶, beati Pauli apostoli⁵⁷ precedat sententia, Omnia probate, quod bonum est tenete. Item, Rufinus vir religiosus plurimos ecclesiastici operis edidit libros⁵⁸, nonnullas autem⁵⁹ scripturas

³⁹ ista CaMgTc; ita Pf; enim ita Tb

⁴⁰ -orio *CaMgPfTb; -oria Tc

⁴¹ ideo *CaMgTb; iam Pf; ideo iam Tc

⁴² ant. auct. vel cons. (in *add.* Tb) *CaPfTb; ant. cons. vel auct. Tc; auct. ant. vel cons. Mg

⁴³ sancta *CaMgPfTb; sacra Tc

⁴⁴ scrips- *TbTc; prescrips- CaMgPf; prescripserunt Be

⁴⁵ et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁴⁶ consc- *CaMgPfTc; sc- Tb

⁴⁷ subsannandi *CaMgPfTb; subsanni Tc

⁴⁸ -emur CaPfTb; -amur MgTc

⁴⁹ tamen *MgPfTbTc; tantum Ca

⁵⁰ scr. Ier. *PfTbTc; Ier. scr. CaMg

⁵¹ -ipimus CaMgPfTc; -epimus Tb

⁵² ap. sedis *CaMgTbTc; sedis ap. Pf

⁵³ licet eius qui scr. nom. ign. (ignoramus Mg) CaMgPf; licet nom. ign. eius qui scr. Tb; licet eius qui scr. ign. nom. Tc

⁵⁴ crucis dom. CaMgPfTc; sancte crucis Tb

⁵⁵ beati *TbTc; *om.* CaMgPf

⁵⁶ adven- *MgPf; perven- CaTb; ven- Tc

⁵⁷ apostoli *CaMgTb; *om.* PfTc

⁵⁸ op. ed. lib. Ca²MgPfTb; ed. op. lib. Ca; op. lib. ed. Tc

⁵⁹ autem *CaPfTbTc; aliter Mg

interpretatus est. Sed quoniam beatissimus Ieronimus in aliquibus eum de arbitrii libertate⁶⁰ notavit, illa sentimus que predictum beatum⁶¹ Ieronimum sentire cognoscimus. Et non solum de Rufino sed etiam de universis quos vir⁶² sepius memoratus⁶³ zelo Dei et fidei religione reprehendit. Item, Origenis nonnulla opuscula que vir beatissimus⁶⁴ Ieronimus non repudiat, legenda suscipimus⁶⁵. Reliqua autem omnia cum auctore suo dicimus esse renuenda⁶⁶. Item, chronica⁶⁷ Eusebii Cesariensis atque eiusdem historie ecclesiastice libros, quamvis in⁶⁸ primo narrationis sue libro tepuerit, et post in laudibus atque excusatione Origenis schismatici unum conscripserit⁶⁹ librum, propter rerum tamen⁷⁰ singularem notitiam⁷¹ que ad instructionem pertinet, usquequaque non dicimus renuendos⁷². Item, Orosium⁷³ virum⁷⁴ eruditissimum collaudamus, quia valde nobis necessaria adversus paganorum calumpnias⁷⁵ ordinavit, mira⁷⁶que brevitate contexuit. Item, venerabilis viri Sedulii paschale opus quod heroicis descripsit versibus, insigni laude proferimus. Item, Iuvenci⁷⁷ nihilominus laboriosum opus non spernimus, sed miramur. Ceterum⁷⁸ que ab hereticis⁷⁹ conscripta⁸⁰ vel predicta⁸¹ sunt, nullatenus recipit⁸² catholica et apostolica Romana ecclesia. E quibus pauca que ad memoriam venerint, et a catholicis vitanda sunt, credimus esse subdenda⁸³.

ID 4.64] +D 15 c 3a, pt as Palea

⁶⁰ libertate *MgPFTbTc; voluntate Ca
⁶¹ pred. beat. PFTb; beat. Tc; beat. pred. CaMg
⁶² vir *MgPFTbTc; ubi Ca
⁶³ sepius memoratus CaMgPFTc; beatissimus Tb
⁶⁴ beat. *CaMgPFTb; religiosissimus Tc
⁶⁵ suscipimus *CaMgPFTb; suscepimus Tc
⁶⁶ renuenda *CaMgPFTb; removenda Tc
⁶⁷ Cronia Tc
⁶⁸ in *CaMgPFTb; om. Tc
⁶⁹ conscripserit *CaMgPf; scripserit Tb; conscripsit Tc
⁷⁰ tamen *CaMgTbTc; tantum Pf
⁷¹ sing. not. *CaMgPFTc; not. sing. Tb
⁷² renuendos *CaMgPFTb; esse removendos Tc
⁷³ -osium *CaPFTbTc; -osum Mg
⁷⁴ religiosissimum et *add.* Tc, *om.* *CaMgPFTb
⁷⁵ calumpnias *CaMgPFTc; insidias Tb
⁷⁶ mira⁷⁶que *CaMgPFTb; mirataque Tc
⁷⁷ Iuvenci *CaMgPFTc; Vincentii Tb
⁷⁸ -erum *CaMgPFTb; -era Tc
⁷⁹ vel scismaticis *add.* MgTc, *om.* *BeCaPFTb
⁸⁰ conscripta *CaMgPFTb; scripta Tc
⁸¹ predicta CaMgPFTb; predicata Tc
⁸² recipit *CaMgPFTc; recipiat ecclesia Tb
⁸³ in tertio folio Ariminensem synod. et cetera *add.* ss Eg

92

¹Cassiodorus in prologo tripartite historie²

Historia ecclesiastica³ que a cunctis⁴ Christianis valde necessaria comprobatur a tribus Grecis auctoribus mirabiliter constat esse conscripta⁵, uno scilicet Theodorico⁶ venerabili episcopo⁷, et duobus disertissimis viris Sozomeno et Socrate, quos nos per Epiphanium scholasticum Latino condentes eloquio, necessarium duximus eorum dicta deflorata in unius stili tractatu, Domino iuvante, perducere⁸, et de tribus auctoribus unam facere dictionem⁹. Item, legat intrepidus qui Domino iuvante ad opuscula pervenerit¹⁰, multum utilitatis et notitie lucraturus¹¹ si que posita sunt per hos duodecim libros memorie sue sollicita mente condiderit¹².

ID 4. 143]

¹ De eodem *add. in mg. Ca*

² Cassiodorus *after* historie Pt; Ixli *add. Vo*

³ Historia ecclesiastica AdMgPfTbVmVo; Historiam ecclesiasticam CaOaTc

⁴ cunctis *CaMgPfTb; *om. Tc*

⁵ conscripta AdBeMgPFRbTbVo; conscriptam Ca; composita Oa; scriptam TcVp; scripta Vm

⁶ -ico CaMgPfTb; -ito Tc

⁷ ven. ep. *CaMgPfTb; *om. Tc*

⁸ perd- *CaMgPfTb; prod- Tc

⁹ dictionem AdBeCaMg²Tb; distinctionem PfTc; dilectionem Mg

¹⁰ perv- CaMgPf; pervenit Tb; ven- Tc

¹¹ lucraturus *AdCaMgPfVm; lucratus Tb; lucrabitur Tc

¹² condiderit CaPfTbTcVm; crediderit Mg

93

¹Augustinus ad Prosperum² et³ Hilarium de vita sanctorum

Non debuit repudiari⁴ sententia libri Sapientie, qui meruit in ecclesia Christi de gradu lectorum⁵ ecclesie Christi tam longa annositate⁶ recitari, et ab omnibus Christianis, ab⁷ episcopis usque ad extremos laicos fideles, penitentes, catechumenos cum veneratione divine auctoritatis audiri. Item. Qui sententiis tractatorum instrui voluit, oportet ut istum librum Sapientie, ubi legitur, Raptus est ne malitia mutaret⁸ intellectum illius, omnibus tractatoribus anteponan⁹, quoniam sic eum anteposuerunt

¹ Ixli *add. Vo*

² Probum Pt

³ ex Vp

⁴ deb. rep.] rep. deb. Ad

⁵ lect- *CaMgPfTb; elect- Tc

⁶ recitate *add. Tc, om. *CaMgPfTb*

⁷ ab *CaMgPfTb; *om. Tc*

⁸ mutaret *CaMgPfTc; mutet Tb

⁹ tractatoribus anteponan (-nat Ca) *CaMgPfTb; tractatibus anteposuerunt Tc

etiam temporibus proximis apostolorum egregii tractatores, qui eum testem adhibentes nihil se adhibere nisi divinum testimonium crediderunt. Item¹⁰. Liber Sapientie qui tanta numerositate annorum legi meruit in ecclesia Christi nullam pati debet iniuriam, quoniam resistit eis qui pro meritis hominum¹¹ falluntur.

ID 4. 228]

¹⁰ Item *CaMgPfTc; om. Tb

¹¹ hominum *MgPfTbTc; hominis Ca

94

Augustinus¹ de doctrina Christiana, libro II²

Quod³ Eusebius⁴ fecit de temporum historia propter divinorum librorum questiones, que usum eius flagitant, suscipimus.

ID 4. 82]

¹ Aug. *AdCaMgTbTc; Item Pf

² II] VII lxliv Vo

³ Que Rb

⁴ quam *add.* Ph

95

Isidorus, Etimologiarum¹ libro VI², cap. vii³

Ieronimus atque Gennadius ecclesiasticos scriptores⁴ toto orbe querentes ordine persecuti⁵ sunt, eorumque studia in uno voluminis indiculo⁶ comprehenderunt.

ID 4. 89]

¹ in *add.* Ad

² om. Pt

³ vii *AdBeMgPfTc; vi Ca; ?? Tb; iii Vm; libro VII lxliv Vo; cap. vii om. Vp

⁴ atque – script. *in mg.* Vo²

⁵ pros- *PfTb; pers- AdCaMgMqTcVm; consecuti Be

⁶ indiculo *AdCaMgTbTc; opusculo Pf

96

Beda super Actus apostolorum¹

Dionisius Ariopagita episcopus ordinatus² Corinthiorum³ rexit ecclesiam gloriose, multa que ad utilitatem ecclesie pertinentia, que hactenus manent⁴ ingenii sui volumina⁵ reliquit, cognomen a loco cui preerat accipiens⁶ Ariopagus.

¹ Ares, virtus, Arius, Mars, pagus villa, Ariopagus id est villa Martis, quia rexit scholas lxliv *add.* Vo; Po has Ares – ibi r... scol' *in mg.*, partly *illeg. in gutter*

² -atus *CaMgTbTc; -atur Pf

ID 4. 90]

³ Corinth. AdCaMgPfTbTc; Athenensium *over erasure* Vm

⁴ et *add.* PfTb, *om.* *CaMgTc

⁵ volumina *CaMgPfTc; monumenta Tb

⁶ a loco cui pr. acc. *AdPfTbTc; acc. a loco cui pr. CaMg

97

Gregorius in Dialogo, libro II¹

Benedictus scripsit monachorum regulam, discretione precipuam, sermone luculentam.

ID 4. 91]

¹ Dial. libro ii] libro Dialogorum Oa; Dialogo ii Vp. lxliv *add.* Vo

98

Ex Libro pontificali¹

Gelasius² fecit libros quinque adversus Nestorium et Eutichen³, fecit⁴ et tractatus in⁵ modum Ambrosii⁶. Item, libros duos adversus Arium⁷. Fecit autem et sacramentorum prefationes et orationes cauto sermone, et epistolas fidei de limato⁸ sermone multas.

ID 4.94]

¹ Ex - pont. *om.* Cc; *in text with* Lib' pontificali *in mg.* Lm. Greg' *add.* Vo

² Gelasius *BdBeCaCcDbLdLflLgLjLmMgMqOaOePfPhPtSITbTcVaVmVpBrant; vel Pelagius *add.*

Bd²; Pelagius AdCbObOdOfVo; 'P' *add. in mg.* Mg²

³ -cen *BeCbCcLdLjLmTbTc; -cem AdCaLfMgPf

⁴ fecit *CaCbCcLdLflLjLmMgPfTb; *om.* Tc

⁵ in *CaMgPfTc; ad Tb

⁶ *suppl in mg.* Lf²

⁷ Arium *CaMgPfTbTc; adversarium Cc

⁸ de limato AdCaCbCcLdLflLjLmMgPfTb; elimato RbSITc

99

Gregorius episcopus¹ servus servorum Dei Secundino episcopo²

Inter sacra missarum solempnia, ex his que diebus certis in ecclesia hac legi ex more solent sancti evangelii³ lectiones exposui quadraginta⁴, et quarundam quidem

¹ Greg. ep. *AdMgMqPfTcVmVo; Ep. Greg. Ca; Gr. BePhSfTb

² ep- CaSfTbTcVmVo; coep- BeMgMqOaPfVp; Sec. ep. *om.* Ad

³ sol. sancti ev. *MqPfTbTc; sancti ev. sol. CaMg; sol. ev. sancti Vo

⁴ exp. quad. *CaMgPfTc; quad. solleter exp. Tb

dictata expositio assistenti plebi est recitata per notarium: quarundam⁵ vero explanationem⁶ coram populo ipse locutus sum, atque, ut loquebar, excepta⁷ est. Item. Easdem omelias eo quo⁸ dicte⁹ sunt ordine in duobus codicibus ponere curavi, et priores quidem viginti que dicte sunt, et posteriores totidem.

ID 4. 97-8]

⁵ quar- *CaPFTbTc; quor- Mg

⁶ -onem *CaMgPFTc; -ones Tb

⁷ excepta *CaMgPFTbTc; excerpta Tc²

⁸ quo *CaMgTb; quod PFTc

⁹ dicte *CaMgTbTc; fecte Pf

[100]¹

Quod dicitis neque Sardicense concilium, neque decreta alia nos² habere sanctorum patrum³ vel recipere, non facile nobis facultas credendi tribuitur, maxime cum Sardicense concilium quod penes vos in vestris regionibus actum est⁴, omnis ecclesia recipit; qua ratione conveniat⁵ ut hec sancta Constantinopoli ecclesia abiceret⁶, et, ut dictum est, non reciperet?

ID 4. 135, cf below c. 117b] +D 16 c 14

¹ in *Brant*; *om.*

AaAbAcAdBaBdBcCaCbCcDaDbEaEgFcGcHaKaLaLbLcLdLeLfLgLhLjLkLmLnMfMgMhMjMkMmMnMoMqOaObOcOdOeOfOgPaPbPcPdPfPgPhPjPkPmPnPpPqPrPsPtPuPwPxQaQbQeRaRbRfSdSeSgSgSkSITcTdTeTgVaVbVcVdVeVgVhVjVkvVmVmVoVpVqVtWaWbWcWdWeZa

² decreta alia nos *Brant*; decretalia vos *ID*

³ sanctorum patrum *Brant*; pontificum sacrorum *ID*

⁴ et *add. ID*

⁵ -iat *Brant*; -erit *ID*

⁶ ab- *Brant, ID*; ob- *Migne*

101

Agatho papa omnibus episcopis¹

Sic omnes apostolice sedis sanctiones accipiende sunt tanquam ipsius divini² Petri³ voce firmate.

ID 4.238] D 19 c 2

¹ Gesta v. synodi die iii *add. Vm (cf c 102)*

² ipsius divini *BeCaMgPFTbVo; ipse divine Oa; divina Rb; ipsius divina Tc

³ Petri *Tc; P. AdMgPfPhSfVmVp; precepta Ca; precepti BeTb; potestate Mq; patris Pt; *om.* Oa

102

Gesta quinte¹ sinodi, die iii²

Sequimur³ per omnia⁴ sanctos patres et doctores Ecclesie, Athanasium, Hilarium, Basilium, Gregorium theologium⁵ et⁶ Gregorium Nisenum⁷, Ambrosium, Augustinum, Theophilum, Iohannem Constantinopolitanum, Cirillum, Leonem, Proculum, et suscipimus omnia que de recta fide et condemnatione hereticorum exposuerunt. Suscipimus autem et alios sanctos et⁸ orthodoxos patres qui in sancta Dei ecclesia rectam fidem irreprehensibiliter usque in finem sue vite⁹ predicaverunt.
ID 4. 99]

¹ vere PtVp

² iii *BeCaOaPfTbTcVo; iiii MgPt; *no inscr.* Vm (*cf c 101*)

³ Seq. AdMgPfPtRbTbTcVm; [Jequimur Ca; Loquimur Oa

⁴ per omn. *after* patres, *but marked for moving* Tb

⁵ theologium AdCaPfTc; theologum Mg; t<h>eologum Tb

⁶ et *CaMgTbTc; *om.* Pf

⁷ Nisenum CaMgTbTc; Nazanzenum Pf

⁸ et MgPfTbTc; *om.* Ca

⁹ sue vite CaMgPf; vite sue BeOaRbTbTcVo

103

¹Ex Libro diurno². Professio³ Romani pontificis⁴

Sancta octo universalia concilia, id est⁵ Nicenum⁶, Constantinopolitanum⁷, Ephesinum primum⁸, Chalcedonense quintum et sextum; item Constantinopolitanum⁹ et¹⁰ septimum, Item¹¹ Nicenum octavum quoque constanter¹² usque ad unum apicem immutilata servare¹³, et pari honore et veneratione digna¹⁴ habere, et que¹⁵

¹ Que concilia sunt autentica *add. in mg.* Ca

² diurno *BeCaOaTbVm; divino MgPfPtTcVo; Ex – diurno *om.* Ad

³ Professio *TbTcVm; Professione BeLeMgOaPfVp; Professionum Ca; De confessione Pt

⁴ Romani pontificis *CaMgPfPtTb; pont. R. Be; Greg' pontificis LeMq; pontificis Oa; Romanorum pontificorum Tc. Prof. Rom. pont. *om.* Ad

⁵ id est Tb; .i. CaPfTc; primum Mg

⁶ secundum *add.* Mg, *om.* CaPfTbTc

⁷ Constantinopolitanum MgPfTbTc; Constantinopolis Ca. tertium *add.* Mg, *om.* CaPfTc

⁸ primum CaPfTbTc; quartum Mg

⁹ -anum CaMgPf; -ana Tb; -op' Tc

¹⁰ et CaMgTb; ? Pf; Item Tc

¹¹ Item *MgTbVm; tunc AdPf; *om.* CaTc

¹² constanter AdMgPfTb; Constantinopol' Tc; Constantinum Ca

¹³ -are *CaMgPfTb; -ire Tc

¹⁴ est *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

¹⁵ que *CaMgPfTb; quecumque Tc; quam Vo

predicaverunt¹⁶ et statuerunt omnibus modis sequi et predicare, quecunque
condempnaverunt ore et¹⁷ corde condempnare profiteor.

ID 4. 132] D 16 c 8

¹⁶ predicaverunt BeCaMqOaTcVo; preiudicaverunt MgPfTbVm

¹⁷ et *CaMgPfTc; om. Tb

104

¹De quatuor conciliis principalibus². In proemio canonum³

Canones generalium conciliorum a temporibus Constantini imperatoris
ceperunt. Inter cetera autem concilia, quatuor constat esse venerabiles sinodos, que
totam principaliter fidem complectuntur quasi⁴ quatuor evangelia, ut⁵ totidem paradisi
flumina. Harum prima⁶ Nicena sinodus CCCXVIII⁷ episcoporum Constantino augusto
imperante peracta est, in qua Ariane perfidie condempnata est blasphemia, quam de
inequalitate sancte Trinitatis idem Arius Alexandrinus presbiter asserebat.
Consubstantialem Deo Patri Deum Filium eadem sancta sinodus diffinivit. Hec
sinodus acta est temporibus Silvestri pape Romani, Macharii Iherosolimitani episcopi,
Alexandri Alexandrini⁸. De hac autem sinodo Leo papa in epistola ad Anatolium
Constantinopolitanum episcopum sic ait, Nulla sibimet de multiplicatione
congregationis sinodalia concilia blandiantur, neque CCC illis X et VIII⁹ episcopis
quantumlibet copiosior numerus sacerdotum vel comparare se audeat vel preferre,
cum tanto divinitus privilegio Nicena sit sinodus¹⁰ consecrata ut sive per pauciores
sive per plures ecclesiastica indicia¹¹ celebrentur, omni penitus auctoritate sit vacuum,
quicquid ab illorum fuerit constitutione diversum. Beatus quoque Ambrosius hoc
Nicenum concilium in libro de Trinitate his verbis in immensum¹² effert, De conciliis
id potissimum sequitur¹³ quod CCCX et VIII¹⁴ sacerdotes tanquam Abrahe lecti¹⁵

¹ Que concilia sint autentica *add in mg.* BeCaLjLkPf, *in mg and text Ad, in text* MqSfVo, Que concilia
de quatuor – canonum (*first rubr.*) Que concilia sint autentica (*second rubr.*) Vm

² conc. princ. CaMgPfTc; princ. conc. PhTb

³ De – canonum *in mg.* Ad³

⁴ quasi CaMgPfTb; *om.* Tc

⁵ ut CaMgPfTb; vel Tc

⁶ prima OaTc; i CaMgPf; una PhTb

⁷ CCCX et VIII OaPfTc; CCX et VIII CaMg; CCCXVIII Tb; CCC et XVIII Vm

⁸ episcopi *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

⁹ X et VIII CaMgPf; XVIII TcTb

¹⁰ sit sin. CaMgPfTc; sin. sit congregata vel PhTb

¹¹ indicia Pf; Tc *obscurely altered*; iudicia CaMgTb

¹² in immensum CaTbTc; inmensum MgPf

¹³ -uitur CaPf; -uimur MgTc; sequar PhTb

iudicio consona fidei virtute victores velut tropheum, toto orbe subactis perfidis extulerunt, ut mihi videatur hoc esse divinum quod eodem numero in conciliis habeamus oraculum quod in historia pietatis exemplum¹⁶.

4 L 4. 1a] D 15 c 1 begins so, but is widely var.

¹⁴ X et VIII CaPf; XVIII MgTb; et XVIII Tc

¹⁵ lecti MgPfTbTc; electi Ca

¹⁶ est *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

105

Zepherinus¹ papa² episcopis per Siciliam

Sexaginta apostoli sententias prefixerunt³ cum aliis quamplurimis episcopis et servandas censuerunt.

ID 4.107b; D 16 c 2

¹ Zepherinus *AdCaMgPfTb; Severinus Tc

² omnibus *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

³ prefixerunt *OaPfRbTbTcVo; prescripserunt Ad(*obscurely altered*)CaMg

106

Athanasius Alexandrinus Marco pape¹

Septuaginta² Niceni concilii capitula que de prefata sinodo iubente domino meo³ Alexandro decreto omnium episcoporum attuli quia⁴ sunt igne combusta optamus ut a sancte⁵ sedis ecclesie vestre auctoritate percipere per presentes legatos mereamur. Item. Presentibus nobis octoginta in memorata sinodo capitula tractata sunt, scilicet quadraginta a Grecis Greca edita lingua⁶, et quadraginta a Latinis similiter Latina edita lingua⁷; sed visum est CCCX et⁸ VIII episcopis in predicto⁹ Sancto Spiritu repletis concilio congregatis¹⁰ et maxime iam dicto Alexandro et apostolice sedis apocrisariis, ut decem capitula adunarentur aliis, atque congruis locis insererentur, et ad formam septuaginta discipulorum vel totius orbis terre linguarum

¹ *insc. in text*, BeCaOaPtQeSfWd, *with no break* AdBeLeMgMqPhQeRbSITbVoVpWc; Athan. Alex. *and no break* Pk

² *om.* Pk

³ meo *CaMgPfTb; nostro Tc

⁴ quia *CaMgPfTb; que Tc

⁵ sancte CaMgPfTb; sacre Tc

⁶ Greca ed. ling. *AdPfTbTc; ed. Greca ling. Mg; ed. ling. Greca Ca

⁷ et xl a Lat. similiter Latina ed. ling. BeTbVmVp; et xl Latinis similiter edita lingua Latina Ca; et a Latinis totidem Mg; *om.* AdPfVo; et XL a Latinis - lingua Tc

⁸ et CaMgPf; *om.* TbTc

⁹ concilio *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

septuaginta tanti¹¹ et tam excellentis concilii fierent capitula, que omnem Christianorum informarent orbem.

ID 4. 108]

¹⁰ concilio congregatis *CaMgPFTb; *om.* Tc

¹¹ tanti *MgPFTbTc; tanta Ca

107

Stephanus Liuthobio¹ Magantino episcopo, cap. xx

Viginti in ecclesia tantum² sancta Romana habentur³, sed quo neglectu⁴ reliqua defecerint⁵ ambiguum est. Arbitrantur enim⁶ plurimi ea Antiocheno inserta concilio.

ID 4. 232b] D 16 c 13

¹ Liuthobio BdBeMqPfPhSeVo; Luitumbio Ad; Leutherio CaTcVm; Liutobio (*corr. fr.* -oio) Mg; papa Leutobio Pt; Liutheberto Tb

² in eccl. tantum CaMgPFTc; tantum in eccl. SITb

³ capitula *add.* Tc, *om.* *CaMgPFTb

⁴ neglectu *CaMgPFTb; defectu Tc

⁵ -erint *CaMgPf; -erunt TbTc

⁶ enim *MqRbTbTcVm; *om.* AdBeCaMgPfVo

108

[Idem]¹

Secunda² sinodus CL patrum sub³ Theodosio seniore Constantinopoli⁴ congregata est, que Macedonium Spiritum sanctum Deum esse negantem condempnans⁵ consubstantialem Patri et Filio⁶ Spiritum sanctum demonstravit⁷, dans⁸ simboli formam quam tota Grecorum et Latinorum confessio⁹ in ecclesiis predicat. Hec sinodus acta est temporibus Damasi pape Romani, Cirilli Ierosolimitani episcopi¹⁰, Nectarii¹¹ Constantinopolitani.

4 L 4. 1b] D 15 c 1 med. to predicat

¹ Idem Tc; Stephanus Be; *om.* AdCaMgPfPtTbVm(*no break*)VoVp

² Sancta MqRb

³ *om.* Ph

⁴ -oli Tc; -ol' AdCaPf; -olit' Mg; -olim Tb

⁵ neg. con. CaMgPFTc; con. neg. Tb

⁶ et Filio CaMgPFTc; Filium et Tb

⁷ esse *add.* Tc, esse Deum *add.* Mg, *om.* CaPFTb

⁸ latius *add.* Tc, *om.* CaMgPFTb

⁹ *corr. fr.* concessio Ca²

¹⁰ et *add.* Tc, *om.* CaMgPFTb

¹¹ Nectarii CaMqPFTbTc; Nestorii MgRb

109*[Idem]*¹

Tertia sinodus Ephesina² prima CC episcoporum sub iuniore Theodosio augusto edita est, que Nestorium duas personas in Christo asserentem iusto anathemate condempnavit, ostendens manere in duabus naturis unam Domini nostri Iesu Christi personam. Hec sinodus acta est temporibus Celestini pape Romani, Iuvenalis Constantinopolitani episcopi³, Cirilli Alexandrini.

4 L 4. 1c] D 15 c 1 med. to personam

¹ Idem Tc; om. AdBeCaMgPpTbVmVoVp

² -sina CaMgPpTb; -siana Tc

³ et add. Tc, om. CaMgPpTb

110*[Idem]*¹

Quarta sinodus Chalcedonensis DC² et XXX sacerdotum sub Martino³ principe habita est. In qua Eutichen Constantinopolitanum abbatem⁴ Verbi Dei et carnis unam naturam pronuntiantem et eius defensorem Dioscorum quondam Alexandrinum episcopum, et ipsum rursus. Nestorium cum reliquis hereticis, una patrum sententia predampnavit, predicans eadem sinodus Christum Deum sic natum de Virgine ut in eo substantie et⁵ divine et humane confiteamur naturam. Hec sinodus acta est temporibus Leonis pape Romani, Iuvenalis Ierosolimitani episcopi⁶, Anatholii Constantinopolitani⁷. He sunt quatuor⁸ sinodi principales fidei naturam⁹ plenissime continentes, sed et si que sunt concilia que sancti patres Spiritu Dei pleni sanxerunt, post istorum quatuor auctoritatem omni manent¹⁰ stabilita vigore.

4 L 4. 1d] D 15 c 1 med. to confiteamur naturam

¹ Idem Tc; om. AdBeCaMgPpTbVmVo

² DC] CC Vp

³ Martino MgPpTbTc; Martiniano Ca

⁴ abbatem CaMgPpTb; *erased in* Tc

⁵ et PpTb; om. CaMgTc

⁶ et add. Tc, om. CaMgPpTb

⁷ episcopi add. Ca, om. MgPpTbTc

⁸ sunt quatuor CaMgPpTc; quatuor sunt Tb

⁹ naturam CaMgPpTb; doctrinam Tc

¹⁰ -ent CaMgPpTb; -eant Tc

111*Beda de temporibus, cap. dcxxxviii¹*

Quinta Constantinopolim² temporibus Iulii pape sub Iustiniano principe contra Theodorum et omnes hereticos.

ID 4.125 pt.] D 16 c 9 end

¹ dcxxxviii AdBdBeCaMgPhVm; de xxxviii MqSl; de Pf; dcxxxvii Pt; dcxxxviii Tc; dcxxxiii SeWc; dcxxxv Tb; de.c.xxxviii Vo

² -olim CaMgPf; -oli BeTbTcVm

112*Beda de temporibus¹*

Sinodus Aquileie facta ob imperitiam fidei quintum universale concilium suscipere diffidit², donec salutaribus beati pape Sergii monitis instructa, et ipsa huic cum ceteris Christi ecclesiis annuere consentit.³

ID 4.119]

¹ Beda de temporibus MqSeSfTb; Beda de temporibus cap. dcxxxviii *repeated from c 111* Ad; Beda in eodem Be; Item de eodem Ca; *om.* MgPt; Idem Pf; Item Sl; Idem in eodem TcVmWc

² -idit *CaMgPfTc; -init Tb

³ -entit *PfPhQeTbVm; -ensit BeCaMgSITcVo

113*Beda de temporibus, cap. dcxxxviii¹*

Sexta sinodus universalis Constantinopoli² celebrata est et Greco sermone conscripta temporibus pape Agathonis, exequente ac³ residente piissimo⁴ principe Constantino intra palatium suum, simulque legatis apostolice sedis et episcopis CL residentibus.

ID 4.125a] D 16 c 9a

¹ Beda de temporibus cap. dcxxxviii (de xxxviii Mq, de.c.xxx.viii Vo) BeCaMgMqQeSeSITbVo; Beda de temp. Ad; De temp. prefato cap. Pf; Beda libro Pt; Idem in eodem cap. dcxxxviii (viii *om.* Tc) TcVmWc

² -oli *BePfTbTc; -olim CaMg

³ ac *CaMgPfTb; et Tc

⁴ et clementissimo *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

114¹*Ex Libro pontificali*²

Leo³ iunior⁴ suscepit sanctam sextam sinodum⁵ que per Dei providentiam nuper⁶ regia urbe celebrata est Greco eloquio scripta, exequente ac residente piissimo ac⁷ clementissimo magno⁸ principe Constantino.

ID 4.124b]

¹ after c 116 VmWd

² pontificali *AdCaMgPfTbVo; pontificum Tc

³ Nec Oa

⁴ minor SI

⁵ sext. sin. *CaMgPfTc; sin. sext. Tb

⁶ in add. Tc, om. CaMgPfTb

⁷ ac *TbTc; et CaMgPf

⁸ magno *CaMgPfTc; om. Tb

115*In prologo historie Anastasii bibliothecarii Romane*¹ ecclesie

Sufficere arbitror ad preconium Theophanii chronographi², quod a sede approbatus sit apostolica³, quando scilicet vicarii eius una cum CCCL patribus in Nicena urbe secundo convenientes universalem sinodum celebrarunt. Siquidem et⁴ laus eius in eodem septimo sancto concilio reperitur.

ID 4.129]

¹ om. Be

² -graphi *MgPfTbTc; -fragi Ca

³ approb. sit apost. *BeOaTcVm; approbatus apost. AdCaMgRbVoVp; approbatur apost. Pf; approb. apost. sit SfTb

⁴ et *CaMgOaTbTc; om. Pf

116*Adriani pape*¹ ad Carolum, cap. xxv²

Ipsam septimam sinodum suscepimus, nam si eam minime recepissemus, ad suum pristinum vomitum erroris fuissent reversi Greci, qui pro tot³ millibus animarum Christianorum interitu habemus reddere rationem.

ID 4.128]

¹ Adriani pape AdCaMgOaSf; Adrianus papa BePfTcVmVo; Arriani pape PhTb

² xxv AdMgPfTbTc; xv Ca

³ pro tot *MgPfTbTc; propter Ca

117

Sexta synodus, cap. ii¹

Confirmamus sanctorum patrum canones et sinodos, id est Nicenam, Antiochenam, Neocesariensem², Grangrensem, Antiochenam, Laodicensem, Constantinopolim³, Ephesinam, Chalcedonensem, Sardicensem⁴ et Carthaginensem, et opuscula Theodosii Alexandrini⁵ episcopi, et Dionisii Alexandrini episcopi et⁶ martiris, et Gregorii thaumasturgi Neocesariensis episcopi⁷, Athanasii Alexandrini episcopi⁸, Basilii Cesarie Cappadociae episcopi, Gregorii Niseni⁹ episcopi, Gregorii theologi¹⁰, Amphilocii Biconiensis¹¹ episcopi, Timothei Alexandrini episcopi, Cirilli Alexandrini episcopi, Germani Constantinopolitani episcopi, Cipriani Carthaginensis episcopi et sinodum suam.

ID 4.134] D 16 c 7b

Nicholas¹² Photio

Quod dicitis neque Sardicense concilium neque decretalia vos¹³ habere pontificum¹⁴ sanctorum vel recipere, non facile nobis facultas credendi tribuitur¹⁵, maxime cum Sardicense concilium quod penes vos in vestris regionibus actum est et omnis ecclesia recipit, qua ratione convenerit ut hec sancta Constantinopolitana ecclesia abiceret¹⁶ et¹⁷, ut dictum est, non retineret?

ID 4.135; cf above, 2.100] +D 16 c 14

¹ ii MgOaPfTbTc; i Ad; Sexta – ii *om.* Vo

² Neoces- *CaPfTbTc; Necces- Mg

³ pol' MgPfTbTc; -polim Ca

⁴ -icensem *MgPfTc; -iensem Ca; -iocensem Tb

⁵ Alex. *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁶ Dion. Al. ep. et CaPfTc; *om.* Mg

⁷ *corr. fr.* ep. Neoc. Ca²

⁸ et Dionisii Alex. - Alex. episcopi *om.* Tb, *in* Ca(Mg)PfTc; martiris et Gregorii thaum. – episcopi *in* mg. Mq²

⁹ Niseni *CaMgPfTb; Miseni Tc

¹⁰ -ogi *CaPf; -ogii MgTb; -ogi episcopi Tc

¹¹ Biconiensis CaMgPfVo; Bichonensis Oa; Biconensis Tb; Hiconiensis Tc

¹² Nich. *AdBdCaMgOaQeTbTcWc; Nichil MqPfVm. AdBdCaLeMgMqOaPfPhQeSfTbVmWc *with no break*; Nici *with no break* Wd. RbSIVoVp *have neither break nor insc.*

¹³ vos *CaMgTc; nos OaPfPhQeSfTbVo

¹⁴ nostrorum *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

¹⁵ fac. cred. trib. *CaMgPfTb; cred. trib. fac. Tc

¹⁶ abiceret *CaMgPfTb; reciperet Tc

¹⁷ *add.* Tc²

118

Quod in ecclesiasticis iudiciis auctoritas canonum¹ et decreta Romanorum pontificum preferenda sint² dictis Augustini, Ieronimi³ et aliorum⁴. Leo IV episcopis Britannie⁵

De libellis et commentariis aliorum non convenit aliquos iudicare et sanctorum conciliorum canones relinquere vel decretalium regulas, id est que habentur apud nos simul cum canone, in illis⁶ et quibus in⁷ omnibus ecclesiasticis utimur iudiciis, id est, apostolorum, Nicenorum, Anciranorum, Neocesariensium, Grangrensi-um, Antiocensium, Laodicensium, Calcedonensium, Sardicensium⁸, Carthaginensium, Affricensium, et cum illis regule presulum Romanorum Silvestri, Sirici, Innocentii, Zosimi, Celestini, Leonis, Gelasii, Hilarii, Simachi, Simplicii, Ormisde et Gregorii iunioris. Isti omnino sunt et⁹ per quos iudicant episcopi, et per quos episcopi simul et clerici iudicantur. Nam si tale emer-erit vel contingerit inusitatum negotium quod minime possit¹⁰ per istos finiri, tunc si¹¹ illorum quorum meministis dicta¹² Ieronimi, Augustini, Ysidori, vel ceterorum similiter sanctorum doctorum¹³ similium¹⁴ reperta fuerint, magnanimiter sunt retinenda ac promulganda, vel ad apostolicam sedem referatur de talibus. Quam ob causam luculentius et magna voce pronuntiare non timeo quia qui illa que diximus sanctorum patrum statuta¹⁵, que apud nos canones pretitulantur, sive sit episcopus, sive¹⁶ clericus, vel¹⁷ laicus indifferenter¹⁸ receperit¹⁹, ipse convincitur nec catholicam et apostolicam fidem nec sancta vera Christi quatuor evangelia utiliter et efficaciter ad effectum suum retinere vel credere.

ID 4.72] D 20 c 1

¹ auct. can. AdBeCaCcMgPfTbTc; can. auct. FcOe

² sint BeCaTc; sunt AdFcMgOePfTb

³ Aug. Ier. CaCcFcMgOePfTb; Ier. Aug. Tc

⁴ *Rubric in text here CaMgPfPh, as distinct cap. 117A CcFcOeTb, in mg. AdBeObTc, as end of c 117 MqOdSIVoWc, om. PkPtRbSfVmVp*

⁵ Leo – Brit. om. Ad; Leo papa episcopis Britannie lxii Pt

⁶ can. in illis *CaPfTbTc; illis in can. Mg

⁷ in *MgTc; om. CaPfTb

⁸ Calc. Sard. CaMgTb; Sard. Calc. PfTc;

⁹ et*CaMgPfTb; om. Tc

¹⁰ minime possit *CaMgPfTb; non queat Tc

¹¹ si *Tb; om. CaMgPfTc

¹² quor. mem. dicta *CaMgPfTc; dicta quor. mem. Tb

¹³ sim sanct. doct. CaMgPf; sim. doct. sanct. Tb; sanct. sim. doct. Tc

¹⁴ si *add.* CaMgTc, om. *PfTb

¹⁵ statuta *CaMgPfTb; instituta Tc

¹⁶ sive *MgTbTc; sive sit Ca; vel Pf

¹⁷ vel MgPfTb; sive sit Ca; sive Tc

¹⁸ non *add.* Tc, om. CaMgPfTb

¹⁹ et *add.* Mg, om. *CaPfTbTc

119*Augustinus ad Ieronimum, epistola viii¹*

Ego solis eis scripturarum libris qui iam canonici² appellantur didici hunc timorem honoremque referre, ut nullum eorum auctorem scribendo errasse aliquid firmissime credam. Aut si aliquid in eis³ offendero quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam vel mendosum esse codicem, vel non esse assecutum interpretem quod dictum est, vel minime intellexisse non ambigam. Alios autem ita lego, ut quantalibet⁴ sanctitate doctrinaque polleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia⁵ mihi vel per illos auctores et canonicas vel probabiles rationes, quod a vero non abhorreat persuadere⁶ potuerunt.

ID 4.74] D 9 c 5

¹ lxiii add. Pt

² -ici *MgPftbTc; -icis Ca

³ al. in eis CaMgPftb; in eis al. Tc

⁴ quantalibet *CaMgTbTc; quantumlibet Pf

⁵ sed quia *AdBeCaTcVp; scilicet quia PftbVmVo; si qua Mg

⁶ non add. Rb

120*Augustinus in¹ prologo libri III² de Trinitate*

Noli³ meis litteris quasi scripturis canonicis inservire, sed in illis et quod non credebas cum inveneris, incunctanter crede. In istis autem et quod certum⁴ non habebas nisi certum intellexeris, noli firme retinere⁵.

ID 4.71] D 9 c 3

¹ libro add. and canc. Ca

² III Vo

³ corr. fr. Soli Ca

⁴ et add. Ca, om. *MgPftbTc

⁵ retinere AdBeMgOaPfRbTbVmVo; tenere CaTcVp

121*Epistola prima Augustini¹ ad Ieronimum*

Mihi² videtur exitiosissime credi aliquid in sacris libris esse mendacium, id est eos homines per quos nobis illa scriptura ministrata est atque conscripta, aliquid in

¹ (Ex add. Pt) Epistola prima (prioris Vo) Aug. *(but as inscr. to ID 4.215)AdCaMgPtTbTcVmVo; Eiusdem epistola Pf; Epistola una. Augustinus ad Ier. Sf

² Nichil Pk

suis libris fuisse mentitos³. Alia questio est utrum scriptorem sacrarum scripturarum mentiri oportuerit, immo non alia sed nulla questio est.

ID 4.216a]

³ fuisse ment. *CaMgOaTbTc; ment. fuisse Pf; ideo (*for id est*) – esse mentitos *in mg.* Vo²

122

[Que concilia sunt respuenda, et que scripta¹ apocripha]². Ex Libro pontificum³

Sergii pape temporibus, Iustinianus⁴ imperator⁵ concilium⁶ in regia urbe fieri iussit. In quo et legati sedis apostolice convenerunt⁷, et decepti subscripserunt⁸. Compellebat⁹ autem et ipsum subscribere sed nullatenus acquievit, pro eo quod quedam capitula extra ritum ecclesiasticum fuerant in eis annexa.

ID 4.79a]

¹ que scr.] scripta sunt Ad; que scripta sint Mq

² Que conc. sunt (sint Sf) - apocripha PfSf; *in mg.* AdBeLh²; *as end of c 121* Mq; *om.* Mg(*cf c 123*)OaPtTbTcVmVoVp; Que sunt respuenda et que scripta sunt apocripha *in mg.* Ca

³ -ali PtVp

⁴ *corr. fr.* Iustianus CaMg

⁵ Iust. imp. *CaMgTbTc; imp. Iust. Pf

⁶ concilium *BeCa²MgPfTb; *om.* CaTc; *superscr. after urbe* Tc²

⁷ coven- Pf

⁸ *corr. fr.* consc- Ca²

⁹ -ebat *BeMgPfTbVo; -ebant CaTc

123

¹De notitia librorum apocriforum qui a sanctis patribus² dampnati sunt eterna dampnatione³

⁴Ariminensem⁵ sinodum a Constantino cesare Constantini filio congregatam, mediante Tauro prefecto, extunc⁶ et in eternum confitemur esse dampnatam⁷. Item. Itinerarium nomine Petri apostoli quod appellatur sancti Clementis libri⁸ octo apocriphi⁹. Actus nomine Andree apostoli apocriphi¹⁰. Actus nomine Thome apostoli

¹ De apocrifis. *in mg.* Pf, Que concilia sint respuenda et que scripta sint apocripha *in mg.* Mg

² patribus *AdMqPfTbTcVm; *om.* CaMg

³ eterna dampnatione *AdCaMgTbTcVmVo; *om.* BeMqPf.Wc. De – dampn. *in mg.* Lh². De notitia apocriforum librorum Pt. *No rubric* Ph

⁴ *Rb text adds at beginning:* Ceterum que ab hereticis vel scismaticis scripta vel predicata sunt nullatenus recipit sancta et apostolica Romana ecclesia. [Je quibus pauca que ad memoriam venerint, et a catholicis vitanda sunt credimus esse subdenda. In primis

⁵ Arim- *BeCaMgPfTbVm; Primi- Vq; Erim- Tc

⁶ et nunc *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁷ conf. ess damp. *CaMgPfTc; damp. esse conf. Tb

⁸ libri *CaMgTbTc; librorum Pf

⁹ -cryphi *CaMgTbTc; -cryphum Pf

apocriphi. Actus nomine Petri apostoli apocriphi. Actus nomine Philippi apostoli¹¹
 apocriphi. Evangelia Thadei nomine apocripha. Evangelia nomine Barnabe apostoli¹²
 apocripha. Evangelia¹³ Thome apostoli quibus Manichei utuntur apocripha.¹⁴
 Evangelia nomine Bartholomei apostoli apocripha. Evangelia nomine Andree apostoli
 apocripha. Evangelia que falsavit Lucianus apocripha. Evangelia que falsavit Ycius,
 apocripha¹⁵. Liber de infantia Salvatoris apocriphus. Liber de nativitate Salvatoris et¹⁶
 de sancta Maria, vel de¹⁷ obstetrice Salvatoris apocriphus. Liber qui appellatur
 Pastoris¹⁸ apocriphus. Libri omnes quos fecit Leutius¹⁹ discipulus diaboli apocriphi.
 Liber qui appellatur fundamentum apocriphus²⁰. Liber qui appellatur thesaurus,
 apocriphus. Liber qui est de filiabus Ade vel²¹ Genesis apocriphus. Centimetrum de
 Christo Virgilianis²² compaginatum versibus²³ apocriphum. Liber qui appellatur
 Actus Thecle et Pauli apocriphus. Liber qui appellatur Nepotis apocriphus. Liber
 proverbiorum ab hereticis conscriptus et sancti Sixti nomine signatus, apocriphus.
 Revelatio que appellatur Pauli apocripha. Revelatio que appellatur Thome apostoli²⁴
 apocripha. Revelatio que appellatur Stephani apocripha. Liber qui appellatur Transitus
 sancte Marie apocriphus. Liber qui appellatur²⁵ penitentia Adam²⁶ apocriphus. Liber
 Diogie nomine²⁷ gigantis, qui post diluvium cum dracone ab hereticis pugnasse
 perhibetur, apocriphus²⁸. Liber qui appellatur Testamentum Iob apocriphus. Liber qui
 appellatur penitentia Origenis apocriphus. Liber qui appellatur penitentia Cipriani
 apocriphus²⁹. Liber qui appellatur³⁰ Iamne et Mambre apocriphus. Liber qui

¹⁰ -iphi MgPfTc; apoc' Ca; -iphum Tb

¹¹ Phil. ap. *CaMgTc; ap. Phil. Pf; Phil. Tb

¹² nom. Barn. ap. CaPfTbTc; Barn. ap. nom. Mg

¹³ nomine *add.* CaMfMgMhMjMkMmPtRaTb, *om.* *PfTc

¹⁴ (apoc. quibus man. utuntur Mk) Evangelia nomine Petri apostoli apocripha *add.* Mg, *om.*

*BeCaMfMhMjMkMmMoPfPtRaTbTcVo. Evangelia nomine Barnabe – utuntur apocr. *om.* Oa.

¹⁵ Evan. que fals. Yc. apoc. *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁶ et CaMgPf; apoc' . Liber Tb; ap' Tc

¹⁷ vel de CaMgPf; et de Tb; et Tc

¹⁸ Pastoris *CaMgPfTb; De pastore Tc

¹⁹ Leutius *CaPfTc; Leuticius Mg; Lucius Tb

²⁰ Lib. qui app. fund. ap. *here* *CaMgPfTb; *before the Acts of Thecla and Paul in* Tc

²¹ Adel *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

²² Virgilianis *CaMgTc; virginalibus Pf; virginalis Tb

²³ comp. vers. *CaMgPfTb; vers. comp. Tc

²⁴ apostoli CaMgPfTc; *om.* Tb

²⁵ appellatur *CaTbTc; vocatur Pf; appellantur Mg

²⁶ Adam *CaMgPfTc; Ade Tb

²⁷ Diogie nomine CaMgPf; Diogenoie Tc

²⁸ apoc. *CaMgPfTb; *om.* Tc

²⁹ Liber qui appellatur penitentiam Oriensis – Cipriani apoc. *in mg.* Mq²

³⁰ penitentia *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

appellatur Sors apostolorum apocriphus. Liber Iusan³¹ apocriphus. Canonum liber³² apostolorum apocriphus³³. Liber³⁴ Physiologus ab hereticis conscriptus et beati Ambrosii nomine presignatus³⁵ apocriphus³⁶. Historia Eusebii Pamphili apocripha. Opuscula Tertulliani³⁷ sive Africani apocripha. Opuscula Postumiani³⁸ et Galli apocripha. Opuscula Montani et Priscille et Maximille apocripha. Omnia opuscula³⁹ Fausti⁴⁰ Manichei apocripha. Opuscula alterius Clementis⁴¹ Alexandrini apocripha. Opuscula Cassiani presbiteri Galliarum apocripha⁴². Opuscula Victorini Pictavensis apocripha. Opuscula Fausti Reginensis Galliarum apocripha.⁴³ Opuscula Frumentii⁴⁴ apocripha⁴⁵. Epistola Iesus ad Abagarum⁴⁶ apocripha.⁴⁷ Passio Cirici et Iulitte apocripha. Passio Georgii⁴⁸ apocripha. Scripta que appellantur⁴⁹ Salomonis contradictio⁵⁰ apocripha. Philacteria omnia que non ab angelo ut illi confingunt sed magis a demone conscripta sunt apocripha.

Hec et his⁵¹ similia que Simon Magus, Nicolaus, Cherintus⁵², Marcion, Basilides, Ebion, Paulus etiam Samosatenus⁵³, Photinus et Bonosus qui simili errore defecerunt, Montanus quoque cum suis obscenissimis sequacibus Apollinaris, Valentinus sive Manicheus, Faustus, Sabellius, Arius, Macedonius, Eunomius, Novatus⁵⁴, Sabbatius⁵⁵, Calixtus, Donatus, et Eustachius, Iubianus⁵⁶, Pelagius,

³¹ Iusan TcPt; Iusa apostoli MgRa

³² Can. liber Tc; Liber canones DbMgRa; Liber canonum MkMmMoRaVm *Brant*

³³ Liber Iusan (Susannae *Migne*) - apost. apoc. *MgMoRamg.TcBrant; Liber Iusan apoc. *before* Historia Eusebii *below* Pt; *om.* BeCaDbLgObOdOeOfPfSgSITbVaVo

³⁴ qui appellatur *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

³⁵ presign- *CaMgPfTb; sign- Tc

³⁶ Liber Lusan *add.* Oe

³⁷ Tertulliani CaMgTbTc; Tertullinii Pf

³⁸ Postumiani * MgPfTbTc²; Postulamiani Ca

³⁹ Omnia op. *CaMgPfTc; Op. omnia Tb

⁴⁰ et *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

⁴¹ alt. Clem. *CaMgPfTc; Clem. alt. Tb

⁴² Opus. Frumentii ap. *here* Tb

⁴³ Op. Victorini - Galliarum apoc. *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁴⁴ Frum- *CaMgPfTb; Furm- Tc

⁴⁵ op. Fr. ap. *after Cassian above* Tb

⁴⁶ Abagarum CaMg; Gabarum Be; Agabarum PfTc; Abgarum TbVo; et Abagari ad Ihesum *add.* Vo

⁴⁷ Epistola Abagari ad Iesum apoc. *add.* MfMgMhMoRaTc; *om.*

*BeCaLgMjMkMmObOdOeOfPfPtSITbWc

⁴⁸ martiris *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

⁴⁹ Scripta que appellantur CaMgPfTc; Scriptura que appellatur Tb

⁵⁰ contradictio *CaMgPfTc; conductio Tb

⁵¹ his *CaPfTbTc; illis Mg

⁵² Cherintus *CaMgPfTb; Corinthus Tc

⁵³ -satenus MgPfTb; -satanus Ca; -saheus Tc

⁵⁴ -atus *CaMgPfTb; -atius Tc

⁵⁵ Sabbatius MgPf; Sabacius Ca; Sabastius Tb; Sabatheius Tc

⁵⁶ Iubianus BeCaTb; Nibinianus Mg; Iulianus Pf; Nubianus SIVo; Iovinianus Tc

Iulianus et Laciensis Celestinus⁵⁷, Maximianus, Priscillianus⁵⁸ ab Hispania, Lampedius⁵⁹, Dioscorus, Euticius⁶⁰, Petrus⁶¹ et alius Petrus, e quibus unus Alexandriam, alius Antiochiam maculavit, Achatius Constantinopolitanus cum consortibus⁶² suis, nec non et omnes hereses quas ipsi eorumque discipuli sive⁶³ schismatici docuerunt vel conscripserunt, quorum nomina minime retinemus, non solum repudiata, verum etiam⁶⁴ ab⁶⁵ omni⁶⁶ catholica et⁶⁷ Romana ecclesia eliminata, atque cum suis auctoribus auctorumque⁶⁸ sequacibus sub anathematis indissolubili vinculo in eternum confitemur esse dampnata⁶⁹.

ID 4.65] +D 15 c 3 med, Palea

⁵⁷ et *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc

⁵⁸ -lianus *TbTc; -lanus CaMgPf

⁵⁹ -edius *CaMgPfTc; -ideus Tb

⁶⁰ -icius *CaMgPfTc; -ius Tb

⁶¹ Petrus *CaMgPfTc; *om.* Tb

⁶² consort- *CaMgTbTc; sort- Pf

⁶³ sive *CaMgPfTb; atque Tc

⁶⁴ verum etiam *PfTbTc; sed CaMg

⁶⁵ ab *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁶⁶ etiam *add.* CaMg, *om.* *PfTbTc

⁶⁷ et MgPfTbTc; *om.* *Ca

⁶⁸ auct- auct- *CaMgPfTc; act- act- Tb

⁶⁹ dampnata *CaMgPfTb; dampnanda Tc

124

Leo IX¹ contra epistolam Nicete² abbatis de monasterio Studii³

Clementis librum⁴, id est Petri apostoli⁵ Itinerarium et canones apostolorum numerarunt⁶ sancti patres inter apocripha, exceptis capitulis quinquaginta que decreverunt regulis orthodoxie adiungenda.

ID 4.105] D 16 c 3

¹ IX *AdBeCaMgPfTbVm; II TcVo

² Nicete *AdBeCaMg²PfTbVm; Niceni Tc; Nicene Mg

³ de monasterio Studii AdCaMgPfVm; *om.* Tb; de monasterii studio Tc

⁴ Clem. lib. *AdCaMgPfTb; Clem. pape lib. Cc; Lib. Clem. Tc

⁵ apostoli *CcMgPfTbTc; *om.* Ca

⁶ numerarunt *CaMgMqRbTb; nunciarunt (vel numeraverunt *ss*) Ad; numerant Be; numeraverunt Mq²PfTcVo; numeravere Vp

125

¹*Sexta sinodus*,² *cap. ii*

Placuit huic sancte sinodo ut³ amodo confirmata et rata sint canonum apostolorum LXXXV capitula.

ID 4.106] D 16 c 4a

*Epistola Isidori in capite canonum*⁴

Isidorus mercator⁵ servus Christi, lectori⁶ conservo suo. Propter eorum auctoritatem⁷ ceteris conciliis⁸ preposuimus canones qui dicuntur apostolorum, licet a quibusdam apocriphi dicantur, quoniam populares eos⁹ recipiunt, et sancti patres eorum sententias sinodali auctoritate roboraverunt, et inter canonicas posuerunt constitutiones. Item. Primus ordo, ut predictum est, de celebrando concilio insertus habetur, et postmodum canonum apostolorum¹⁰, ac primorum apostolicorum¹¹, id est a sancto¹² Clemente usque ad sanctum Silvestrum, decretorum atque diversorum conciliorum breviarium interpolatum¹³ sequens ordinem suum.

ID 4.107] D 16 c 4b

¹ Continues without break from c 124 AdCaLeMqPfSeVmVp(no insc.)Wd

² synodo add. Vo

³ ut *EgMgPfTbTc; aut Ca

⁴ Ep. (om. Le) - can. om. Se; in text, but run on from c 125a AdLeMqSIVmVoWcWd

⁵ mercator AdBeCaCcEg(later canc.) MgSeTbVmVoWc; peccator Pf; vel peccator ss Se; om. Tc

⁶ proprium add superscr. Tc

⁷ auctoritatem *BeTbVmVp; infirmitatem AdCaCcMqPfSIVoWc; infirmitatem vel auctoritatem (vel auct. ss Ld) LdMg; firmitatem Tc

⁸ conc- *CaMgPfTc; cons- Tb

⁹ populares eos CaMgPf(vel plures add. ss.)Tb; eos plures Tc

¹⁰ apostolorum *Ad(over erasure and repeated in mg.)MgPfTbTc; om. Ca

¹¹ -olicorum *PfTc; -olorum CaMgTb; ac prim. ap. om. Rb

¹² Rb ends

¹³ -atum CaMgPfTb; -atur Tc

126

*Adrianus*¹ *papa ad Carolum, cap. xvii*²

Vite patrum sine probabilibus auctoribus³ minime in ecclesia legantur. Nam⁴ ab orthodoxis⁵ titulate⁶ et⁷ suscipiuntur et leguntur. Magis enim passiones sanctorum⁸

¹ Arrianus PhSfTb

² xvii AdCaMgPfTbTc; xviii Vm; cap. xvii om. Vo

³ auctoribus *AdBeCaMgPfSeVo²; actoribus Oa; auctoritatibus TbTc; auctores Vo

⁴ et ille add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁵ patribus add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁶ -late *MgPfTbTc; -lete Ca

martirum sacri canones censent ut liceat eas etiam in ecclesia legi cum anniversarii dies eorum celebrantur.

ID 4.141]

⁷ et *CaMgPfTc; om. Tb

⁸ sanctorum *CaMgPfTb; om. Tc

127

Augustinus contra Faustum, libro II, cap. ii

Legunt scripturas apocriphas Manichei, nescio¹ quibus sutoribus² fabularum sub apostolorum nomine scriptas, ut que suorum scriptorum temporibus in auctoritate sancte ecclesie recipi mererentur, si sancti homines et iusti et docti, qui tunc in hac vita erant et³ examinare⁴ talia poterant, eos vera locutos esse⁵ cognoscerent⁶. Ibi tamen legunt apostolum⁷ Thomam, cum esset in quodam⁸ nuptiarum convivio peregrinus et prorsus incognitus, a quodam ministro palma percussus⁹, imprecatum fuisse homini continuam sevamque vindictam. Nam cum egressus fuisset¹⁰ ad fontem ut inde aquam convivantibus ministraret, eum leo rugiens interemit, manumque eius qua caput apostoli levi ictu percusserat, a corpore evulsam¹¹, secundum vocem eiusdem apostoli id optantis atque imprecantis, canis intulit mensis¹² in quibus ipse discumbebat apostolus.

ID 4.151a]

¹ a *add.* AdCaMg, om. *OaPfTbTc

² sutoribus *AdBeCaOaPfPhQeSITb; scriptoribus MgTcVp; autoribus Vm; *corr. fr.* factoribus to ficatoribus Vo

³ et *CaMgTb; om. PfTc

⁴ -are *CaMgTc; -ari PfTb

⁵ esse *CaMgPfTc; om. Tb

⁶ *obscurely corr.* Pf

⁷ apost. *CaMgPfTc; om. Tb

⁸ in quodam *CaMgPfTc; om. Tb

⁹ et *add.* Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁰ fuisset *CaMgPfTb; esset Tc

¹¹ evul- CaPfTbTc; avul- Mg

¹² int. mens. *AdCaMgOaTb; mens. int. PfTc

128

Item¹, cap. iii²

Quod beata Maria patrem habuerit³ ex tribu Levi sacerdotem⁴ quemdam⁵
nomine Ioachim canonicum non est.

ID 4.151b]

¹ Item *AdCaMgPfTb; Augustinus Ea; Idem Tc

² cap. iiiii *AdPfTbTcVm(*treating insc. as text run on from c 127*)VoWd; cap. secundo CaMg; om. Ea

³ -uerit *CaMgPfTc; -uit Tb

⁴ -otem *MgPfTbTc; -otum Ca

⁵ hominem *add.* Ca, *om.* *AdEaMgOaPfTbTc

129

Ieronimus¹ ad Letam², De institutione filie³

Caveat omnia apocripha et si quando ea⁴ non ad dogmatum veritatem sed ad
signorum reverentiam legere voluerit, sciat non eorum esse quorum titulis⁵
prenotantur⁶, multaque in his admixta vitiosa et grandis esse prudentie aurum in luto
querere.

ID 4.155]

¹ Gr' Pt

² Letam *AdBeCaMgPfTbVm; Oletam Sf; Athletam Tc; Aletam Vo

³ filiorum Pt. Ieronimus *only* Ea

⁴ ea *CaMgTbTc; *om.* Pf

⁵ -ulis PfTbVmVo; -uli AdBeMgTc; -ulus Ca

⁶ -antur *MgPfTbTc; -atur Ca

130

*[Quod episcopi non debeant legere libros gentilium¹].² Concilium IIII Cartaginense,
cap. ix³*

Episcopus⁴ gentilium libros non legat hereticorum, autem⁵ pro necessitate et⁶
tempore.

ID 4.160] D 37 c 1

¹ leg. lib. gent. (gentium Vm) BePfVm; lib. gent. leg. AdMgSfTc; gent. lib. leg. Ca; lib. leg. gent. Mq

² *in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text* MqSfVm; Quod episcopus non debeat legere libro gentilium Ea (*no inscr.*); Non debere gentilium episcopos legere libros Vo; *om.* OaPtTbVp

³ ix LeOaTbVm; ii AdCaTcVo; xx Be; ??Pf; viii Mg; xi Sf

⁴ Christus Lc

⁵ autem *BeEaMgTbTc; aut AdCaLeOaVmVo; nisi Pf

⁶ et *AdEaPfTbVmVo; aut pro BeCcTc; aut MgOa; vel pro Ca

131

¹*Ieronimus ad Damasum*², *De prodigo filio*³

Sacerdotes Dei omissis evangelii et prophetis videmus comedias legere, amatoria bucolicorum versuum verba cantare, tenere Virgilium, et id quod in⁴ pueris necessitatis est, crimen in se facere voluptatis.

ID 4.162] D 37 c 2

¹ De eadem re *add.* Vo

² Ier. ad Dam. *PFTbTcVm; Ier. ad Amadum Ad; Ad Dam. Ier. CaMg; Ieron' Ea; Ad Dam. Vp

³ De prod. fil. *AdMgPFTbTcVo(*adding, either here or against the previous canon, lxxxviii*)Vp; prod. filio Be; De fil. prod. Ca; *om.* Ea

⁴ in *CaMgPFTc; *om.* Tb

132

¹*Rabanus*² *de pressuris*³ *ecclesiasticis, parte*⁴ *secunda*⁵

Legimus de beato Ieronimo, quoniam cum librum legeret Ciceronis⁶, ab angelo est correptus⁷, eo quod vir Christianus paganorum intenderet figmentis⁸.

ID 4.164] D 37 c 7

¹ De eodem *add.* Vo

² *after eccl.* Vm, *om.* Vo

³ pressuris *MgPFTbTcVm; institutionibus Ca

⁴ partibus Ad

⁵ secunda *AdBeCaMgPFTbVo(*adding xci*); prima Tc; parte sec. *om.* Vp

⁶ leg. Cic. *CaMgPFTc; Cic. leg. Tb

⁷ -eptus *CaMgPFTc; -ectus Tb

⁸ int. fig. *CaMgPFTb; fig. int. Tc

133

[Quod legendi sint¹ gentilium libri]². Beda super Regum librum II³

Turbat⁴ acumen legentium et deficere cogit, qui eos a legendis secularibus litteris omnimodis estimat prohibendos, quibus ubilibet inventa⁵ utilia, quasi sua sumere licet. Alioquin Moises et Daniel sapientia vel litteris Egiptiorum Chaldeorumque⁶ paterent eruditi, quorum⁷ tamen⁸ superstitiones simul et delicias

¹ sint BeCaMgTc; sunt Pf

² Quod – libri *in mg.* AdBeCaMgPFTc, *in text* Vo; Quod leg. sint lib. gent. *in text* Mq; Quod leg. gent. lib. sint *in text* Sf; Qui leg. gent. lib. *in text* Vm; *om.* PtTbVp

³ super Reg. lib. II *BeCaMgPFTbVo; librum Regum Ad; super lib. Reg. lib. [ii ??] Mg; super librum Reg. II, libro Tc; in libro II reg. Vm

⁴ Turbat *MgPFTbTc; Turbat Ca

⁵ sunt *add.* CaMg, *om.* *PFTbTc

⁶ non *add.* CaMg Pf²Tc, *om.* Pf

⁷ quorum *CaMgPFTb; quoniam Tc

⁸ tamen *CaPFTbTc; tantum Mg

horrebant, nec ipse magister gentium aliquot versus poetarum⁹ suis vel¹⁰ scriptis¹¹ indidisset vel dictis.

ID 4.85] D 37 c 8

⁹ poetarum *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁰ vel *CaMgPf; om. TbTc

¹¹ scriptis AdCaPfTbVo; scripturis MgTc

134

[Qua ratione¹ legendi sint²].³ Ambrosius super Lucam, libro I⁴

Legimus aliqua ne negligantur⁵; legimus ne ignoremus; legimus non ut⁶ teneamus sed ut repudiemus.

Arsenal 713 fos 136v-7] D 37 c 9

¹ ratione AdBeCaMgPfTc; ordine Vm

² leg. sint CaMgTc; leg. sunt BePf; sint leg. Sf

³ in mg. AdBeCaPfMgTc, in text MqSfVmVo; om. EaPtTbVp

⁴ Amb. sup. Luc. lib. (om. Sf) I (II Tc) AdBeCaPfSfTbTcVmVoVp; Ambrosius Ea; Lib. i Amb. sup. Luc. Mg; om. Pt

⁵ negligantur CaMgTc; legantur AdBeEaMqPfVmVo; legamus PhQeTb

⁶ non ut BeCaMgPfTb; ut non Tc

135

¹Ieronimus super Epistolam ad Titum, libro VII²

Si³ quis grammaticam artem⁴ noverit vel dialecticam ut recte loquendi rationem habeat, et inter falsa et vera diudicet⁵. Geometrica⁶ quoque et arithmetica⁷ et musica⁸ habent⁹ in¹⁰ sua scientia veritatem, sed non est scientia illa pietatis. Scientia pietatis est nosse legem¹¹, intelligere prophetas, evangelio¹² credere¹³, apostolos non ignorare.

¹ De eodem *add.* Vo

² VII AdBeCaPfPhQeTcVm; VIII MgVp; II TbSf; VI. xciiii Vo; Ieronimus (*only*) Ea. Vo³ in mg: Hoc c. habetur xxxvii di, Si quis

³ Est (Est plane veritas que non habet pietatem *ss*) Qe

⁴ gram. artem BeCaMgPfTc; artem gram. Tb

⁵ non peccat *add.* Tc, *om.* AdBeCaEaMgPfTbVm

⁶ -etrica CaPf; -etria BeMgTc; -etria Tb

⁷ arithmetica BePfTc; arimetia Mg; arimetricam Tb

⁸ -ica BeCaMgPfTc; -icam Tb

⁹ -ent BeMgPfTbTc; -eant Ca

¹⁰ se *add.* Be, *om.* AdCaMgPfTbTcVm

¹¹ legem AdBeCaEaTc; *om.* Pf; legem et Mg; legere Tb

¹² Evang. AdBePfTbTc; *om.* Mg; in Evang. Ca

¹³ credere BeCaEaMgTbTc; cedere Pf

Rabanus Maurus, Enarrationes in epistolas beati Pauli (PL cxii. 655); *Atto of Vercelli*, Expositio (PL cxxxiv. 655); *Arsenal 713 fo 137] D 37 c 10a*

136

¹*Isidorus, Sententiarum libro III, cap. xiii*²

Grammaticorum autem doctrina potest etiam proficere ad vitam dum fuerit in meliores usus assumpta.

ID 4.167b] D 37 c 10b

¹ Qua ratione legendi non sunt *in mg. here* CaTc (*cf c 137*); Qua ratione non (*later canc.*) sint legendi Mq; De eodem *add. Vo*

² Is. - III cap. xiii *BeCaTbVm; Is. - cap. xiiii. xciiii Vo; *whole insc. (as CaTb) placed before c 137, with text here continuing from c 135 BeMgVp*; III cap. iii Mq; IIII cap. xiii Pf (*cf c 137*); Idem in eodem Ad; Is. - IIII Tc

137

[*Qua ratione legendi non sunt*¹]². *Isidorus, Sententiarum libro III, cap. xiii*³

Ideo prohibetur Christianus⁴ legere figmenta poetarum, quia per oblectamenta inaniam fabularum⁵ mentem incitant⁶ ad incentiva libidinum. Non enim solum⁷ thura offerendo demonibus immolatur, sed etiam eorum⁸ dicta libentius capiendo.

ID 4.167a] D 37 c 15

¹ sunt AdCaMgSfTc; sint Pf

² *in mg. here* AdBeMgPfVo, *against c 136 CaTc, in text Vm; om. MqTbVoVp*

³ Isidorus Sent. libro III cap. xiii AdBeMgSfSITbVm Item Ca; Idem Pf; Idem capitulo eodem Pt; Idem in eod. cap. xiii MqTc; Ysid. in eodem Vo; Ysidorus (*only*) Ea

⁴ -ianus *BeMgMqTbTc; -ianis CaPfsIVo

⁵ inan. fab. *BePfTbTcVo; fab. inan. CaMg

⁶ inc- *Ca; exc- MgPfTbTc

⁷ enim solum *CaMgPfTc; solum enim Tb

⁸ et. eorum *CaMgPfTc; eorum et. Tb

138¹

[*Quod lex imperatorum recipi debeat post legem Dei in iudiciis ecclesiasticis*]².

*Nicolaus papa in concilio*³ *apud Convicinum*⁴

Lege⁵ imperatorum non in⁶ omnibus ecclesiasticis controversiis utendum est, presertim cum conveniat evangelice ac canonicè sanctioni aliquotiens obviare⁷.

ID 4.86a] +D 10 c 1a

¹ after c 141 below Le, after c 140 MhMkMmMqVc, after c 139 Ra

² Quod lex imperatorum recipi debeat post legem Dei in iudiciis ecclesiasticis (eccl. iud. Ca) in mg. CaMgTc; Quod lex imp. vel iudiciis ecclesiasticis recipi debeat post legem Dei in mg. Ad; Quod lex imperatorum in iud. eccl. rec. deb. post legem Dei in text EaLeMqSfVm, in mg. BeWc; Quod legibus imperatorum in iudiciis ecclesiasticis utendum est post legem Dei in mg. Pf; Quod lex imperatorum nullius auctoritatis sit contra legem Dei (corr. fr. legendi) xcvi Vo; om. MqOaPtTbVp

³ -ilio *AdPfTbVo; -il' BeMgTc; -iliis Ca

⁴ -inum *AdBeMqTbTcVo; -inium Pf; -ulum CaMg; Convincianum Wc; no inscr. Ea

⁵ Lege *MqOaPhSITbVmWc; Legibus AdBeCaEgLfMgPfPoPqPwTcVoVpVq; Lex Le; Legem Le²

⁶ non in MgTc; in AdBeCaLeMqOaPfsITbVmVoVqWc; non Vp

⁷ abnuere Oa

139

[*Quod lex imperatorum*¹ *nullius auctoritatis sit*² *contra legem Dei*]³. *Adiecti*

*capitulares, cap. xviii*⁴

Lex imperatorum non est supra legem Dei, sed subtus.

ID 4.86b] +D 10 c 1b

¹ -orum BeMgPfTc; -oris Vm

² auct. sit AdCaMgSfTcVm; sit auct. Be; est auct. Pf

³ in mg. AdBeCaMgPfTcWc, in text EaSfVm; om. Mq(cf c 141)PtTbVo(cf c 138)Vp

⁴ (Quod add. and canc. Po) Adiecti (Abiecti Po, Adicti Sf) - xviii (om. Tc)

AdPfPoPtSfTbTcVmVpWc; xxiiii Ca; Nicholaus episcopis in concilium apud Convicinum BeVo (xcviii add. Vo); Adiecti - xviii. Nicolas papa Mq; om. EaMg

140

*Nicholaus*¹ *in concilio apud Convicinum*²

Imperiali iudicio non possunt ecclesiastica iura dissolvi³. Non quod imperatorum leges quibus sepe ecclesia contra hereticos utitur, sepe contra tyrannos atque contra pravos⁴ quosque defenditur⁵, dicamus penitus renuendas⁶, sed eas quas

¹ papa add. TbTc, episcopi add. Sf, episcopis add. Ea, episcopus add. Sl; om. Pf

² Nich. - Conv. (Corinthum Ea, Convincianum Wc) *EaPfPo(before Non quod)SfSITbTcWc(cf c 141 for Vm); De eodem Vo; om. with no break AdBeCaLdMgMqPkPtVmVp

³ Adiecti capitulares add. Mg; BdCaCc break here

⁴ pravos *CaMgPfTcVm; impios Tb

⁵ -itur *MgPfTbTc; -it Ca

⁶ renuendas *CaMgPfTbVm; renuntiandus Tc

evangelicis et apostolicis⁷ atque⁸ canonicis decretis quibus postponende sunt nullum posse⁹ inferre iudicium asseramus¹⁰.

ID 4.187] D 10 c 1c, including some that was added later, but with a large omission

⁷ eas quas ev. et (*om.* SIWc) ap. AdEaMgSIWc; eas evang. et apost. Be; eas que ev. et ap. Ca; eas quos ev. ap. Ld; eas quas ap. et ev. PfVo; quo eas ev. et ap. Tb; quia eas ev. et ap. Tc; eas quod ev. apostolicisque Vm; eas quidem ev. ap. *ID*

⁸ atque *AdCaMgPfTbWc; et Tc

⁹ posse *MgPfTbTcWc; *om.* Ca

¹⁰ -amus *CaMgPfTbWc; -imus Tc

141

¹*Sexta synodus Simachi pape*²

Non licet imperatori vel cuiquam pietatem custodienti aliquid contra mandata divina³ presumere, nec quicumque quod evangelicis, propheticis apostolicisque regulis obviat⁴ agere.

ID 4.231] D 10 c 2

¹ De eodem *add.* Vo; Quod lex imperatorum nullius auctoritatis sit contra legem Domini *add.* Mq (*cf c 139*)Po(? *partly in gutter*)

² l. v cap. xx. Nicholaus episcopis in concilio apud Convicinum *add.* Vm (*cf cc 140, 142*); xcviiii *add.* Vo; et decretum Calixti, Adriani et Marcellini *add.* Vp (*see Conspectus*)

³ mand. div. *CaMgPfTb; div. man. Tc

⁴ -iat AdCaMgMqTc; -iatur PfSITbVmVo

142

*[Qualis debeat esse lex]*¹. Isidorus, *Etimologiarum libro V, cap. xx*²

Erit³ lex honesta⁴, iusta⁵, possibilis, secundum consuetudinem patrie, loco temporivae conveniens, necessaria, utilis, manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in cautione⁶ contineat, nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta.

ID 4.168] D 4 c 2 var.

¹ *in mg.* AdBeCaMgPfTc; *in text* Ea(*no inscr.*)SfVm; xxi. (*om.* Lj) De consuetudinibus *in mg.* BdLj; Qualis esse deb. lex Mq; Qualis (*corr. fr.* Quod) lex debeat esse Vo; *om.* PtTbVp

² cap. xx *AdCaMgPfTcVm; *om.* Tb

³ Erit *AdMgPfTbTc; Erat Ca

⁴ et *add.* AdBeCaEaMgVm, id est *add.* Pf, *om.* *MqTbTcVo

⁵ et *add.* Tc, *om.* *AdCaMgPfTb

⁶ -one *AdCaEaMgPfVm; -onem Tb; -onis Tc

143

¹*Augustinus, De vera religione*²

In istis temporalibus legibus³ quanquam⁴ de his homines iudicent cum eas instituunt, tamen cum fuerint institute ac firmate, non licebit iudici de ipsis iudicare, sed secundum ipsas.

ID 4.169] D 4 c 3

¹ Quod iudex (iudices Po) non de legibus statutis iudicare debeat (-eant Po) sed secundum ipsas *add. in mg. CaPo; De institutione legum observanda add. Po(mg.)Vo*

² c. i *add. Vo*

³ *ss Qe*

⁴ temporalibus legibus quanquam *Qe²Vo; temporalibus quanquam BeEaMqPfPhQeTbWc; temporibus (vel temporalibus *add. ss. Ca*) quamquam AdCaMgVm; temporalibus quamquam Sl; imperialibus quamvis Tc; temporibus <legibus *deleted*> quamquam (*adding legibus after his*) Vp

144

[*Quare vocentur Theodosiane leges*]¹. *Isidorus, Etimologiarum libro V, cap. i*

Theodosius minor augustus ad similitudinem Gregoriani et Hermogeniani codicem factum² institutionum a Constantini temporibus sub proprio³ cuiusque imperatoris titulo disposuit, quem a suo nomine Theodosianum vocant.⁴

ID 4.170] D 7 c 2b

¹ Quare vocentur Theodosiane (-sine Ca, *corr. fr. Iustiniane Mq*) leges *in mg. AdBeCaMgPoSl, in text Ea(no inscr.)SfVmVo(adding cii); Quibus modis debeat lex constitui in mg. Tc; om. Pf (cf c 147)PtTbVp*

² factum *CaMgPfTb; *om. Tc*

³ proprio *AdBeCaTbTcVm; proprii EaMgPfsIvo

⁴ -ant AdCaMgMqTb; -avit BeEaPfsITcVmVo

145

[*Quod Iustinianus diversa legum volumina diversis nominibus*¹ *appellaverit*]².

³*Historia Longobardorum*⁴ *libro V, cap. xxv*⁵

Iustinianus augustus leges Romanorum, quarum prolixitas nimia erat et inutilis dissonantia mirabili brevitate correxit. Nam omnes constitutiones principum, que

¹ nominibus Be²MgPf; voluminibus Ca

² *in mg. Be(further down)CaMgPf, in text Ea(no inscr.); before Rursus singulorum below Lg; om. MqPtSfTbTcVmVoVp*

³ Quare vocentur (-antur SfVp) Iustiniane leges *add. Ad²(in mg)BeCaDbEa(before Quod)LgMgSfVmVo(adding ciii), om. MfMhMjMkMmMoMqPfPtTbTc; Ex add. Tc, om. CaMgMmMoPfTb*

⁴ Longo- *CaMgMhPfTb; Lango- Tc

⁵ xxv *AdBeCaPfTbVm; i Tc; xv Mg

utique multis voluminibus habebantur, intra⁶ duodecim libros coartavit, idemque volumen codicem Iustiniani appellari precepit. Rursus, singulorum magistratuum sive iudicum leges que usque ad duo⁷ milia pene libros⁸ erant extense, intra quinquaginta librorum numerum redegit, eumque codicem Digestorum⁹ sive Pandectarum vocabulo nuncupavit. Quatuor etiam Institutionum libros in quibus breviter universarum legum textus comprehenditur noviter composuit. Novas quoque leges quas ipse statuerat in unum volumen redactas, Codicem Novellarum appellari sancivit¹⁰. Item. Tunc apud Constantinopolim Priscianus Cesariensis grammaticæ artis profunda rimatus est¹¹.

ID 4.171] Ff. De origine iuris

⁶ intra *CaMgPfTc; in Tb

⁷ corr. fr. dua Tb

⁸ pene libros *CaMgPfTb; pene librorum Mo; librorum pene Tc

⁹ Dig- *PfTbTc; Deg- CaMg

¹⁰ sancivit *BePfVo; sanctivit AdCaMgTb; sanxit Tc; sanctificavit Vm

¹¹ The passage Tunc - est is found in IDpva, but not in IDcrdm

146

¹Historia Anastasii bibliothecarii Romane² ecclesie³

Removit Iustinianus augustus contrarias leges, faciens singularem codicem, et vocans eum novellas constitutiones⁴, in quibus⁵ non permittit principem, in⁶ quibus preest, tenere possessionem, aut edificare domum, aut hereditari⁷ extraneam personam, nisi quis⁸ sibi cognatus existat.

ID 4.172]

¹ Ex add. Tc, om. *CaMgPfTb; Quibus modis debeat lex constitui add. in mg. Mg (cf c 147), in text Ea; De eodem add. in mg. Ca

² om. Ad

³ Hist. - eccl. in mg., Ex concilio Metensi in text Qa. Quod Iustinianus diversa legum volumina diversis nominibus appellatur add. Sf; c.iii add. Vo

⁴ const- *CaMgPfTb; inst- Tc

⁵ quibus *MgPfTbTc; om. Ca

⁶ in *CaMgPfTb; eorum Tc

⁷ hereditari *AdBeCaEaMgPfTbVm; hereditare Tc; exhereditari Pf²

⁸ quis *CaMgPfTb; qui Tc

147

[*Quibus modis debeat lex constitui*]¹. *Institutionum libro I, titulo*² ii

Quodcumque imperator per epistolam constituit, vel cognoscens decrevit, vel edicto precepit, legem esse constat. He sunt que constitutiones appellantur. Plane ex his quedam sunt³ personales, que non ad exemplum trahuntur⁴, quod⁵ non hoc princeps vult. Nam quod alicui ob merita indulset, vel si cui penam irrogavit, vel si cui sine exemplo subvenit⁶, personam⁷ non transgreditur.

The whole passage occurs in the Prologue, ed. Brasington 141; ID 4.173] Leg. Quod principi, § Quodcunque; ff. De constit. pr., § Quodcunque, instit. De iure nat. gen. civili

¹ Quibus – constitui (institui Vo) in mg. AdBeCaPf (cf Tc c 144, EaMg c 147), in text VmVo(adding c.v); om. MqPtTbVp

² I tit. ii *BeCaFbMgPfTb; I Ad; om. Ea; I cap. ii Tc; cap. ii Vm

³ qued. sunt PfTbTcVmVo; sunt qued. CaFbMg

⁴ trah- *AdCaPfTbTc; pertrah- Mg

⁵ quod *AdCaFbMgPfTb; quoniam Tc; quia Ca² ss

⁶ subv- CaMgPfTcVm; non convenit (?) Tb

⁷ -onam *CaMgPfTc; -ona Tb

148

[*Quod liber capitularium*¹ auctoritate Zacharie pape confirmatus sit]². *Prefatio libri quinti capitulo*³

Precedentes⁴ quatuor libelli nonnulla gloriosorum Caroli atque Ludovici imperatorum⁵ continent capitula. Item. Illa que postmodum a fidelibus sancte Dei ecclesie Pipini et Caroli atque Ludovici⁶ didicimus in iamdictis libellis minime⁷ inserta esse pro Dei omnipotentis amore et sancte Dei ecclesie, ac⁸ servorum eius atque totius populi utilitate, fideliter investigare curavimus, et in tribus sequentibus libellis⁹ distincte, cum suis coadunare¹⁰ ac Ludovico, Lothario atque¹¹ Carolo nobilissimis regibus, filiis videlicet¹² Ludovici imperatoris piissimi, habenda et

¹ capitularium PfVmVo; capitulorum BeCaMgSf

² in mg. BeCaMgPf, in text SfVmVo(adding cvi); om. AdMqPtTbTcVp

³ libri quinti capitulo PfTbVmVoVp; lib. v BeMqSf; libri quinti capitulo v Ca; libri quinti capitularium Mg; quinti lib. capitularii Tc

⁴ The 'P' much enlarged Pw

⁵ Car. atque Lud. imp. (-oris Tb) *CaMgPfTb; imp. Car. atque Lud. Tc

⁶ Illa - Ludovici *CaMgPfTcVm; om. Tb

⁷ minime *CaMgPfTc; om. Tb

⁸ ac *CaMgPfTb; atque Tc

⁹ libellis *CaMgPfTb; libris Tc

¹⁰ coadunare *AdMgPfTbVm; codicibus coadunare BeCa; adunare capitulis Tc

¹¹ atque *CaMgPfTb; et Tc

¹² vid. *CaMgPfTb; om. Tc

omnibus Christianorum fidelibus tradenda¹³, scribere non distulimus. Item. His itaque peractis, est in fronte primi libelli posita Zacharie pape¹⁴ epistola omnibus episcopis ac reliquis ecclesiastici ordinis gradibus, et cunctis ducibus atque comitibus omnibus Deum timentibus per Gallias et Francorum provincias constitutis¹⁵ directa, sicut in ea continetur. Quam sequuntur sinodales conventus quos sancte Romane et apostolice ecclesie legatus Bonifacius Magontiensis¹⁶ ecclesie archiepiscopus vice supradicti¹⁷ Zacharie pape una cum Carolo magno Francorum principe canonice¹⁸ tenuit, ut agnoscant¹⁹ omnes hec predictorum principum capitula maxime apostolica auctoritate²⁰ fore firmata²¹.

ID 4.174]

¹³ tradenda *AdBeMgPfTcVm; trahenda Ca; tractanda Tb

¹⁴ pape *MgPfTbTc; om. Ca

¹⁵ corr. fr. -tas Tb

¹⁶ -ontiensis PfTb; -uciensis MgTc; -unciensis CaVm

¹⁷ supradicti *CaMgPfTc; suprafati Tb

¹⁸ canonice *CaMgPfTc; om. Tb

¹⁹ agnos- *CaMgPfTb; cognos- Tc

²⁰ ap. auct. *MgTbTc; auct. ap. CaMg

²¹ confirmata Sl

149

[*Quod liber capitularium¹ confirmatus sit auctoritate Leonis pape III²*]³. Leo III

Lothario augusto

De capitulis vel preceptis⁴ imperialibus vestris nostrorumque etiam pontificum predecessorum irrefragabiliter custodiendis et conservandis⁵, quanto⁶ valuimus et valemus, Christo propitio, et nunc et in evum⁷ conservaturos modis omnibus profitemur⁸. Et si fortasse⁹ quislibet¹⁰ vobis aliter dixerit vel dicturus fuerit, sciatis eum pro certo¹¹ mendacem.

ID 4.176] D 10 c 9

¹ capitularium PfVm; capitulorum AdBeCaMgSf; capitular' Ea; capitularum Sl; capitularius Vo

² III AdBeCaMgPfVmVo; om. EaSf

³ in mg. AdBeCaMgPfSl, in text Ea(no inscr.)SfVmVo(adding cxii); om. MqPtTbTcVp

⁴ cap. vel prec. *CaMgPfTc; prec. vel cap. PhTb

⁵ conservandis *CaPfTbTc; confirmandis Mg

⁶ quanto *CaPfTb; quantum MgTc

⁷ evum *CaMgPfTc; eternum Tb

⁸ prof- *CaMgPfTb; conf- Tc

⁹ fortasse *CaPfTbTc; forte Mg

¹⁰ quislib- MgPfVm; quil- CaTbTc

¹¹ esse add. Tc, om. *CaMgPfTb

150

[*Quod nove leges et nove regule auctoritati non contrarie¹ in auctoritate habeantur*]².

*Gelasius Rufino et Aprili episcopis*³

Quis aut⁴ leges principum aut patrum regulas aut admonitiones modernas dicat debere contempni, nisi qui impunitum sibi⁵ tantum estimet transire⁶ commissum?

ID 4.179] D 10 c 11, D 54 c 11a

¹ non contrarie *add.* Be³

² *in mg.* AdBeCaMgPf, *in text* Ea(*no inscr.*)VmVo; *om.* MgPtSfTbTcVp

³ et Aprili epp. *AdCaMgPfTbVo; et Aprili archiepiscopis Sf; et Aprillo epp. Vm; *om.* Tc

⁴ aut *AdCaEaMgTbTc; autem PfVm

⁵ sibi *CaPfTbTc²Vm; *om.* MgTc

⁶ est. trans. *CaPfTbTc; trans. est. Mg

151

[*Quod leges Romane sint in auctoritate*]¹. *Item*² *Theodorico*³ *regi*

Certum est magnificentiam vestram leges Romanorum principum⁴, quas in negotiis hominum custodiendas esse precepit, multo magis circa reverentiam beati Petri apostoli⁵ pro sue felicitatis augmento velle servari.

ID 4.180] D 10 c 12

¹ *in mg.* AdBeCaMgPf, *in text* VmVo(*adding* cviii); *om.* MqPtSf(*cf c 152*)TbTcVp

² *Item* *AdCaMgPfTb; *Idem* TcVm

³ Theorico Sf

⁴ principum *CaMgPfTb; *regum* Tc

⁵ apostoli *CaMgPfTb; *om.* Tc

152

¹*Leo III Lothario*² *augusto*³

Vestram flagitamus clementiam, ut sicut hactenus Romana lex viguit absque universis procellis, et pro nullius persona hominis reminiscitur esse corrupta, ita nunc suum robur propriumque⁴ vigorem obtineat.

ID 4.181b] D 10 c 13

¹ De eodem *add.* *in mg.* Ca

² Lothario *AdCaMgTbTc; Lotharico Pf

³ Quod reges Romane sint in auctoritate *add.* SfSlmg.; v *add.* Sl; De eodem *cx add.* Vo

⁴ propriumque *AdPfTbTcVm; proprium et CaMg

153

Dialogus¹ Augustini contra Petilianum²

Si in adiutorium vestrum³ et⁴ terreni imperii leges assumendas putastis, non reprehendimus. Fecit⁵ hoc Paulus cum adversus iniuriosos Romanum⁶ civem se esse testatur.

ID 4.183] D 10 c 7

¹ Petilinum Sf. Determinatio sententiae quod leges veritati contrarie respuantur, veritati consentaneae teneantur *add. in mg* Be(*cf c 154*). Dialogus BeCaMgPfTb; Ex dialogo Tc

² -ilianum *Be²MgPfTcVo; -ulianum CaTbVm; -ilinum Sf; De eodem cxi *add. Vo. contra Petil. om. Pt*

³ vestrum *CaMgPfTc; vestri Tb

⁴ et *CaMgTbTc; etiam Pf

⁵ et *add. Mg, om. *CaPfTbTc*

⁶ -anum *CaMgPfTc; -anorum Tb

154

[Determinatio sententiae quod¹ leges veritati contrarie respuantur, veritati consentaneae teneantur²].³ Augustinus⁴ ad Bonifacium

Quicumque autem legibus imperatorum, que pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium.⁵ Quicumque ergo legibus imperatorum, que contra veritatem Dei⁶ feruntur, obtemperare non vult, acquirit⁷ grande premium.

ID 4.184] D 9 c 1b, which was the earlier form of the cap.

¹ quod CaPfVm; quid Mg

² teneantur AdMgPfVm; reverentur Ca

³ *in mg. AdCaMgPf, in text Ea(no inscr. cf c 151)VmVo(adding cxii); om. BeMqPfTbTcVp*

⁴ Augustinus *AdBeCaMgTbTc; Eiusdem Augustini Pf

⁵ Item *add. Tc, om. *CaEaMgPfTb*

⁶ ver. Dei *AdPfTbTc; Dei ver. CaMg; Dei voluntatem Ea

⁷ sibi *add. Vp. grande supplicium. Quicumque – acquirit (premium corr. to supplicium in mg.) Mq*

155

[De consuetudinibus que debeant stare, que non]¹. Leo IX² Michaeli patriarche Constantinopolitano³

¹ *in mg. AdBeCaLdMgTcWc, in text VmVo(adding ccxiii); De consuetudinibus in mg. Db²; om. EaMqPfPtTb; for Vp see later note*

² IX *AdBeCaLdPfPkPtTbTcVmVo; II EaMg; XI Sf

³ Mich. – Const. *om. Ea*; Leo – patr. Ad; Leo - Const. *om. Qa*; De cons. – Constant.] Nicholaus Michaeli imperatori. Quod non sit resistendum cui canonica non obstat auctoritas Vp (*as Grat.*)

Scit⁴ sancta⁵ Romana ecclesia quia nihil obsunt saluti credentium diverse pro loco et⁶ tempore consuetudines, si illis canonica non obsistit⁷ auctoritas⁸, quando una fides per dilectionem operans uni Deo commendat omnes⁹.

ID 4.223 var., 5.44 pt. as here] D 12 c 3, which has pt.1 of this cap. and the middle of the next, as QeTb

⁴ Sit Qa

⁵ om. Wc

⁶ et *AdBeEaMgPpPkPtQaTbTcVoWc; et pro Ca; om. Vm

⁷ obsistit AdBeCaEaLgMgObOdPtQaSgTb; obstitit OeOfVoWc; obsistat Tc; obstat *Brant*

⁸ si (in *add.* Ca) illis - auctoritas AdBdBeCaCcEaEgFcLgMgObOeOfPwQaSgTbTcVc²*Brant*; om.

*DbLdMqPpPhPkSeSfVcVm; auct. si illis non obsistit can. Se²

⁹ quando (quia Ld) una - comm. omn. (homines Pk, omn. comm. Sl)

*AdBdBeCaCbDbEaLdLgMgMqObOdOeOfPpPhPkPtSeSfSIVmVoVpWc; quando una - omn. comm. EgSgTc*Brant*; pro qua eis obviare debemus nichil iudicamus vel eis resistimus (*cf c 156 below, and Gratian*) QeTb

156¹

[Quod consuetudines diverse in diversis ecclesiis constitute maneant, si² contra fidem non sunt³, et veritati consentiunt]⁴. Leo III Lothario Augusto

De consuetudinibus quas nobis opponere visi⁵ estis⁶, scribentes per diversas ecclesias diversas esse consuetudines, si⁷ illis canonica non obsistit⁸ auctoritas⁹, pro qua eis obviare¹⁰ debemus, nil iudicamus vel eis resistimus¹¹. Item. Igaro archiepiscopo. Ridiculum est et satis abhominabile dedecus ut traditiones¹² quas antiquitus a patribus suscepimus infringi patiamur.

ID 4.211b, 212] D 12 c 3b var. for si illis – debere vel posse resisti, c 5 for end, from Ridiculum

¹ Ea begins with *Ridiculum*

² si MgPpTc; si et AdBeLdSfVo; sed et CaVm

³ sunt LdTcVm; fiunt AdCaMgPp(?)Vo; fuerint BeSf

⁴ Quod (Quas Ad, Quando Vo) – cons. in *mg.* AdBeCaLdLgMgPpTcWc, in text SfVmVo(*adding cxiii*); Quod – fidem non sunt Ld; om. MqPtTb

⁵ visi *AdBeCaDbFdLdMgObOeOfPpPtVm; nisi SgTc*Brant*

⁶ any rubric and text to visi estis removed by plough at head of Lc fo. 88.

⁷ set Ob

⁸ obsistit *AdCaFbMgObTc; obstitit PpSfVm

⁹ De consuetudinibus - auctoritas

*AbAdBdBeCaDbEbEcEgFbFcGcKaLbLdLeLgMgMqObOdOeOfPpPhPtPwQaSdSeSgSITcVmVoVp VtWaWbWcZa*Brant*; om., running pro qua - eis resistimus on to end of c 155 QeTb

¹⁰ eis obv. *CaFbLdMgPpTbVm; obv. eis Tc

¹¹ -imus *CaFbLdMgTbTc; -amus Pp

¹² traditiones *BeCaDbFbLdMgPpTcVmVo*Brant*; tradictiones Ad; contradictiones PkQeSfTb

157

[*In quibus negotiis debeant valere consuetudines*]¹. *Ex epistola Pii pape*²

Consuetudinem³ laudamus que tamen contra fidem catholicam nil usurpare dinoscitur.

ID 4.66b] D 11 c 6

¹ In - consuetudines *in mg.* AdCaMgTc; De eodem *in mg.* Ca, *in text* Vo; De consuetudine Ea(*no inscr.*); *om.* BeFbMqPfsTbVm(*cf c 158 below*).

² In quibus – pape] Item. Aug' ad Casulanum presbiterum. Laudabilis est consuetudo que nicil fidei contrarium usurpat Vp (*as Grat.*); cxvi *add.* Vo

³ -es Vp

158

¹*Augustinus ad Casulanum*² *presbiterum*³

In his enim⁴ rebus de quibus nichil certi statuit scriptura divina⁵ mos populi Dei et instituta maiorum pro lege tenenda sunt. Et sicut prevaricatores legum divinarum, ita contemptores consuetudinum⁶ ecclesiasticarum coercendi sunt.

ID 4.68] D 11 c 7

¹ In (*om.* Sf) quibus negotiis debeant valere consuetudines *add. in mg.* BePfwc, *in text* SfVm (*cf c 157*)

² Consulandum Vo

³ ad Cas. presb. *om.* Ea (*for Vp see c 157*). De eodem *add.* Vo

⁴ enim *CaEaMgPFTb; *om.* TcVp

⁵ script. div. PFTbTcVo; div. script. CaFbMg

⁶ cont. cons. *CaMgPFTb; cons. cont. Tc

159

*Ex dictis Basili*¹, *cap. xxvii*²

Ecclesiarum institutiones³ quasdam scripturis, quasdam vero apostolica traditione⁴ per successiones in ministerio confirmatas accepimus, quedam⁵ vero consuetudine roborata approbavit usus. Quibus⁶ par ritus et idem utrisque⁷ pietatis debetur affectus. Unde quis vel aliquantulum sacrarum expertus scripturarum hesitaverit? Si enim attemptaverimus consuetudines ecclesie non per scripturas a

¹ Ex – Bas.] Basili pape Pt

² cap. xxvii *AdCaMgPFTbTcVo; cap. xxii Vm; *om.* Ea. In quibus negotiis debeat valere consuetudines (cxvii *add.* Vo) Ljmg.Vo. Ex – xxvii] Inviolabilis est consuetudo que nec humanis legibus nec sacris canonibus obviare monstratur. Aug' vel Basili Vp (*cf D 11 c 3*)

³ Ecclesiarum institutiones AdCaEaFbMgPf; Eccles. constitutionum BePw; Eccles. institutionum MqTcVmVo; Ecclesiasticarum institutionum PhPtQeSIWc; Eccles. consuetudinum Tb

⁴ traditione CaMgPFTb; institutione Tc

⁵ quedam CaPFTc; quasdam MgTb

⁶ omnibus *add.* Tc, *om.* *CaMgPFTb

⁷ utrique Ca??

patribus traditas nihil estimare, quantum religio⁸ detrimenti latura sit despicientibus liquido constabit. Que enim, ut inde⁹ ordiamur, scriptura salutifere crucis signaculo fideles docuit insigniri?¹⁰ Que vel trifariam¹¹ digesta super panem et calicem prolixè orationis vel consecrationis verba commendavit? Nam non modo quod in evangelio continetur vel ab¹² apostolo¹³ insertum secretis¹⁴ didicimus, sed et alia perplura adicimus magnam quasi vim commendantia¹⁵ misteriis. Que orientem versus nos orare¹⁶ litterarum forma prestitit¹⁷? Benedicimus fontem baptismatis oleo unctionis. Huc accedit quod ter mergimus quos¹⁸ baptizamus, oleo unguimus¹⁹, verbis abrenuntiare Satane et angelis eius informamus²⁰. Unde hec et alia in hunc modum non pauca, nisi²¹ tacita ac mistica traditione a patribus ecclesiastico more, reverentiori²² diligentia²³ sunt in ministeriis²⁴ observata silentio, quam publicata²⁵ scripto.

ID 4.69] D 11 c 5

⁸ religio *BeCaMgTc; legio Pf; lectio Tb

⁹ modo Ca??

¹⁰ *corr. to* -ari Tb

¹¹ vel trifariam *CaPfTbVm; multifariam MgTc

¹² ab *CaPfTbTc; *om.* Mg

¹³ -olo *MgPfTbTc; -olis Ca

¹⁴ misteriis *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁵ commendantia *BeCa³PfTcVm; commodantia AdCa; ac in commodantiam Mg; commendatia Tb

¹⁶ nos or. *CaMgPfTb; or. nos Tc

¹⁷ prestitit AdBeCaPfTbVm; precepit Tc; prestituuit Mg

¹⁸ quos *MgTbVm; quod CaPfTc

¹⁹ unguimus *PfTbTc; unguimus CaMg

²⁰ Vo has Huc usque accedit – informamus *marked for insertion here, in the mg, and* informamus *in the text has been expuncted*

²¹ quia *add.* MgTc, *om.* *CaPfTb

²² -iori *CaMgPfTb; -iore et Tc

²³ diligentia *AdMgPfTb; diligenda Ca; et diligentia Tc

²⁴ minist- *AdCaPfTcVm; mist- MgTb

²⁵ -cata *AdBeCaMgTc; -ca LePfPhQeTbVm

160

[*Quis¹ usus, qui² mores debeant teneri*]³. *Constitutionum libro I, titulo i⁴*

Non scripto⁵ in⁶ ius venit quod usus probavit. Nam diuturni mores consensu utentium approbati⁷ legem imitantur. Item. Ea que ipsa sibi queque civitas constituit sepe mutari solent vel tacito consensu principis vel alia postea lege lata⁸.

¹ Quis AdCaEaMgPfVm; Qui BeQeSf

² qui AdBeCaEaPfSIVm; vel Mg

³ *in mg.* AdBeCaMgPfQeSIWc, *in text* Ea(*no inscr.*)VmVo(*adding cxviii*); *om.* FbMqPhPtQaTbTcVp

⁴ tit. i AdBePfSITbVmVoWc; lib. i Qa; cap. i Tc; *om.* CaFbMg

Inst. 1.2.9; ID 4.194] Instit. de iure nat. gen. et civ., § Ex non scripto; cf D 12 c 6 for central section

⁵ Non scr. Bd²LeMgMqPfPhPtPwQaQeSITbTcVoVp; Conscripto AdBdEaPkSeVmWc; Cum scripto Be; Ex non scr. CaFbLd; Ex scr. Cc; Non ex conscripto Po

⁶ om. QaVp

⁷ approb- *BeMgPfPtSITbTcVoWc; comprob- CaFb

⁸ lata AdBeCaFbMqPfPhPtPw²Qe(vel data add. Qe²)SITbVmVo; data LeMgPwTcVpWc

161

[Quid sit mos, quid sit¹ consuetudo]². Isidorus, Etimologiarum libro V, cap. iii³

Mos est vetustate probata consuetudo, sive lex non scripta⁴. Item. Consuetudo autem est ius quoddam moribus institutum⁵ quod pro lege suscipitur cum deficit lex.

Nec differt utrum scriptura an ratione consistat.

ID 4.200] cf D 1 c 4, remote, D 1 c 5a

¹ sit AdCaSfVm, om. BeEaMgPf

² Quid – cons. in mg. AdBeCaMgPf, in text Ea(no inscr.)SfVm; Quod consuetudo et usus antiquus (antiquus SI) sit tenendus ut (si SI) nec legi nec rationi sit contrarius Vo, in mg. Vo; om. MqFbPtTbTc

³ Isidorus - lib. V cap. iii *AdBeFbMgPfSITcVm; Isidorus - lib. V cap. iiii CaVo; Codicum libro VIII cap. ii titul' i Sf; Isidorus - lib. I ...Tb

⁴ scripta *CaMgPfTc; scriptura Tb

⁵ id est add. Mg, om. *CaPfTc

162

[Quod consuetudo et usus antiquus sit tenendus si nec legi nec rationi fuerit contrarius]¹. Codicum² libro VIII³, cap. lii, tit. i⁴

Consuetudo precedens et ratio⁵ que consuetudinem suasit tenenda est, et quicquid contra longam consuetudinem⁶ fiet, ad sollicitudinem⁷ suam revocabit⁸ preses provincie.

ID 4.201] D 12 c 7

¹ Quod – contrarius in mg. AdBeCaMg, in text MqSfVm; De eodem Vo; Quod cons. – tenendus legi et rationi non contrarius in mg. Pf; om. PtTbTc

² Codicum *BeCaFbLdMgPfTbVm; Constitutionis Tc; Item Codicum Vp

³ VIII BeCaFbMgPfTbTc; V Ad

⁴ capitulo - i *AdBeLdPfVmVo(adding cxxii)Vp; cap. lii CaFbMg; cap. ii tit. i SfTb; concilio Tc

⁵ ratio *CaFbMgPfTc; oratio Tb

⁶ longam cons. *CaFbMgPfTb; cons. longam Tc

⁷ vel consue ss Pw²

⁸ revocabit *BeLd²TbTc; revocavit AdCaFbLdMgPfPwVo; revocabis Vm

163¹*Titulo ii*²

Consuetudinis³ usque⁴ longevi non vilis auctoritas est, verum non usque adeo valituram⁵ momento⁶ ut aut rationem vincat aut legem.

Codex 8.52.2; ID 4.202] D 11 c 4

¹ De eodem *add. in mg. Ca, in text Vo*

² Titulo ii *AdBeCaLdTbVmVo(*adding cxxii*); Titulus ii MgSf, *cf Ea c 163*; Eorundem tit ii Pf; Item Tc. Consuetudo et usus antiquus sit tenendus si nec legi nec rationi fuerit contrarius Ea(*cf c 162, no inscr.*)

³ -ines PhQe(vel -is ss)

⁴ usque *BeCcFbPhVm; iusque AdEaLeMqTbSIWc; usque CaQe; iurisque MgTcVo; iuris Pf

⁵ valituram AdEaLeMgMqPfTbVm; sui valitura CaFb; valitura BeCcLd(*followed by erasure*)SITcVo

⁶ momento *CcLd; memento AdBeCaFbEaLeMgMqPfQeSITbVmVoWc; *om. Tc*

164*Nicolaus papa Igaro*¹

Mala consuetudo que² non minus quam perniciosa corruptela vitanda est, que nisi citius radicitus evellatur, in privilegiorum ius ab impiis assumitur, et incipiunt prevaricationes et varie presumptiones³ celerrime⁴ non compresse pro⁵ legibus venerari, et privilegiorum more perpetuo celebrari.

ID 4.203] D 8 c 3

¹ Igaris Be; *om. Ea*; Quod mala consuetudo vitanda sit cxxiii *add. Vo*

² que *CaEaMgMqVm; *om. with lacuna Pf; om. BePhTbTcWc*

³ et var. pres. *CaMgTbTc; *om. Pf*

⁴ celerrime *CaPfTbTc; celeberrime Mg

⁵ pro *MgPfTbTc; *pre Ca*

165¹²*Isidorus in Sinonimis*³, libro II⁴

Usus auctoritati cedat. Pravum usum⁵ lex et ratio vincat.

ID 4.207] D 11 c 1

⁶*Augustinus, de unico baptismo*⁷ libro III⁸

¹ for Vp see *Conspectus after 2. 159*

² De eodem *add. in mg. Ca, in text Vo*

³ Is. in Syn. *CaMgPfTbVm; In Syn. Is. Tc

⁴ lib. II *AdCaMgPfTbVmVo(*adding cxxiii*); lib. I Tc; *om. Ea*

⁵ Po fo. 56v ends, fo. 57r begins (*after loss of a leaf or two*) in c 181

⁶ De eodem *add. in mg. Ca, in text Vo*

⁷ Aug. de unico bapt. *BeCaMgPfSfSkTbVo; Aug' *in mg. Ea; Beda PfTc; om. Ad; no inscr. no break Vm*

Veritate manifestata⁹ cedat consuetudo veritati. Plane quis dubitet veritati manifeste¹⁰ consuetudinem cedere? Item. Nemo consuetudinem rationi et veritati preponat, quia consuetudinem ratio et veritas semper excludit, si¹¹ ratio, si¹² veritas optime¹³.

ID 4.208] D 8 c 4, which lacks si ratio - optime

⁸ lib. III *AdCaMgPfTcVo(adding cxxv); lib. II Be; b. I Tb; om. Ea

⁹ manifestata *TcVm²; manifesta AdBeCaEaMgMqPfTbVmVo

¹⁰ ver. man. CaMgPfTbVo; man. ver. Tc

¹¹ si *BeCaMgTbTcVo; sit Pf; si sit Pf²

¹² ratio si *BeCaMgTbVm; ratio sit Pf; ratio si sit Pf²; ratio et Tc; rationem Vo

¹³ optime *MqPfSITbVm; optinet AdBeEaMgPfTcVo(inmundo subscript); optinetur CaLe

166

¹Gregorius VII² Guimundo Aversano³ episcopo⁴

Si⁵ consuetudinem fortassis opponas, advertendum fuerit⁶ quod Dominus dicit, Ego sum, inquit, veritas⁷. Non ait, Ego sum consuetudo, sed veritas. Et certe, ut beati Cipriani utamur sententia, quelibet consuetudo quantumvis vetusta⁸, quantumvis⁹ vulgata, veritati omnino¹⁰ postponenda et usus qui veritati est contrarius abolendus est¹¹.

ID 4.213] D 8 c 5

¹ Item de eodem add. in mg. Ca. Fas lex divina est. Ius lex humana est, au[tem] ius generale nomen.

Lex autem iuris est species add. in cramped hand Ea (only Greg. in mg. as inscr.); De eodem add. Vo

² VII *BeCaMgPfTbVmVo; VIII Sf; II Tc

³ -ano *CaPfTbTc; Aussano Be; Aversario MgVmVo; Ausano Mq; Causano Pt; om. Ad

⁴ VII – episc. om. Ea

⁵ In Pk

⁶ fuerit *CaMgPfTb; est Tc

⁷ Ego – veritas suppl. ss Vo

⁸ quantumvis vetusta *AdBeCa²(ss)EaMgPfTcVm; quantumvis venusta Ca; quantum vetusta vis Tb

⁹ quantumvis *AdBeMgPfTbTc; quantum Ca

¹⁰ ver. omn. *AdBeEaMgPfTc; ver. omn. est CaTb; est ver. omn. Vm

¹¹ est cont. ab. est PfTc; est cont. ab. AdLeMqSIVmVo; est cont. est ab. BeCaEaMg; cont. est ab. est Tb

167

¹Ut non cito iudicetur ubi res obscura fuerit²

Revelatione igitur facta, cedat error veritati, quia et Petrus qui circumcidebat cessit Paulo veritatem predicanti.

ID 4.234 pt.] D 8 c 6 med.

¹ De eadem re add. in mg. Ca

² Ut (Unde Vo) non cito iudicetur ubi res obscura fuerit (fuerit obs. Ea) AdBeCaEaMgMqTcVmWc; De eodem. Unde non cito – fuerit Vo; Idem de eodem Pf; om. PtTb

168

[Quod usus qui¹ nec² auctoritate roboratur, et in aliis locis aut vix aut nunquam tenetur, omnino respuatur, quamvis contra fidem non³ constituatur]⁴. ⁵Augustinus ad inquisitiones Ianuarii

Omnia talia, que neque sanctarum scripturarum⁶ auctoritatibus continentur, nec de conciliis episcoporum⁷ statuta inveniuntur, nec consuetudine universe ecclesie roborata sunt, sed diversorum locorum diversis moribus innumerabiliter variantur, ita ut vix aut omnino nunquam⁸ inveniri⁹ possint cause quas in eis constituendis homines secuti sunt, ubi facultas tribuitur sine ulla dubitatione resecanda estimo. Quamvis enim neque hoc inveniri possit quomodo contra fidem sint¹⁰, ipsam tamen religionem quam paucissimis et manifestissimis celebrationum¹¹ sacramentis misericordia¹² Dei voluit esse liberam¹³. Quam¹⁴ servilibus oneribus¹⁵ premunt¹⁶, ut tolerabilior sit conditio Iudeorum, qui etiam¹⁷ si tempus libertatis non cognoverunt¹⁸, legalibus tamen sacramentis non humanis presumptionibus subiciuntur.

ID 4.206] D 12 c 12

¹ ss Mg

² nec CaMgPfTcVm; non Sf

³ contra fidem non BeCaMgPfTcVmVo; non contra fidem Sf

⁴ in mg. BeCaPfTc, in text MgMqSfVmVo; om. AdPtTb. qui nec auctoritate roboratur in aliis locis aut vix aut nunquam tenetur omnino respuatur quamvis contra fidem <non> constituatur in text below after scripturarum Pw

⁵ cxxviii add. Vo

⁶ For Pw see note to rubr. above

⁷ corr. fr. eorum Ca³

⁸ omn. nun. *BeMqPfTbVm; nun. omn. AdCaMgTc; omn. vel nun. Vo

⁹ -iri *MgPfTbTc; -ire Ca

¹⁰ sint *CaMgTbTc; fuit Pf

¹¹ -ationum *BeTcVo; -ationem AdMqVm; -ationem CaTb; -ationem liberam Mg; -atam Pf

¹² lacuna follows in Pf

¹³ liberam *CaPfTbTc; om. Mg

¹⁴ om. BeVo

¹⁵ oneribus *BeCaPfTb; hominibus (?) Ad²; orationibus Mg; honoribus MqVo; vel honoribus Tc

¹⁶ adeo add. MgTc, om. *AdBeCaPfTb

¹⁷ etiam *PfTb; et CaMgTc

¹⁸ -erunt *Tc; -erint CaMgPfTb

169

[*De observantia Sabbati*]¹. *Gregorius papa civibus*² *Rome*

Pervenit ad me quosdam perversi spiritus homines prava inter vos³ aliqua et sancte fidei adversa seminasse, ita ut die Sabbati aliquid operari prohiberent, quos quid aliud nisi Antichristi predicatorum dixerimus, qui veniens⁴ diem Sabbatum atque dominicum ab omni faciet opere⁵ custodiri? Quia enim mori se et resurgere simulat, haberi vult in veneratione⁶ dominicum diem⁷. Et quia populum iudaizare compellit, ut exteriorem ritum legis revocet, et sibi Iudeorum perfidiam subdat, coli vult Sabbatum.

ID 4.6a] *De cons. D 3 c 12a*

¹ *in mg.* AdBeCaPf, *in text* EaMqSfVmVo(*adding* cxxviii); *om.* MgOaPtTbTcVp

² *civibus* CaEaPfVm; *urbis* Sf

³ *vos* *AdCaMgTcVm; *nos* BeMqPfTb

⁴ *veniens* *TbTcVmVo; *venientes* AdBeCaEaMgMqPf

⁵ *faciet op.* TbTcVm²Vo; *op. facient* BeEaMg; *facient op.* CaMqPfVm

⁶ *vult in ven.* *AdBeCaEaMgMqVo; *in ven. vult* PfTbTcVm

⁷ *Dom. diem* *CaMgPfTb; *diem Dom.* Tc

170

[*De dignitate dominice diei*]¹. *Ex concilio apud Compendium, cap. ii*

Omnes dies dominicos a vespera in vesperam cum omni veneratione et observatione² decrevimus et ab illicito opere abstinere³, et ut mercatus in eis minime sit, nec placitum ubi aliquis ad mortem vel ad penam iudicetur, nec sacramenta iurentur nisi pro pace facienda.

ID 4.16] X 2.9.1 *var.*

¹ *De dign. (corr. fr. dignatione Mq) - diei in mg.* Ad(*against c 171*)BeCaMgPf, *in text* Ea(*no inscr.*)MqVmVo(*adding* cxxx) ; *De die dominico in mg.* Tc; *om.* OaPtTbVp

² *et observatione* *AdCaPfTbVm; *observare* MgTc

³ *op. abst.* CaMgPfTc; *abst. op.* Tb

171

*De eodem concilio*¹, *cap.*² *viii*³

Ut⁴ mercatus die dominico in nullo loco habeatur⁵.

ID 4.21B]

¹ *concilio* *AdCaMgTbTcVm; *om.* Pf

² *capitulo concilio later reversed* Ca

³ *cxxxi add.* Vo

⁴ *Ut* AdBeCaMg²PfTbTcVmVoWc; *Et* CcMgOa

⁵ *loco hab.* *BeMgPfTbTc; *hab. loco* Ca; *modo hab.* Vm

172

De eodem concilio¹, cap. vi²

Tria³ catartaria⁴ opera licet fieri in dominica die⁵, id est, hostilicidia, carra, victualia vel angaria, et, si forte necesse sit⁶, corpus cuiuslibet duci ad sepulcrum.

ID 4.20]

¹ De eodem concilio AdBeCaMgTbTc; Item Pf; De eodem SfVm; De tribus operibus in die dominico Ea

² cap. vi *AdBeCaPfTbVo; *illeg.* Mg; cap. viii Tc; *om.* EaLc. Que opera fieri liceat in die dominica cxxxii *add.* Vo

³ Vria Vo

⁴ catartaria PfSIVm; carthataria Ad; carartaria Be; carraria CaCcLeMqPtTbVo²; carrataria EaMg; Tria cat. *om.* Lc; cartaria PhQeVpWc; cararteristica, id est determinativa *add. ss* Pt; catataria Tc; carria Vo

⁵ dominica die *CaEaMgPfTb; die dominico Tc

⁶ ut *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

173

Ex concilio Aurelianensi¹, cap. xiii²

In dominicis diebus vel³ ceteris festis, a vespera usque ad⁴ vesperam non flectant⁵ genua, sed stantes⁶ incurvati orent.

ID 4.36 *med.*, *cf c* 183 *below*]

¹ Aurel. CaMgPfTbTcVm; Augustini Sf

² xiii *AdCaTbVmVo; xii Tc; MgPf *illegible*; Item *only* Ea. De non flectendo genu in festis diebus *add.* Vo

³ vel *AdPfTbTcVmVo; et BeCaEaMg

⁴ ad *MgPfTbTc; in Ca

⁵ -ant *CaMgPfTb; -ent Tc

⁶ stantes *CaMgPfTb; *om.* Tc

174

[De ieiunio clericorum]¹. Omnibus episcopis²

Telesphorus septimus a Petro in decretali suo³. Cognoscite⁴ a nobis et cunctis episcopis in hac sancta et apostolica sede congregatis statutum esse ut septem

¹ De – cler. *in mg.* BeCaPfWc, *in text* (Mg *adding* De ieiunio *in mg*) EaMgMqPtSfSITbVmVo(*adding* cxxxiii); *om.* TcVp. xxii. De ieiuniis et elemosinis *in mg.* Bd; xiiii *add.* *in mg.* Be²

² Omn. epp. *BePfSfTb; [Jeolopholus vii a Petro in dec. suo. De ieiunio clericorum omnibus episcopis Ad; Telesph. - suo de ieiunio clericorum omnibus epp. *in text* Ca; Omn. epp. Telephorus papa sextus a Petro *as inscr.* CaEa; Teles. vii a Petro in decretis suis (-alio suo Vp) omnibus episcopis *as inscr.*, *beginning canon:* Cognoscite MgTcVp; Thelesphorus papa omn. episcopis Mg; Thelesphorus – decretis suis *as inscr.* Tc; De ieiunio Th<el> omnibus epp. De ieiunio clericorum *in text* Vm; Omnibus Vo; Thelesphorus omn. epp. Wc

³ (Omnibus episcopis *add.* PtSIVoWc) Telesph. – suo *in text* BePfPtSfSITbVoWc; *as inscr.* (*in various forms*) AdCaEaMgMqTcVm

⁴ Cognoscite *AdCaEaMgPfTbVm; Recognoscite Tc

hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes⁵ clerici in sorte Domini vocati a carne ieiunent, quia sicut discreta debet esse vita clericorum a laicorum conversatione⁶, ita et⁷ in ieiunio debet fieri discretio. Has igitur septem hebdomadas omnes clerici a carne et deliciis ieiunent, et himnis et vigiliis et⁸ orationibus Domino inherere die noctuque studeant.⁹

ID 4.25] +D 4 c 4, beginning Statuimus ut septem

⁵ omnes *CaMgPfTb; om. Tc

⁶ laic. con. *CaMgPfTb; con. laic. Tc

⁷ et *AdEaPfTbVm; etiam CaMgTc

⁸ vigiliis et CaMgPfTc; om. Tb

⁹ studeamus SI

175

[Quare¹ ieiunium per quatuor tempora distinguitur]². De ieiunio quatuor temporum³

Benedicto episcopo⁴

Calixtus papa et martir xv⁵ a Petro Benedicto fratri suo et coepiscopo salutem. Ieiunium quod ter in anno apud nos celebrari didicisti⁶, convenientius nunc per quatuor tempora fieri decrevimus, ut sicut annus per quatuor volvitur tempora⁷, sic et nos quaternum solempne agamus ieiunium⁸ per anni quatuor⁹ tempora.

ID 4.26] +D 76 c 1

¹ Quod Ad

² in mg. AdBeCaPf, in text Ea(no inscr.)MgMqSfVmVo; om DbPtTbTcVp

³ De - temp. *BeCaMgMqPtTbTcVo; De iei. temp. Ad; om. EaPf. Calixtus papa add. PfTc, om.

*AdCaMgSfTbVm

⁴ Ben. ep. om. Pt

⁵ xv *MqPfPhQeTbTcVmVo; xii AdBdBeCaEaMgPtSIVpWc

⁶ -isti *CaMgPfTb; -istis Tc

⁷ vol. temp. *CaMgPfTc; temp. vol. Tb. fieri decrevimus – vol. temp. ss Ad

⁸ ag. iei. *PfTbTc; iei. ag. CaMg

⁹ anni quat. BdCaMgPfTc; quat. anni Tb

176

[*Quod non sit ieiunandum¹ die dominico² et quinta feria³. Ad episcopos Hispaniarum⁴ Melchiades papa⁵ XXVIII a Petro⁶ in primo⁷ decretali suo*

Ieiunium dominici diei et quinte ferie nemo celebrare debet, ut inter ieiunium Christianorum et gentilium, et⁸ veraciter credentium et infidelium atque⁹ hereticorum, vera et non falsa discretio¹⁰ habeatur.

ID 4.27] *De cons. D 3 c 14*

¹ ieiunandum AdCaEaMgPf; ieiunium Vm

² -ico MgPfVm; -ica Ca

³ Quod – quinta feria (feria quinta Ea) in mg. AdBeCaMgPf, in text Ea(no inscr.)MqSfVmVo; om. PtTbTcVp

⁴ ad epp. Hisp. here BeCaMgTbTcVo, episc. Hispaniarum after papa Mq, after dec. suo PfVm; Hispan' episcopis after suo Pt; Hispaniorum ad episcopos Ad

⁵ papa *AdBeMgMqPfTbVo; om. CaTc

⁶ xxviii a Petro om. Mq

⁷ primo *AdBeMgPfTbTc; uno Vo; om. Ca

⁸ et *MqPfTbTc; non BeCaMg

⁹ atque CaMgTb; et PfTc

¹⁰ discretio *EaMgPfTbTc; om. Ca

177

[*Qua ratione sit ieiunandum in Sabbato*]¹. *Innocentius Decentio Egubino, cap. iv*²

Sabbato vero ieiunandum esse ratio evidentissima monstrat. Nam si³ diem dominicum ob venerabilem resurrectionem⁴ Domini nostri Iesu Christi non solum in Pascha celebramus, verum etiam per singulos hebdomadarum dies ipsius diei imaginem frequentamus. Ac sicut sexta feria propter passionem Domini ieiunamus, Sabbatum pretermittere non⁵ debemus, quia inter tristitiam et letitiam temporis illius videtur⁶ inclusus. Nam utique constat apostolos biduo isto et⁷ in merore fuisse et propter metum Iudeorum se occuluisse, quod⁸ utique non dubium est⁹ in tantum eos¹⁰ ieiunasse biduo memorato¹¹ ut traditio ecclesie habeat isto biduo sacramenta penitus

¹ in mg. AdBeCaMgPf, in text Ea(no inscr.)MqSfVmVo(adding cxxxvii); om. PtTbTcVp

² Dec. Egub. cap. iv AdSfVmVp; Decencio et (om. Mg) Eusebio cap. iv BeCaMg; Decentio eppiscopo cap. iiii Mq; Dec. Egub. Pf; Dec. Eusebio cap. ii Tb; Egub. et Dec. Tc; Egubino Dec. cp. iiii Vo

³ si *AdCaEaMgPfVm; sicut Tb; cum Tc

⁴ resurrectionem *CaMgPf; rationem resurrectionis Tb; om. Tc

⁵ pret. non *CaMgPfTb; non pret. Tc

⁶ videtur *AdBeEaPfTbVm; esse videtur Tc; videtur esse CaMg

⁷ et *CaMgPfTc; om. Tb

⁸ quod *AdPfTbVm; quos BeCaTc; quos quidem EaMg

⁹ illum add. and canc. Ad

¹⁰ eos *MqSITbVm; om. AdBeCaEaMgPfTcVo

¹¹ -ato *CaMgTbTc; -ata Pf

non celebrari. Que forma utique¹² per singulas tenenda est hebdomadas propter id quod commemoratio¹³ diei illius¹⁴ semper est celebranda. Quod si putant semel atque uno Sabbato ieiunandum, ergo et dominica¹⁵ et sexta feria semel in Pascha erit utique celebrandum¹⁶.

ID 4.28] De cons. D 3 c 13

¹² utique Ca²MgPfTc; after sing. Ca; om. Tb

¹³ commem- *CaMgPfTc; mem- Tb

¹⁴ diei ill. CaPfTbTc; ill. diei Mg

¹⁵ -ica EaMgTc; -icum BePfTbVm; ic' Ca

¹⁶ -andum *BeCaEaPfTbVm; -anda MgTc

178

¹Ex² concilio Eliberitano, cap. xxiii³

Ieiunia super abstinentias⁴ per singulos menses placuit celebrari, exceptis diebus duorum mensium, Iulio et Augusto⁵, ob eorundem⁶ infirmitatem.

ID 4.31]

¹ Que sint legitima ieiunia in mg. Mg (cf c 179), in text Ea(no inscr.); De mundificatione ieiuniorum add. Vo

² Ex CaMgPfTbTc; om. Ad

³ xxiii *AdMgPfTbTcVmVo(adding cxxxviii); xxiiii Ca

⁴ tes add. ss Mg²

⁵ Iulio et Augusto *AdBeCaTbVmVo; Iulii et Augusti EaMgPfTcVp

⁶ eorundem *AdCaMgPfTb; eorum quidem Tc

179

[Que sint legitima ieiunia¹]². Ex dictis sancti³ Apollonii⁴

Ieiunia sane legitima, id est quarta et sexta feria non sunt solvenda, nisi grandis aliqua⁵ necessitas fuerit, quia quarta feria Iudas de traditione Domini cogitaverit⁶, et sexta feria crucifixus est Salvator. Videbitur⁷ ergo qui in his diebus sine aliqua necessitate solverit statuta ieiunia, vel cum tradente tradere Salvatorem vel cum crucifigentibus crucifigere.

ID 4.32] De cons. D 3 c 16

¹ leg. iei. AdCaMgSfVm; iei. leg. Pf

² in mg. AdBeCaPf, in text MqSfVmVo(adding cxxxviii); om. EaPtTbTcVp; in mg. to c 178 Mg

³ sancti CaMgPfTbTc; beati Ad

⁴ Apollonii *AdBeCaPfTbVmVo; Appollonii Ea; Apollini MgSf; Apollinarii Tc

⁵ gr. aliq. *PfTbTc; aliq. gr. CaMg

⁶ -averit CaMgPfTb; -avit Tc

⁷ -ebitur *MgPfTbTc; -etur Ca

180¹

[*Quibus mensibus et quibus² mensium hebdomadibus ieiunia Quatuor Temporum constituentur*]³. *Ex concilio Magontiensi, cap. ii*

Constituimus ut Quatuor Tempora anni ab omnibus hominibus cum ieiunio observentur, id est in Martio hebdomada⁴ prima, in Iunio secunda, in Septembri tertia, in Decembri quarta, que⁵ fuerit plena⁶ ante vigiliam Natalis Domini⁷, id est feria quarta et sexta⁸ et Sabbato veniant omnes ad ecclesiam hora nona⁹ cum letaniis ad missarum solempnia.

ID 4.35] +D 76 c 2 to Decembri quarta

¹ added at foot of leaf Ld²

² et quibus AdCaEaMgSfVm; quibusve Pf

³ constituimus Ad. Quibus – const. in mg. AdBeCaMgPf, in text Ea(no inscr.)MqSfVm; De quattuor temporibus cxl Vo; om. PtTbTcVp

⁴ in Mart. hebd.*MgPfTbTc; in Mart. added Ca²

⁵ si add. Mg, om. *CaPfTbTc

⁶ plena *CaMgTbTc; om. Pf

⁷ Nat. Dom. *CaMgPfTc; om. Tb

⁸ sexta *CaPfTbTc; vii Mg

⁹ hora nona *CaMgPfTb; om. Tc

181

[*De eodem*]¹. *Ex concilio Salegonstat habito de custodiendo ieiunio*²

De incerto autem ieiunio Quatuor Temporum hanc certitudinem statuimus, ut si Kalend. Martii in quarta feria sive³ antea evenerit⁴, eadem hebdomada celebretur⁵. Si autem Kalend. Martii in quinta feria aut in⁶ sexta feria, aut⁷ in Sabbato distenduntur, in sequentem hebdomadam ieiunium differatur. Simili quoque modo⁸, si Kalend. Iunii in quarta feria⁹ aut antea evenerint¹⁰, in¹¹ subsequente¹² hebdomada

¹ in mg. Ad²BePf; in text AdBe(later canc.)PhTb; om. CaEaMgMqPtTcVmVpWc

² Ex -Sal. (Sale constat BeSfTb, Saligenestat Mq, Saler' Vp) habito de custodiendo ieiunio *BeCaMgMqSfTbVmVpWc; om. Ad; De cust. iei. Ea; Ex - Sal. Pf; Ex – Sal. habito Pt; De concilio Constantiensi habito de custodiendo ieiunio Tc; Ex conc. Salegunstat - ieiunio. Quibus mensibus et quibus mensium ebdomadibus ieiunia quattuor temporum constituentur Vo

³ sive *EaMgPfTbTc; vel Ca

⁴ evenerit *AdCaPfVm; evenerint BeMgTc; venerint Tb

⁵ ieiunium add. Tb, om. *CaMgPfTc

⁶ aut in MgPfTb; vel in Ca; om. Tc

⁷ feria aut CaMgPf; aut Tb; et Tc

⁸ in ceteris mensibus fiat add. (omitting rest of canon) Ea

⁹ qu. fer. CaMgTbTc; fer. qu. Pf

¹⁰ -erint TbTc; -erit CaMgPf

¹¹ expunct. Tb

¹² subsequente AdCaMgVm; sequente PfTb; sequenti Tc

celebretur ieiunium¹³, et si in quinta aut¹⁴ in sexta feria, aut¹⁵ Sabbato contigerit¹⁶,
ieiunium in tertiam hebdomadam¹⁷ reservetur. Et hoc¹⁸ sciendum est¹⁹ quod si quando
ieiunium mensis Iunii in vigilia Pentecostes secundam predictam regulam²⁰ evenerit,
non ibi celebrandum erit; sed in ipsa hebdomada solempni Pentecostes, quia
vigiliam²¹ similiter²² et ieiunium celebrare non convenit, et tunc propter
solempnitatem Spiritus sancti diacones²³ dalmaticis induantur, et²⁴ Alleluia cantetur
et²⁵ Flectamus genua non dicatur.

Eodem modo de Septembris ieiunio constitutum est, ut si Kalend. Septembris
in quarta feria evenerit²⁶ aut antea, ieiunium in tertia hebdomada celebretur; et si in
quinta aut²⁷ sexta, aut Sabbato contigerit²⁸, in quarta hebdomada²⁹ ieiunandum erit. In
Decembri vero illud observandum erit ut³⁰ proximo Sabbato ante vigiliam Natalis
Domini celebretur ieiunium, quia si³¹ vigilia in Sabbato evenerit, similiter³² vigilia³³
et ieiunium celebrare³⁴ non convenit.

ID 4.33] +D 76 c 3

¹³ Simili quoque – cel. ieiunium *in mg.* Vo²

¹⁴ aut BeCaMgPfTb; et Tc

¹⁵ in *add.* TbTc, *om.* BeCaMgPf

¹⁶ -erit *CaMgPfTc; -erint Tb. Po *resumes*

¹⁷ tertiam ebdomadam *CaMgPfVm; tertia ebdomada TbTc

¹⁸ hoc CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁹ ss Tb

²⁰ pred. reg. *CaMgPfTc; reg. pred. Tb

²¹ -iliam *CaMgPfTb; -ilia Tc

²² similiter *MgPfVm: simul CaTb; sim' Tc

²³ -ones CaPfTbTc; -oni Mg

²⁴ et *PfTbTc; *om.* CaMg

²⁵ et *CaPfTbTc; *om.* Mg

²⁶ -erit CaMgPfVm; -erint TbTc

²⁷ in *add.* CaMg, *om.* AdPfTbTcVm

²⁸ -erit *AdCaMgTbVm; -erint PfTc

²⁹ celebretur et si – ebdomada *in mg.* Ad

³⁰ ut PfTbTc; ut in CaMg; in Vm

³¹ *over erasure* Pf

³² similiter MgPfTb; simul BeCa; sim' Tc

³³ -ilia Pf; -iliam BeCaMgTb; il' TcVm

³⁴ -are *CaMgPfTb; -ari Tc

182

[*Qua supputatione in Quadragesima videatur anni decima*]¹. *Ex epistola Gregorii pape*²

Quadragesima summa observatione est observanda³ ut ieiunium in ea preter dies dominicos⁴, qui de abstinentia subtracti sunt, nisi quem infirmitas impederit, nullatenus solvatur, quia ipsi dies decime sunt anni. A prima igitur dominica Quadragesime usque in Pascha Domini sex hebdomade computantur, quarum videlicet dies quadraginta duo fiunt⁵. Ex quibus dum sex dies⁶ dominici abstinentie subtrahuntur⁷, non plus in abstinentia quam triginta sex dies⁸ remanent. Verbi gratia, si per trecentos sexaginta⁹ quinque dies annus ducitur, et nos per triginta et¹⁰ sex dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus¹¹, et¹² ut sacer numerus quadraginta dierum adimpleatur, quem Salvator noster suo sacro ieiunio consecravit, quatuor dies prioris hebdomade ad supplementum quadraginta dierum tolluntur¹³, id est quarta feria que Caput ieiunii subnotatur¹⁴, et quinta feria sequens et sexta¹⁵ et Sabbatum. Nisi quatuor istos dies superioribus triginta sex adiunxerimus quadraginta dies in abstinentia non habemus. Iubemur etiam ab omnipotenti Deo omnium bonorum nostrorum decimas dare. Quapropter ut omnis decima a nobis Deo rite persolvatur, tollamus decimam anni, et in ea peccata nostra confitendo, corrigendo nos, ieiunando, vigilando, orando, elemosinas¹⁶ dando abstergamus, et carnem nostram decimemus¹⁷, ut ad sanctum Pascha securi¹⁸ pervenire possimus.

ID 4.34] *De cons. D 5 c 16* to nostrorum decimas dare

¹ Qua - dec. in mg. AdBeCaMgPf, in text EaMqSfVmVo(adding cxlii); om. TbVp; De supp. in Quad. quomodo videatur anni decima esse Tc mg.

² Ex ep. Greg. pape *AdBeMgPfTcVoVp; Ex ep. beati Greg. pape Ca; Greg' Ea; Ep. Greg. pape Tb; Ex omel' Greg' pape Vm

³ obs. est obs. AdCaMgPf; veneratione est obs. Tb; obs. obs. est Tc

⁴ dies Dom. *CaPfTbTc; Dom. dies Mg

⁵ fiunt CaMgTbVm; sunt PfTc

⁶ dies CaPfMgVm; om. TbTc

⁷ abst. sub. CaMgPfTc; sub. abst. Tb

⁸ in abst. quam XXX et (om. CaTc) VI dies (om. Tc) *CaMgPfTcVm; quam XXX et VI dies in abst. Tb

⁹ sexag. *MgPfTbTc; l Ca

¹⁰ et CaMgTbTc; om. Pf

¹¹ Deo damus *MgPfTbTc; damus Deo Ca

¹² et *CaPfTbTc; om. Mg

¹³ tolluntur *PfVo; ponuntur BeCaMgTbTc

¹⁴ subnot- *CaMgPfTb; prenot- Tc

¹⁵ feria seq. et sexta *CaMgPfTb; et sexta sequens Tc

¹⁶ -inas *CaPfTbTc; -inam Mg

¹⁷ et carnem - dec. *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁸ securi *TbVm; add. ss after pervenire Be; om. AdCaEaMgPfTcVoVpWc

183

[*Quibus temporibus debeant¹ flecti² genua*]³. *Ex concilio Aurelianensi⁴, cap.xiii⁵*

Ut presbiteri plebibus annuntient quod⁶ in Quadragesima et in⁷ ieiunio Quatuor Temporum, tantummodo ad missarum solempnia genua flectere debeant. In dominicis et in ceteris⁸ festivis diebus⁹ minime. Nec quisquam uno¹⁰ genu solotenus impresso¹¹ orare presumat, sicut Iudei irridentes Dominum in passione eius fecisse leguntur, sed utraque genua in terram ponat¹². Ait enim Apostolus, Flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi.

ID 4.36 mod.]

¹ debeant AdBeCaEaMgPfTcVm; solent Vf

² fleti Ad

³ *in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text* Ea(*no inscr.*)MqSfVmVo(*adding cxliii*); *om.* PtTbVp

⁴ *I add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁵ xiii *AdCaMgTbVm; xxiii Be; iii Tc; *in binding* Pf

⁶ quod *CaMgPfTb; ut Tc

⁷ *in* *BeMg²PfTbTc; *om.* CaMg

⁸ ceteris *AdCaMgPfTc; certis Tb

⁹ festivis diebus PfTbVm; diebus festivis BeCaEaMg; festivitibus Tc

¹⁰ solo Ad

¹¹ solotenus impresso TbVm; flexo solotenus AdEa; solotenus flexo BeCaMgTcVp; solatenus MqPf; solotenus Vo

¹² ponat *MgPfTbTc; ponant Ca

184

[*Qua hora sit manducandum in Quadragesima*]¹. *Ex concilio Cabillonensi, cap. v²*

Solent plures qui se ieiunare putant in Quadragesima, mox ut signum audierint, ad horam nonam manducare. Qui nullatenus ieiunare³ credendi sunt, si ante manducaverint quam vespertinum celebretur officium. Concurrentum est enim⁴ ad missam⁵ et auditis missarum solempniis et vespertinis officiis, largitis elemosinis, ad cibum accedendum est. Si vero aliquis necessitate constrictus fuerit ut⁶ ad missam venire non valeat, estimata vespertina hora, completa oratione sua, ieiunium solvat.

ID 4.45] De cons. D 1 c 50

¹ *in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text* Ea(*no inscr.*)MqSfVmVo(*adding c et xliiii*); *om.* PtTbVp

² Ex decretis Silvestri pape cap. i *add. in mg.* Mg

³ *ss* Ca³

⁴ est enim CaMgPfTb; enim est Tc

⁵ -sam *AdPfTbVm; -sas BeCaMgTc

⁶ ut *CaPfTbTc; et Mg

185

[*Cuiusmodi refectio sit accipienda ieiunanti*]¹. *Ex dictis Pimenii*² heremite

Sint tibi quotidiana ieiunia, et refectio satietatem³ fugiens. Nihil enim prodest tibi⁴, biduo aut triduo⁵ transmissio, vacuum portare ventrem, si pariter obruatur, si compensantur saturitate ieiunia. Ilico mens repleta torpescit, et irrigata terra corporis huius spinas et carduos germinat⁶.

ID 4.55] *De cons. D 5 c 19* to pariter obstruatur only

¹ in mg. AdBeCaMgPfTc, in text MqSfVmVo; om. PtTbVp

² Pimenii BeCaMgPfVmVo; Pipinenii Ad; Pimenii Mq; Pigenii Tb; Pigmetii Tc; Pemenii Vp.

Ieronimus add. ss Qe

³ satietatem *CaMgPfTb; saturitatem Tc

⁴ prod. tibi *BeMgPfTc; tibi prod. Ca; prod. Tb

⁵ bid. aut trid. CaMgPfTc; trid. aut bid. Tb

⁶ -abit Vp; in mg. Vo²

186

¹*De eadem re. Item idem*²

Sint tibi ieiunia pura, continua moderataque, id est quotidie esurire et quotidie prandere.

ID 4.56] *De cons. D 5 c 20a*

¹ Quod tria sunt genera elemosinarum add. in mg. Mg

² De eadem re. Item idem AdCaQeSITbVp; De eadem re Be; De ieiunio Ea; De eodem item Lc; Item idem de eadem re MgVo; Item de eadem re Mq; Eiusdem de eodem Pf; De eadem re. Iem Ph; Idem PfTc; Idem de eadem re Vm; De eodem Wc

187

*Ieronimus*¹

Parcus cibus et semper venter esuriens² triduanis prefertur ieiuniis.

¹ Gr' add. Pf, papa Gregorius add. Pt; ad Furiam add. Qe²; presbiter add. Tb, Gr. de eodem cxlvii add. Vo, om. AdBeCaEaMgTcVmVp; before c 188 Be

² semper vent. es. PfSITbTcVm; semper es. vent. BeCaEaMg; vent. es. semper Vo

188

*Gregorius*¹

Spernitur ieiunium quod in vesperum² repletionem ciborum³ reficitur.

¹ Gregorius AdCaEa(mg.)LcMgSfSIVmWc; Ier' Gregorius Be; Isidorus Mq; Idem Pf; om. Pt; Gregorius episcopus Tb; Gregorius, de elemosina Tc (cf 190 below); De eodem cxlviii Vo

² vesperum BeCaEaPfTbTc; vespertinum Mg

³ rep. cib. BeEaMgPfTbTc; cib. rep. refertur vel Ca

189¹²*Isidorus*³

Perfectum ieiunium est quando homo noster exterior⁴ ieiunat, et interior orat.

¹ after c 190 in smaller hand Ea

² xv add. in mg. Be². De elemosina add. Ad (cf c 190)

³ om. Mq; De elementis add. Vp (and cf c 190); de elemosina add. Sl; Vo replaces Isid. with De eodem cxlviii

⁴ noster ext. BeCaEaMgPfTb; ext. noster Tc

190

[*De elemosina*]¹. Ex concilio Cabillonensi cap. v²

Diebus vero ieiunii elemosina facienda est, et cibum sive potum quo quisque debuit³ uti, si ieiunaverit⁴, pauperibus eroget. Quia ieiunare et cibos prandii ad cenam reservare non mercedis sed ciborum est incrementum.⁵

ID 4.44]

¹ De el. in text Ea(no inscr.)MqTcVm, in mg. BeCaPfQe; Item Ad(cf c 189); Hysidorus de elemosina cl after insc. and De eodem before it Vo; om. LcMgPhPtTbVp

² Ex - cap. v BeCaMgPfPtTbTcVm; Ex conc. Cab. Sf; Gg' de helemosina (with Ex - v as second insc. to c 189) Vp

³ debuit *Ad²BePfTbVo; debeat AdCaEaMgTc; debet uti Vm

⁴ -erit *MgPfTbTc; -erint Ca

⁵ Oa ends II here, omitting cc. 191-end.

191

[*Qualis debeat esse¹ elemosina*]². Gregorius³

Elemosina⁴ Redemptoris nostri oculis illa⁵ placet, que non illicitis et iniquitate congeritur, sed que⁶ de rebus concessis et bene adquisitis impenditur.

+C 14 q 5 c 7

¹ deb. esse AdBePfTc; esse deb. Ca

² Qualis - elem. in mg. AdBeCaPfTc, in text LcMqVmVo(adding cli); Item Ea; om. MgPfTbVp

³ om. Lc; papa add. Pt

⁴ illa add. Tc, om. BeCaMgPfTb

⁵ illa BeCaEaMgPfTb; om. Tc

⁶ ss Be²

192

[*Quod tria¹ sunt genera elemosinarum*]². Albinus³

Tria sunt genera elemosinarum, una corporalis, egenti dare quicquid poteris; altera spiritualis, dimittere a quo lesus fueris; tertia delinquentem corrigere et errantes in viam reducere⁴ veritatis.

+D 45 c 12

¹ corr. fr. trina Vm

² in mg. Ad²BeCaPfTc, in text Ea(no inscr.)MqVmVo(adding clii); om. MgPtSfTbVp

³ Albinus AdBeCaLcmgLePtSfTb?TcVmVo; Alsinus Pf; Albinus Alsinus Mg; Aibinus Vp

⁴ reduc- AdBeCaMgPfTbVm; duc- CcTc

193

Augustinus¹

Due² sunt elemosine, una cordis, alia pecunie. Elemosina cordis est dimittere quod lesus es. Nam dare aliquid indigenti aliquando queris et non habes, indulgere peccanti quantum volueris redundat tibi. Elemosina cordis multo maior est quam elemosina corporis. Caritatis elemosina sine terrena substantia sufficit; illa vero que corporaliter datur, si non³ benigno corde tribuitur⁴ omnino non sufficit.

+D 45 c 13

¹ De eodem cliii *add.* Vo

² Que Lc

³ si non BeCaPfTc; sine Mg

⁴ corde trib. BeCaMgPfTcVm; trib. corde Tb

194

In decretis Gregorii pape¹, cap. cxxviii²

Neque elemosina reputanda est si pauperibus dispensetur quod ex³ illicitis rebus accipitur, quia qui⁴ hac intentione male accipit ut quasi bene dispenset, gravatur potius quam iuvatur.⁵

ID 5.112 end] C 1 q 1 c 27a var.

¹ pape MqTbTcVm, om. AdBeCaEaMgPfSf

² cap.cxxviii AdBeCaPoSfTcVmVo; om. Ea; cap.cc.... MgPf; cap. ccxxviii MqPhQe; cap. xxxix Tb; Non debere fieri elemosinam de rebus illicitis *add.* Po(mg.)Vo. Vp *has inscr.:* Aug. de doctrina Christiana

³ ex *MgPfTbTc; om. Ca

⁴ qui *EaMgPfTbTc; in Ca

⁵ iuuet Sl

195

[*Quod nemo ieiunando vel prandendo discrepet a bonis inter quos versatur*]¹.

*Augustinus in libro de doctrina Christiana*²

Quisquis autem rebus pretereuntibus restrictius utitur quam sese³ habent⁴ mores eorum cum quibus vivit, aut intemperans aut superstitiosus est. Quisquis vero⁵ sic eis⁶ utitur ut metas consuetudinis bonorum inter quos versatur⁷ excedat, aut aliquid significat⁸ aut flagitiosus est. In omnibus enim talibus non usus rerum sed libido in culpa est. Quid⁹ igitur¹⁰ locis et tempori¹¹ et personis conveniat diligenter attendendum¹² est, ne temere flagitia reprehendamus. Fieri enim¹³ potest¹⁴ ut sine aliquo vitio cupidinis¹⁵ vel voracitatis pretiosissimo cibo sapiens utatur, insipiens¹⁶ autem fedissima¹⁷ gule flamma¹⁸ in vilissimum ardescat et sanius¹⁹ quisque maluerit more Domini²⁰ pisce vesci quam lenticula more Esau nepotis Abraham²¹, aut hordeo more iumentorum. Non enim propterea continentiores nobis sunt²² plures bestie quia²³ vilioribus aluntur escis²⁴. Nam in²⁵ omnibus huiusmodi rebus non ex earum rerum natura²⁶ quibus utimur, sed ex²⁷ causa utendi et modo appetendi²⁸ vel probandum est vel improbandum quod facimus²⁹.

¹ Quod – versatur (habitat Sf) in mg. AdBeCaLdMgPf, in text Ea(no inscr.)MqSfVmVo(adding clv); De modo comendendi in ieiunio et alibi in mg. Cb², in text Lm; om. CcPtTbTcVp

² Aug. in libro de doct. Chr. AdCaCbLdLmTbVmVo; In libro – Chr. Aug. Be; om. Cc; Aug. de doct. Chr. MgTc; lacuna Pf

³ sese *BdBcFcPfTbTc; se LdMg

⁴ habent *AdTb; habeant Christiani CaCb; habeant BeCcEaLdLmMgPfTcVmVo

⁵ vero *CaLdMgPfTbTc; autem Cc

⁶ corr. fr. ei Cc

⁷ versatur *CaLdMgPfTcVm; conversatur Tb

⁸ significat *BeCaCbCcLmTbVmVo; sg'c Ld; sig'cat Pf; signc' Tc; sig'e Mg

⁹ Quid *CbLdMgTc; Quod BeCaCcLmPfTbVmVo

¹⁰ ergo Vo

¹¹ -ori BeCaCbCcLdMgPfTb; -orum Lm; -oribus TcVmVo

¹² attendum Tc

¹³ enim *CcCcLdLmMgPfTbTc; non Ca

¹⁴ potest *CaCbCcLdLmMgPfTb; poterit Tc

¹⁵ cupidinis *LdLmTbVm; cupiditatis BeCaMgPfTcVo

¹⁶ incipiens Cc

¹⁷ fedissima *CaLdMgPfTcVm; fedidissima Lm; fetidissima Tb

¹⁸ fl. gule marked for reversal Tb

¹⁹ sanus Cc

²⁰ more Dom. *CaLdMgPfTbTc; Dom. more (corr. fr. amore) Cc

²¹ Abrahe Cc

²² nob. sunt *CaLdMgPfTbTc; sunt nob. Cc

²³ quia CbCcLdLmMgPfTbTc; qui Ca

²⁴ al. (aliuntur CbCc) escis CaCbCcLdLmMgPfTb; escis al. Tc

²⁵ in *Mg; ex Cb; om. CaCcLdLmPfTbTcVm

²⁶ earum rerum nat. *CaCbCcLdLmMgPfTb; nat. earum rerum Tc

²⁷ ex *CbCcLmTbVm; om. BeLdMgPfTcVo

ID 4.24] D 41 c 1

²⁸ *corr. fr. utendi Lm*

²⁹ *quod. fac. ss Mh²*

Explicit liber secundus¹

¹ Expl. lib. secundus AdCaDbEaLeMgMqOa(*after c 190*)ObOfPfPhQeSeSfSITbTcVoVq; Expl. secundus Od; *om.* BeEgLcOePtVmVpWcBrant; Expl. lib. tertius Sg. LeMh *precede* Explicit *with the rubric to 3.1.*

Pt has 23 additional canons, for which see the *Conspectus*.

195A¹

Augustinus in omelia de archa Noe

Quadraginta dierum ieiunio quamvis iniquitas peccatoris exorari potest, et quantavis severitas iudicis mitigari. Nam sicut tunc quadraginta diebus pluit ad purgandum mundum, iusta nunc quadraginta diebus miseretur ad hominem purificandum.
(*not identified*)

¹ *here FcOePtRaSd², Sk after 189*